

- Tillæg nr. 1 til
§ 12-miljøgodkendelse til

Ladegård
Ladegårdsvej 6, Nyker
3700 Rønne

Forslag

FORSLAG

Kolofon: Bornholms Regionskommune; xx 2017
Udarbejdet af: Center for Teknik og Miljø
Layout og tryk: Center for Teknik og Miljø
Journalnummer: 09.17.18P19-0052
Sagsbehandler: Susanne Kjær-Hansen
Kortbilag: Geodatastyrelsen

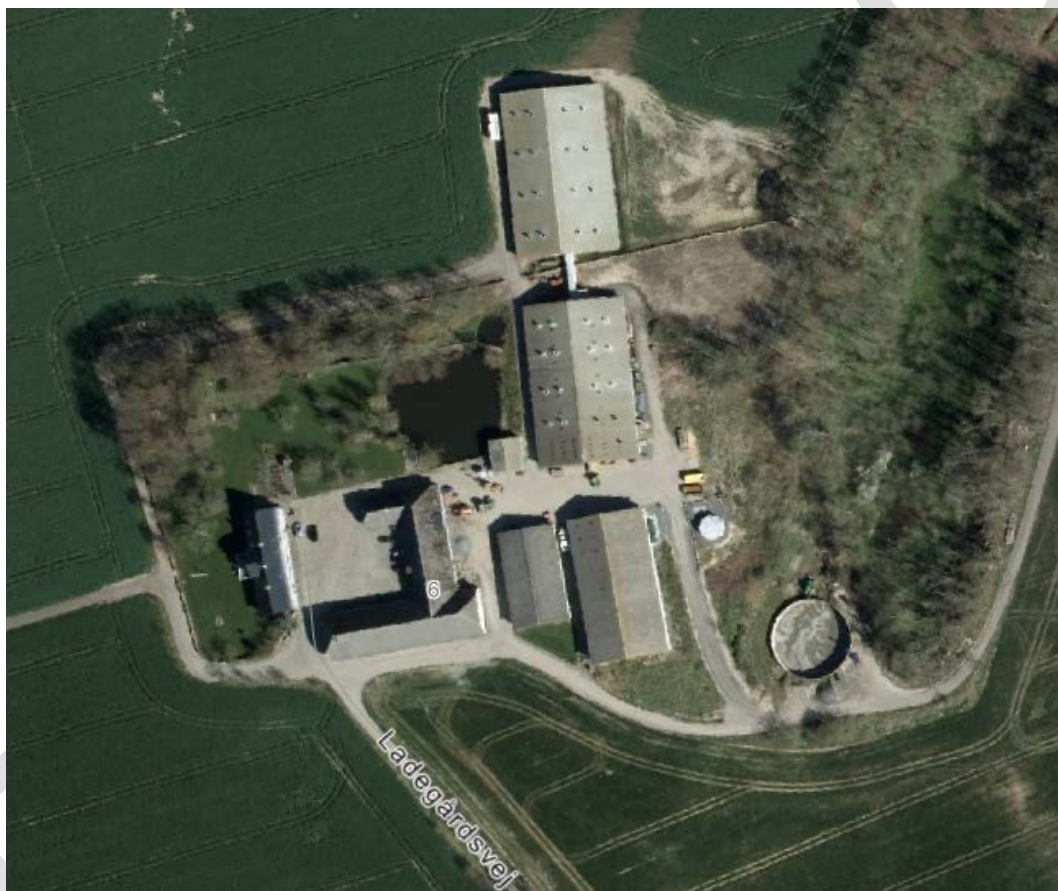
TILLÆG NR. 1 til § 12-MILJØGODKENDELSE

til

Ladegård

Ladegårdsvej 6, Nyker

3700 Rønne

Gyldighed:

Dette tillæg til miljøgodkendelse meddeles efter § 12, stk. 3 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug, jf. lovbekendtgørelse nr. 442 af 13. maj 2016 med senere ændringer.

Miljøgodkendelsen gælder fra annonceringsdatoen **den xx. xx 2017**

DATABLAD

Titel:	Tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelse til Ladegård
Godkendelsen omfatter:	Svineproduktion bestående af 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg) svarende til 602,19 DE
Dato for godkendelse:	xx. xx.2017
Godkendt ejendom:	Ladegård
Adresse:	Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne
Matrikelnummer og ejerlav:	58a Klemensker m.fl.
Ejendomsnummer:	4000074399
CHR-nummer:	80899
Bedriftens navn:	Ladegård v. Steen Stender
Ansøger og kontaktperson:	Steen Stender, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne
Kontaktoplysninger:	Tlf.: 56963232/40332232; e-mail: steenstender@mail.dk
CVR-/P-nummer:	19431533/1002310672
Konsulent:	Kirsten Vogt Kyndesen, Bornholms Landbrug, Rønnevej 1, 3720 Aakirkeby
Tilsynsmyndighed:	Bornholms Regionskommune, Center for Teknik og Miljø, Skovløggen 4, Tejn, 3770 Allinge
Kontakt tilsynsmyndighed:	Tlf.: 5692 0000; e-mail: tm@brk.dk; Hjemmeside: www.brk.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

Datablad	3
Indholdsfortegnelse	4
1 Samlet vurdering og resumé	7
1.1 Ansøgning om miljøgodkendelse	7
1.2 Forhold til eksisterende miljøgodkendelse	7
1.3 Afgørelse og ikke-teknisk resumé	8
1.4 Offentlighed	12
1.5 Klagevejledning	12
2 Generelle forhold	14
2.1 Beskrivelse af husdyrbruget	14
2.2 Meddelelsespligt – DE, ejerforhold og anlægget	14
2.3 Gyldighed	15
2.4 Retsbeskyttelse	15
2.5 Revurdering af miljøgodkendelsen	15
3 Vilkår for § 12-miljøgodkendelsen	16
3.1 Vilkår vedr. indretning og drift	16
3.2 Vilkår vedr. information om ændringer	16
3.3 Vilkår vedr. produktionens omfang	16
3.4 Vilkår vedr. lugt	16
3.5 Vilkår vedr. ny stald	16
3.6 Vilkår vedr. ny gyllebeholder	17
3.7 Vilkår vedr. gulvtyper	17
3.8 Vilkår vedr. gylleforsuring	17
3.9 Vilkår vedr. foderkorrektion	18
3.10 Vilkår vedr. anvendelse af farlige stoffer på IE-brug	18
3.11 Vilkår vedr. spildevand og overfladevand	19
3.12 Vilkår vedr. tilsyn, kontrol og egenkontrol	19
4 Husdyrbrugets beliggenhed og planmæssige forhold	20
4.1 Husdyrbrugets bygninger og faste afstandskrav	20
4.2 Bygge- og beskyttelseslinjer og placering i landskabet	23
5 Produktionsapparatet og driften	28
5.1 Harmoniarealet	28
5.2 Husdyrholdet	31
5.3 Staldindretning, ventilation og rengøring	32
5.4 Produktion og opbevaring af husdyrgødning	34
5.5 Udbringning af husdyrgødning	37

6	Produktionens ressourceforbrug	40
6.1	Foder og foderopbevaring	40
6.2	Vand	41
6.3	Energi	42
6.4	Diverse hjælpestoffer	43
7	Emissioner, gener og reststoffer fra anlægget	45
7.1	Ammoniak	45
7.2	Lugt.....	47
7.3	Støj	50
7.4	Støv	50
7.5	Lys	51
7.6	Fluer og skadedyr.....	52
7.7	Transport	52
7.8	Vaskevand og overfladevand	54
7.9	Affald	56
8	Produktionens miljøpåvirkning.....	58
8.1	Ammoniakdeposition-påvirkning af natur og bilag IV-arter	58
9	Risici – driftsforstyrrelser eller uheld.....	69
10	Management, egenkontrol og dokumentation.....	71
11	Bedste tilgængelige teknik (BAT)	74
12	Alternative løsninger og 0-alternativet	79
12.1	Alternative løsninger.....	79
12.2	0-alternativ.....	79
13	Husdyrbrugets ophør	80
14	Samlet vurdering	81
15	Bilag	82
	Bilagsoversigt:	82
	Bilag 1. Anlægstegning 1 med benævnelse af bygninger m.m.....	83
	Bilag 2. Anlægstegning 2 med tanke, dræn, gyllerør m.m.....	84
	Bilag 3. Anlægstegning 3 med interne transportveje	85
	Bilag 4. Udbringningsareal (ejet, forpagtet) og aftaleareal.....	86
	Bilag 5. Harmoniarealerne med farve efter tilhørsforhold	87
	Bilag 6. Planteliste for skoven ved Ladegård	88
	Bilag 7. Beredskabsplan og -kort	90
	Bilag 8. Vilkår fra § 12-miljøgodkendelse til Ladegård fra 7. maj 2014.....	99
	Bilag 9. Vilkår vedr. arealer fra tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård fra xx.xx 2017 .	104
	Bilag 10. Modtagne høringssvar i 1. og 2. offentlighedsfase	106

FORSLAG

1 SAMLET VURDERING OG RESUMÉ

I dette kapitel gives en kort beskrivelse af den ansøgte produktion og forholdet til tidligere meddelte godkendelser eller tilladelser på ejendommen. Miljøgodkendelsens indhold er samlet i et kort resumé. Desuden beskrives grundlaget for afgørelsen samt, hvordan offentligheden har haft indflydelse på projektet og kommunens vurderinger. Til sidst beskrives mulighederne for at klage over afgørelsen.

1.1 ANSØGNING OM MILJØGODKENDELSE

Steen Stender, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne har ansøgt om miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktionen på ejendommen Ladegård, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne, matr. nr. 58a Klemensker m.fl.

Slagtesvineproduktionen på Ladegård ønskes udvidet fra den nuværende lovlige produktion på 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg), svarende til 386,90 dyreenheder (DE) beregnet efter de nugældende omregningsfaktorer, til 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg), svarende til 602,19 DE.

I forbindelse med udvidelsen skal der opføres en ny slagtesvinestald på 1.996 m² og en ny gyllebeholder på 3.000 m³.

Ansøger ønsker desuden et alternativ godkendt, som indebærer, at gyllekøling kan anvendes som et frivilligt tiltag til yderligere reduktion af ammoniakudledningen fra den nyeste eksisterende stald og den nye stald.

Miljøgodkendelsen omfatter ingen arealer, da bedriftens ejede/forpagtede udbringningsarealer og tredjemandarealer med husdyrgødningsaftale tidligere er vurderet og godkendt i miljøgodkendelsen til ansøgers anden ejendom, Store Dammegård, fra april 2011. Ændringer i forhold til arealerne er derfor behandlet og meddelt i en tillægsgodkendelse til Store Dammegård og en revideret godkendelse til ejer af aftalearealerne.

Der forekommer ingen biaktiviteter på ejendommen.

Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø har modtaget ansøgningen om miljøgodkendelse gennem Miljøstyrelsens elektroniske ansøgningssystem (www.husdyrgodkendelse.dk) første gang den 26. maj 2016 (hovedskema nr. 86760). Ansøger har desuden indsendt to fiktive skemaer til vurdering af udvidelsen i forhold til den eksisterende lovlige produktion (skema nr. 92261) og til beregning af alternativet, hvor anvendelse af gyllekøling i to stalde indgår (skema nr. 88904).

1.2 FORHOLD TIL EKSISTERENDE MILJØGODKENDELSE

På Ladegård er den nuværende lovlige produktion på 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg), svarende til 386,90 DE efter de nugældende omregningsfaktorer¹ (421,42 efter de gældende omregningsfaktorer på godkendelsestidspunktet).

Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø meddelte den 10. maj 2008 § 12-miljøgodkendelse til Ladegård. Miljøgodkendelsen gav tilladelse til en udvidelse af produktionen fra 6.950 producerede slagtesvin (30-105 kg) til en årlig produktion på 12.500 slagtesvin (30-108 kg), svarende til en udvidelse i antallet af dyreenheder fra 209,0 DE til 394,64 DE beregnet efter den dengang gældende dyreenhedsberegning (fra 174,73 DE til 380,81 DE efter den nugældende dyreenhedsberegning). Miljøgodkendelsen blev påklaget, og Miljøklagenævnet hjemviste den 21. december 2011 godkendelsen til fornyet behandling, idet den ikke opfyldte BAT-kravet i henhold til Miljøstyrelsens vejledning fra juni 2010. Vejledningen var ikke kendt eller tilgængelig på ansøgningstidspunktet og ej heller på tidspunktet, hvor miljøgodkendelsen blev meddelt. Idet der skulle foretages en fornyet sagsbehandling, søgte ansøger om en mindre yderligere udvidelse af produktionen. Bornholms Regionskommune genbehandlede ansøgningen og meddelte den 7. maj 2014 § 12-miljøgodkendelse til udvidelse af svineproduktionen på Ladegård til en årlig produktion af 12.700 slagtesvin

---

¹ Bekendtgørelse nr. 1324 af 15. november 2016 om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v.

(30-117 kg). Afgørelsen om miljøgodkendelse blev truffet i henhold til § 12, stk. 2 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug med senere ændringer samt tilhørende bekendtgørelse nr. 1280 af 8. november 2013 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug og bekendtgørelse nr. 915 af 27. juni 2013 om husdyrbrug og dyrehold for mere end 3 dyreenheder, husdyrgødning, ensilage m.v. med senere ændringer.

I forbindelse med udvidelsen på Ladegård blev der opført en ny slagtesvinestald på 1.609 m², en forbeholder på 200 m³ samt en vaskeplads. Der blev installeret gyllekøling i den nye stald. I godkendelsen fra 2014 blev der stillet vilkår til gyllekølingen om en reduktion i ammoniakudledningen på 10 % ved en driftstid på 2.000 timer pr. år. Der blev endvidere etableret gylleforsuring og stillet vilkår om en driftstid på anlægget på 8.760 timer pr. år.

I miljøgodkendelsen indgik ingen ejede eller forpagtede udbringningsarealer, idet alle arealer tilhørende de fire ejendomme Ladegård, Store Dammegård, Munkedal, og Tornegård samt 55,03 ha tilforpagtninger drevet under bedriften Ladegårds CVR-nummer allerede var godkendt i forbindelse med en meddelt § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård, Spiltsgårdsvej 35, 3782 Klemensker fra april 2011.

Efter opstart af sagsbehandlingen af nærværende ansøgning om miljøgodkendelse har Bornholms Regionskommune den 13. juni 2016 modtaget en anmeldelse fra Steen Stender om opførelse af to stålsiloer med tilhørende transportanlæg øst for den sydligste staldbygning til opbevaring af korn på Ladegård. Under behandlingen af denne anmeldelse blev miljøgodkendelsessagen stillet i bero. Ansøgningen om miljøgodkendelse blev genindsendt den 3. juli 2016.

Ved miljøtilsyn på Ladegård den 15. september 2014 blev besætningen opgjort til 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg), svarende 389 DE efter gældende omregningsfaktorer på tidspunktet for tilsynet. Godkendelsen fra foråret 2014 er således fuldt udnyttet, og tilsynet gav ikke anledning til anmærkninger ift. produktionsomfang. Ved seneste tilsyn den 31. maj 2016 var besætningen uændret, og det blev noteret, at ejendommen fremstod ryddelig, og at alle miljøforhold var i orden.

Bornholms Regionskommune har vurderet de miljømæssige konsekvenser ved de nu ansøgte ændringer i husdyrproduktionen på Ladegård i forhold til den eksisterende § 12-miljøgodkendelse af 7. maj 2014 og i forhold til den oprindelige nudriftssituation før den eksisterende miljøgodkendelse. Sidstnævnte skyldes, at det i husdyrgodkendelseslovens § 26, stk. 2 er præciseret, at miljøvurderingen skal foretages på baggrund af alle ændringer og udvidelser siden 1. januar 2007, dog højst over en 8-årig periode.

Sagen er behandlet som en ansøgning om et tillæg til den eksisterende miljøgodkendelse fra 7. maj 2014 efter husdyrgodkendelseslovens § 12, stk. 3.

1.3 AFGØRELSE OG IKKE-TEKNISK RESUMÉ

Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø har vurderet, at der kan meddeles godkendelse af den ansøgte udvidelse af svinebesætningen på Ladegård, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne, matr. nr. 58a Klemensker m.fl.. Da svineproduktionen på Ladegård allerede er godkendt efter husdyrgodkendelseslovens § 12, meddeles godkendelsen som tillæg nr. 1 til miljøgodkendelsen af 7. maj 2014 i henhold til § 12, stk.3 i lov om miljøgodkendelse m.v.af husdyrbrug samt øvrig gældende lovgivning². Godkendelsen omfatter ikke godkendelse af udbringningsarealer eller aftalearealer tilhørende tredjemand.

Miljøgodkendelsen er baseret på oplysningerne i ansøgningen i husdyrgodkendelse.dk (skema nr. 86760 version 9) med tilhørende bilag og øvrigt materiale indsendt af ansøgers konsulent samt efterfølgende beregninger. Som supplement til hovedansøgningen har ansøger indsendt to fiktive skemaer dels til vurdering af udvidelsen i forhold til den eksisterende lovlige produktion (skema nr. 92261 version 2) dels til beregninger af et alternativ til hovedansøgningen, hvor teknologien gyllekøling anvendes til yderligere reduktion af ammoniakemissionen fra anlægget (skema nr. 88904 version 5). Desuden indgår godkendelsen af aftalearealer drevet af Finn Harbo Jensen (fiktivt skema nr. 91842 version 2).

---

² Bekendtgørelse nr. 442 af 13. maj 2016 af lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesloven) med senere ændringer, tilhørende bekendtgørelse nr. 44 af 11. januar 2016 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug (husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen) og bekendtgørelse nr. 1324 af 15. november 2016 om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v. (husdyrgødningsbekendtgørelsen).

Tillægget til § 12-miljøgodkendelsen meddeles under forudsætning af, at de gældende regler på området og miljøgodkendelsens vilkår overholdes. Husk, at vilkårene stillet i § 12-miljøgodkendelsen til Ladegård af 7. maj 2014 fortsat er gældende, med mindre det i dette tillæg nr. 1 til miljøgodkendelse til Ladegård fremgår, at de ændres eller ophæves.

I nedenstående oversigt (Figur 1) er gengivet indholdet i de mest centrale nye vilkår, der har særlig betydning for indretningen af produktionen og den daglige drift på Ladegård. Den fulde ordlyd af alle nye vilkår til produktionen kan ses i Kapitel 3.

Figur 1. Resumé af de mest centrale vilkår til produktionen på Ladegård

<p>Produktionsomfang Svinebruget må drives med en produktion på maksimalt 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg) pr. år svarende til 602,19 dyreenheder (DE). (Vilkår 3.3.1).</p> <p>Sikring af ny gyllebeholder Omkring den nye gyllebeholder skal der etableres en jordvold på op til 0,5 m mod syd og vest. På beholderen skal monteres en alarm, som registrerer, hvis gylleoverfladen i beholderen falder pludseligt, og meddeler dette elektronisk til den driftsansvarlige (Vilkår 3.6.1).</p> <p>Gulvtype i ny slagtesvinestald Den nye slagtesvinestald (O) skal indrettes med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv) (Vilkår 3.7.1).</p> <p>Gylleforsuring Alle tre stalde skal være tilsluttet gylleforsuringsanlægget, som skal indstilles til at behandle gyllen til pH-værdi 5,5 (Vilkår 3.8 med underpunkter).</p> <p>Foderkorrektion Den totale mængde fosfor (P) ab dyr pr. år skal være mindre end eller lig med 13.348,46 kg P (Vilkår 3.9.1).</p>

Vær opmærksom på, at etablering af de nye anlæg ikke må igangsættes, før der er givet byggetilladelse og eventuelt andre nødvendige tilladelser fra Bornholms Regionskommune.

Miljøgodkendelsen indeholder en miljøteknisk redegørelse og kommunens bemærkninger til og vurdering af udvidelsen og dens påvirkning af miljøet, naturen og naboer. Derudover er der redegjort for ejendommens anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT – Best Available Techniques).

Bornholms Regionskommune vurderer, at ansøger har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen fra husdyrbrugets anlæg og arealer ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik. Endvidere vurderer kommunen, at husdyrbruget efter udvidelsen kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne.

Bornholms Regionskommune vurderer desuden, at indretning og driften af husdyrbruget kan ske i overensstemmelse med gældende regler og uden væsentlig påvirkning af miljøet, som dette er defineret i husdyrgodkendelsesloven, herunder at projektet ikke skader bevaringsstatus for Natura 2000-områder eller levesteder for arter optaget på habitatdirektivets bilag IV.

Nedenstående er et kort resumé af de emner, som godkendelsen omhandler:

Svineproduktionens størrelse og udbringningsarealer

Ladegård, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne ejes og drives af Steen Stender. Ejendommen drives som en konventionel svineproduktion med slagtesvin og tilhørende planteavl. Steen Stender ansøger om at udvide svineproduktionen på Ladegård fra de nuværende tilladte 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg), svarende til 386,90 dyreenheder (DE), til 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg), svarende til 602,19 DE.

På Steen Stenders anden ejendom med husdyrproduktion, Store Dammegård, Splitsgårdsvej 35, 3782 Klemensker, er der en godkendt produktion på 8.800 slagtesvin pr. år. Til bedriften hører desuden to mindre ejendomme, Birkely og Egevang, ved Klemensker og Gadevang øst for Rønne samt en bygningsløs ejendom ved Aabyvej 5 mellem Nyker og Muleby.

Det samlede areal til rådighed for udbringning af svinegylle produceret på bedriften er på 374,11 ha, inkl. 11,89 ha tilforpagtet fra 4 ejendomme. Arealer beliggende i nitratfølsomt vandindvindingsområde (NFI-

område) er udeladt som udbringningsareal og vil derfor kun få tilført handelsgødning. En mindre del af bedriftens dyrkede areal ligger i oplandet til sårbare Natura 2000-områder. Der tages hensyn til dette ved at udbringe en mindre mængde husdyrgødning i gennemsnit pr. ha, end de generelle harmoniregler tillader.

Tillægget til miljøgodkendelse til Ladegård omfatter ikke godkendelse af ejede og forpagtede udbringningsarealer eller vurdering af arealer ejet af tredjemand med aftale om modtagelse af gylle fra svineproduktionen. Bedriftens udbringningsarealer er tidligere vurderet og godkendt i miljøgodkendelsen til ansøgers anden ejendom, Store Dammegård, i april 2011 og anvendes således også i nudrift til udbringning af husdyrgødning. Ændringer i forhold til anvendelsen af arealerne, som er anmeldt i forbindelse med udvidelsen på Ladegård, og den fornødne regulering er derfor behandlet og meddelt i en tillægsgodkendelse til Store Dammegård og en revideret godkendelse til den ene ejer af aftalearealerne.

Ansøger har to husdyrgødningsaftaler (med Finn Harbo Jensen, Dammegårdsvej 20, 3782 Klemensker og Christian Koefoed, Kirkebyvej 24, 3700 Rønne) om afsætning af hhv. 25,1 DE og 63,5 DE svarende til ca. 1.800 tons svinegylle i alt. Efter udvidelsen på Ladegård afsættes overskydende husdyrgødning svarende til 236,50 DE til biogasanlægget Biokraft A/S i Aakirkeby. De ca. 4.800 tons rågylle vil som udgangspunkt blive leveret fra Store Dammegård.

Bygningsanlæggets placering i omgivelserne

Ladegård er beliggende i landzone ca. 1 km sydvest for Klemensker by. Området er et kuperet landbrugslandskab med store marker vekslende med mindre skovbevoksninger. Ejendommen ligger tilbagetrukket fra offentlig vej for enden af en cirka 980 meter lang blind vej. Stuehuset omgivet af gårdens have er placeret mod vest med driftsbygningerne placeret mod øst og nordøst. Driftsbygningerne er mest synlige fra sydøst fra Brogårdsvej.

Til at rumme udvidelsen ønskes en ny slagtesvinestald opført i forlængelse af den nordligste af de to eksisterende slagtesvinestalde, og opbevaringskapaciteten for svinegylle ønskes udvidet med en ny gyllebeholder på 3.000 m³ placeret øst for den nye stald. For at sløre byggerierne vil ansøger etablere et fler-rækket levende hegn mod vest og nord ved siden af transportvejen rundt om staldene til gyllebeholderen. I efteråret 2016 er der opført to gastætte fodersiloer øst for den sydligste staldbygning.

Ladegård ligger uden for bygge- og beskyttelseslinjer, og nybyggerierne berører ikke fredede eller beskyttede områder. Alle gældende afstandskrav i forhold til nabobeboelser, beboelse på ejendommen, vandforsyning, søer, vandløb og dræn, veje, naboskel m.m. er overholdt.

Udvidelsen af produktionen på Ladegård vurderes ikke at være i strid med hensynet til de landskabelige, kulturhistoriske, naturmæssige, geologiske eller rekreative interesser i området eller at være en trussel for områdets naturlokaliteter eller fortidsminder.

Produktionens påvirkning af omgivelserne herunder emissioner, transport m.m.

Ammoniak fra anlægget og beskyttet natur

Inden for 1.000 m af staldanlægget på Ladegård er der registreret 1 overdrev, 16 beskyttede søer, 1 vandløb (Muleby Å) og 3 potentielt ammoniakfølsomme skove. Nærmeste sø er placeret umiddelbart vest for den ældste stald. Det nærmeste Natura 2000-område er habitatområde 162: 'Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne', som ligger ca. 6 km øst for Ladegård. Et andet habitatområde – nr. 159: 'Spællinge Ådal, Døndal og Helligdomsklipperne', er beliggende 6,5 km nordøst for Ladegård. Natura 2000-området 'Hvidodde Rev' ligger 5,2 km sydvest for Ladegård ud for den bornholmske kyst.

Der er beregnet ammoniakdeposition til de naturområder, som i henhold til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen kan betegnes som kategori 1-, 2- og 3-natur, samt til tre søer beliggende inden for 300 m af produktionsanlægget.

Ammoniakdepositionen fra Ladegård til den nærmeste del af Natura 2000-områderne 'Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne' øst for Årsballe og 'Spællinge Ådal, Døndal og Helligdomsklipperne' beregnes til 0,0. Det ansøgte projekt vurderes derfor ikke at ville påvirke arter og naturtyper, der er en del af udpegningsgrundlaget for områderne.

Nærmeste kategori 2-natur er et overdrev større end 2,5 ha beliggende ca. 4,4 km syd, sydøst for Ladegård. Totaldepositionen til området beregnes til 0,0 kg N/ha/år og merdepositionen til 0,0 kg N/ha/år. Kravene til maksimal ammoniakdeposition til overdrevet er overholdt.

Merdepositionen af ammoniak efter udvidelsen på Ladegård til et mindre overdrev (kategori 3-natur) 550 m nord for ejendommen er beregnet til 0,1 kg N/ha/år. Lokaltiteterne er ikke undersøgt yderligere, da kommunen ikke kan stille krav om en lavere merdeposition end 1 kg N/ha/år. Tilsvarende gælder for nærmeste beskyttede mose og eng beliggende hhv. 1,4 km mod nordøst og 1,5 km mod vest samt den potentielt ammoniakfølsomme skov beliggende 468 m mod vest.

Skovområdet umiddelbart øst for Ladegård er også udpeget som potentielt ammoniakfølsomt. Skoven påvirkes i forvejen af ammoniak fra omgivelserne, men den ansøgte udvidelse af produktionen vil betyde en yderligere påvirkning. Skoven vurderes ud fra artssammensætningen at have en moderat til god naturværdi og at være naturligt næringsrig. Bornholms Regionskommune vurderer, at skoven ligesom andre bornholmske bondeskove er af lokal naturmæssig værdi, men at skoven ved Ladegård ikke vurderes at rumme *særlige* regionale og lokale naturinteresser. Det er derfor kommunens vurdering, at der ikke er tale om et særligt tilfælde, hvor der er grundlag for at fastsætte skærpede vilkår om at nedbringe ammoniakdepositionen i forhold til skoven.

Bornholms Regionskommune har ikke kendskab til, at der er registreret bilag IV-arter som f.eks. padder nærmere end ca. 400 m fra Ladegård. I ansøgningssystemet er der beregnet ammoniakdeposition til de potentielle levesteder for bilag IV-arter, dvs. de tre søer, beliggende nærmere end 300 m fra Ladegård. Da søerne i forvejen er næringsrige, og ændringen i ammoniakpåvirkning af søerne vil være begrænset, vurderes den ansøgte udvidelse på Ladegård ikke at true eventuelt forekommende bilag IV-arter og deres yngle- og rasteområder.

Lugt

Lugtemissionen fra staldene stiger som følge af, at der bliver flere dyr på ejendommen. Som foreskrevet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen er de nødvendige geneafstande beregnet i forhold til enkeltbeboelser, samlet bebyggelse/lokalplanlagt boligområde i landzone samt byzone og sommerhusområde.

Nærmeste byzone er Klemensker, og nærmeste samlede bebyggelse i landzone ligger umiddelbart syd for byzonen ved Klemensker, begge knap 1 km øst for Ladegård. De nærmeste nabobeboelser, som ikke er landbrugsejendomme, er beliggende mellem 615 og 680 m sydøst for staldene på ejendommen.

Beregningerne viser, at afstandskravene i forhold til lugtspredningen er opfyldt, fordi der inden for lugtgeneafstandene hverken ligger byzone, sommerhusområde, samlet bebyggelse/lokalplanlagt boligområde eller enkeltboliger på ejendomme uden landbrugspligt og ikke ejet af ansøger. Beregningerne er foretaget til enkeltbeboelserne på Brogårdsvej 16, 35, 37, 39 og 41, Klemensker by og samlet bebyggelse syd for byen ved Klemens Storegade 62.

Den nye gyllebeholder placeres længere væk end 300 m fra nabobeboelser og § 7 naturområder, og der er derfor ikke krav om fast overdækning i form af teltdug, betonlåg eller lignende.

Transporter til og fra ejendommen

Som følge af udvidelsen af slagtesvineproduktionen forventes antallet af transportere til og fra Ladegård at øges med ca. 40 % sammenlignet med nudrift, især som følge af et større behov for flytning af gylle.

Andre miljøpåvirkninger

Den ansøgte produktion på Ladegård overholder gældende normer og regler for opbevaring og udbringning af gylle, håndtering af spildevand og affald, regulering af skadedyr og påvirkning af omgivelserne med støj, støv, lys m.v. Det betyder, at projektets virkninger på miljøet, også hvad disse faktorer angår, betragtes som ikke væsentlige.

Anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT)

For at nedbringe ammoniakudledningen fra svineproduktionen på Ladegård anvendes gylleforsuring samt evt. gyllekøling. Idet kravet til ammoniakemission er mere end opfyldt med gylleforsuring, er der ikke stillet vilkår til gyllekølingen, som derfor betragtes som et frivilligt tiltag. Den samlede ammoniakudledning fra produktionen og den totale mængde udskilt fosfor i gødningen overholder de beregnede maksimale emissionsniveauer. Desuden er kravet om anvendelse af BAT opfyldt inden for alle øvrige dele af produktionen.

Bornholms Regionskommune vurderer, at indretning og drift af husdyrbruget og håndtering af husdyrgødningen sker i overensstemmelse med gældende regler og ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik. Det vurderes, at driften kan foregå uden væsentlig påvirkning af miljøet som dette er defineret i husdyrgodkendelsesloven, herunder at projektet ikke skader bevaringsstatus for Natura 2000-områder eller levesteder for arter optaget på habitatdirektivets bilag IV.

1.4 OFFENTLIGHED

Bornholms Regionskommune offentliggjorde 30. maj 2016, at kommunen havde modtaget en ansøgning om miljøgodkendelse til Ladegård. Fristen for at komme med idéer, forslag og bemærkninger til projektet var 2 uger fra annonceringsdatoen. Der indkom ét skriftligt indlæg til ansøgningen, som kan ses i Bilag 10.

Ansøger Steen Stender har siden offentliggørelsen indsendt en ændring til ansøgningen, idet den nye stald ønskes bygget 150 m² større end først ansøgt og i forlængelse af den eksisterende stald mod nord fremfor parallelt med denne. Desuden er to siloer trukket ud af ansøgningen, da de i stedet er ansøgt i en miljøanmeldelse efter § 27 i bekendtgørelse nr. 44 af 11. januar 2016 om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug. Bornholms Regionskommune har den 1. juli 2016 givet miljøtilladelse til opførelse af siloerne. Endelig ønskes anvendelse af gyllekøling gjort frivillig.

Forslag til miljøgodkendelse blev den 1. februar 2017 sendt i høring ved, at udkastet blev lagt offentligt tilgængeligt på Bornholms Regionskommunes hjemmeside, og ved udsendelse af brev med information herom til ansøger selv, naboer og andre berørte (bortforpagtere, ejere af aftalearealer, ejere af ejendomme inden for konsekvenszonen på 1.160 m og ejere af nabomatrikler til ejendommen, hvor husdyrbruget er placeret) samt en række organisationer, der har anmodet herom. Der var en frist på 7 uger til at kommentere forslaget frem til og med den 22. marts 2017.

1.5 KLAGEVEJLEDNING

Bornholms Regionskommunes afgørelse kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet af afgørelsens adressat og enhver, der har en individuel, væsentlig interesse i sagens udfald. Endvidere kan en række lokale og landsdækkende foreninger og organisationer klage over visse afgørelser.

En eventuel klage skal sendes via Klageportalen, som der findes link til fra forsiden af Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.nmkn.dk. Klageportalen ligger på www.borger.dk og www.virk.dk. Der logges på www.borger.dk eller www.virk.dk, typisk med NEM-ID, og klagen skrives direkte i portalen. Det er muligt at vedhæfte dokumenter til klagen undervejs. Klagen sendes gennem Klageportalen til Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø, som videresender den til Miljø- og Fødevareklagenævnet med den påklagede afgørelse og det materiale, der er indgået i sagens bedømmelse.

En klage er indgivet, når den er tilgængelig for myndigheden i Klageportalen. Miljø- og Fødevareklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Det er muligt at blive fritaget for at bruge Klageportalen ved at sende en begrundet anmodning til Bornholms Regionskommune. Anmodningen videresendes herefter til Miljø- og Fødevareklagenævnet, som afgør, om den kan imødekommes.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den klageberettigede indbetaler et gebyr på 900 kr. (privatpersoner) eller 1.800 kr. (virksomheder og organisationer) til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Gebyret betales med et betalingskort i Klageportalen. Klagen bliver ikke sendt videre, før gebyret er betalt, og klager har endeligt godkendt klagen. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside.

Gebyret tilbagebetales, hvis:

- Klagen bliver afvist, fordi klagefristen er overskredet
- Klager ikke er klageberettiget
- Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke har kompetence til at behandle klagen
- Klager får helt eller delvist medhold i klagen

Klagefristen udløber den xx.xx. 2017, dvs. 4 uger fra xx.xx. 2017, hvor afgørelsen er annonceret på regionskommunens hjemmeside www.brk.dk/indflydelse-politik/hoeringer.

En eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal anlægges inden 6 måneder efter, at afgørelsen er meddelt den pågældende. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes fristen dog altid fra bekendtgørelsen.

FORSLAG

2 GENERELLE FORHOLD

I dette kapitel beskrives den planlagte indretning af husdyrbruget samt en række juridiske forhold ved miljøgodkendelsen såsom underretning af tilsynsmyndigheden, godkendelsens gyldighed og retsbeskyttelse.

2.1 BESKRIVELSE AF HUSDYRBRUGET

Miljøgodkendelsen omfatter landbrugsmæssige aktiviteter på ejendommen Ladegård, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne, matr. nr. 58a Klemensker m.fl. Ejendommen ejes og drives af Steen Stender, Ladegårdsvej 6, Nyker, 3700 Rønne. Ladegård er en konventionel svineproduktionsejendom, og svinebesætningen på ejendommen er registreret i det Centrale HusdyrbrugsRegister med CHR-nummer 80899.

Den nuværende godkendte produktion på Ladegård på 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg), svarende til 386,90 DE, ønskes udvidet til 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg), svarende til 602,19 DE.

Til at rumme udvidelsen opføres en ny slagtesvinestald på 1.996 m². Stalden får i alt 2.040 stipladser med delvist fast gulv (25-49 %). Der foretages ingen ændringer i de to eksisterende stalde. Der opføres desuden en ny gyllebeholder på 3.000 m³.

Udover Ladegård (inkl. arealerne til den nu nedrevne ejendom Munkedal, Mæbyvej 2, 3700 Rønne) ejer og driver Steen Stender ejendommene Store Dammegård, Splitsgårdsvej 35, 3782 Klemensker, Gadegård, Kærbyvej 10, 370 Rønne og to mindre ejendomme (Birkely, Søsende 11, 3782 Klemensker og Egevang, Bregneshavevej 15, Nyker, 3700 Rønne) samt en bygningsløs ejendom på Aabyvej 5, 3700 Rønne. Ejendommene drives under bedriften Ladegård med tilhørende planteavl og er registreret under CVR-nummer 19431533 og P-nummer 1002310672. Til bedriften hører et samlet ejet areal på 420,36 ha. Derudover er der tilforpagtet 12,09 ha dyrkningsjord fra fem ejendomme i området.

På Store Dammegård er der en godkendt svineproduktion på 8.800 producerede slagtesvin (30-110 kg), svarende til 240,8 DE (261,2 DE på godkendelsestidspunktet i april 2011). Besætningen er registreret under CHR-nummer 93047. På de øvrige ejendomme er der ingen husdyrproduktion.

Efter udvidelsen vil overskydende svinegylle fra den samlede bedrift blive afsat ved gylleaftaler med tredje-mand og med Biokraft A/S i Aakirkeby.

Arealer, der drives under bedriften Ladegårds CVR-nummer, er i april 2011 vurderet og godkendt i miljøgodkendelsen til ansøgers anden ejendom, Store Dammegård. Ændringer i forhold til arealerne, som følger af udvidelsen på Ladegård, og den fornødne regulering er derfor behandlet og meddelt i en tillægsgodkendelse til Store Dammegård og en revideret arealgodkendelse til ejer af aftalearealerne. Husdyrgødningen fra begge ejendommene indgår i tillægsgodkendelsen til Store Dammegård.

Opførelse af den nye stald og gyllebeholder forventes iværksat, så snart godkendelsen foreligger. Byggeriet forventes afsluttet inden for 6 måneder og tages i brug umiddelbart efter. Der forventes fuld produktion efter 3-4 måneders drift.

Der udøves ingen biaktiviteter på Ladegård.

2.2 MEDDELELSESPLIGT – DE, EJERFORHOLD OG ANLÆGGET

Bedriften skal underrette tilsynsmyndigheden således:

- Når besætningen er nået op på 602,19 DE (20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg))
- Besætningens/produktionens størrelse **den xx. xx 20xx** (2 år efter godkendelsesdato)

Hvis der sker ændringer i ejerforhold eller hvem, der er ansvarlig for driften, skal det meddeles til tilsynsmyndigheden senest 1 måned efter, at ændringen er sket (eksisterende *Vilkår 1.3.1*).

Ved større vedligeholdelsesarbejder på anlægget (staldinventar, ventilationsanlæg, foder- og gødningsopbevaringsanlæg og lignende) skal den valgte løsning leve op til bedste tilgængelige teknik (BAT). Arbejdet skal anmeldes til Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø, som vurderer, om kravet om BAT er opfyldt.

Formålet er at sikre, at der fremover anvendes den på det pågældende tidspunkt bedste tilgængelige teknologi også ved ændringer, der ellers ikke kræver godkendelse efter husdyrgodkendelsesloven (Vilkår 3.2.1).

2.3 GYLDIGHED

Tillægget til miljøgodkendelse bortfalder, hvis det ikke er udnyttet inden 2 år fra denne afgørelses meddelelse. Tillægget anses for udnyttet, når bygge- og anlægsarbejderne er iværksat inden fristens udløb, og de færdiggøres i et rimeligt tempo.

Hvis godkendelsen ikke har været helt eller delvist udnyttet i tre på hinanden følgende år, bortfalder den del af miljøgodkendelsen, der ikke har været udnyttet de seneste tre år. Produktionen må dog hvert år være op til 15 % mindre end den angivne produktion, uden at dette får konsekvenser for miljøgodkendelsen.

Hvis ikke miljøgodkendelsen er opfyldt, eller miljøgodkendelsens vilkår ikke efterleves, kan dette medføre, at hele eller dele af miljøgodkendelsen bortfalder.

2.4 RETSBESKYTTELSE

Med dette tillæg til miljøgodkendelse følger 8 års retsbeskyttelse. Dato for retsbeskyttelsens udløb er **xx.xx 20xx**. Kommunen kan dog i særlige tilfælde meddele forbud eller påbud, før der er forløbet 8 år, jf. § 40, stk. 1-3 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug.

2.5 REVURDERING AF MILJØGODKENDELSEN

Virksomhedens miljøgodkendelse skal regelmæssigt og mindst hvert 10. år tages op til revurdering, jf. § 41 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug og § 40, stk. 1 i bekendtgørelse om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug. Den første revurdering skal dog foretages, når der er forløbet 8 år efter meddelelsen af godkendelsen. Det er planlagt at foretage den første revurdering af dette tillæg til miljøgodkendelse i **20xx**.

3 VILKÅR FOR § 12-MILJØGODKENDELSEN

Tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelse til Ladegård meddeles på følgende specifikke vilkår, som også fremgår af de relevante afsnit i den miljøtekniske redegørelse. Disse vilkår erstatter eller supplerer vilkårene 1.2.1, 2.8.1 og 3.9 i den eksisterende miljøgodkendelse fra 7. maj 2014. De eksisterende vilkår 3.1 – 3.4 og 3.7 omhandlende drift og effekt af gyllekølingsanlæg og vilkår 3.10 om samlet ammoniakudledning ophæves. Alle øvrige vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse er fortsat gældende. De oprindelige vilkår fra § 12-miljøgodkendelsen til Ladegård er medtaget i Bilag 8 med markering af de vilkår, som ændres eller udgår.

Virksomheden skal drives i overensstemmelse med de gældende vilkår og bestemmelserne i den til enhver tid gældende bekendtgørelse om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v. (husdyrgødningsbekendtgørelsen) samt øvrig gældende lovgivning.

3.1 VILKÅR VEDR. INDRETNING OG DRIFT

- 3.1.1 Virksomheden skal placeres, indrettes og drives i overensstemmelse med de oplysninger, der fremgår af ansøgningsmaterialet, den miljøtekniske beskrivelse og vurdering samt denne tillægsgodkendelses vilkår og de videreførte vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse fra 7. maj 2014.
- 3.1.2 Bedriftens udbringningsarealer og aftalearealer skal være i overensstemmelse med oplysningerne og vilkårene i tillæg nr. 1 til miljøgodkendelse til Store Dammegård meddelt den **x. februar 2017**.
- 3.1.3 De vilkår, der vedrører driften, skal være kendt af de ansatte, der er beskæftiget med den pågældende del af driften.

3.2 VILKÅR VEDR. INFORMATION OM ÆNDRINGER

- 3.2.1 Drifts-, indretnings- eller bygningsmæssige ændringer, der er relevante i forhold til godkendelsen, skal anmeldes til kommunen inden gennemførelsen. Kommunen vurderer om de aktuelle planer for ændringer/udvidelse kan ske inden for rammerne af denne tillægsgodkendelse.

3.3 VILKÅR VEDR. PRODUKTIONENS OMFANG

- 3.3.1 Svinebruget må drives med en produktion på maksimalt 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg) pr. år svarende til 602,19 dyreenheder (DE).

3.4 VILKÅR VEDR. LUGT

- 3.4.1 Det skal på tilsynsmyndighedens forlangende godtgøres, at der på Ladegård til enhver tid maksimalt er slagtesvin på stald med en samlet vægt på 390.050 kg. Dette vilkår kan opfyldes ved, at der i staldene maksimalt er 5.380 slagtesvin med en gennemsnitlig vægt på 72,5 kg, svarende til en årlig produktion på 20.360 slagtesvin i vægtklassen 30-115 kg.

3.5 VILKÅR VEDR. NY STALD

- 3.5.1 Omfangsdræn omkring den nye slagtesvinestald (O) skal være forbundet med kontrolbrønd(e) til registrering af evt. utætheder i staldgulv, gyllekanaler og -rør.

3.6 VILKÅR VEDR. NY GYLLEBEHOLDER

- 3.6.1 Omkring den nye gyllebeholder skal der etableres en jordvold på op til 0,5 m mod syd og vest. På beholderen skal monteres en alarm, som registrerer, hvis gylleoverfladen i beholderen falder pludseligt, og meddeler dette elektronisk til den driftsansvarlige.

3.7 VILKÅR VEDR. GULVTYPER

- 3.7.1 Den nye slagtesvinestald (O) skal indrettes med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv).
- 3.7.2 Slagtesvinestalden fra 2008 (N) skal være indrettet med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv).
- 3.7.3 Den eksisterende slagtesvinestald (L) skal være indrettet med delvist spaltegulv (50-75 % fast gulv).

3.8 VILKÅR VEDR. GYLLEFORSURING

- 3.8.1 Den nye slagtesvinestald (O) skal tilsluttes det eksisterende anlæg til forsuring af gylle fra de to eksisterende staldafsnit (L+N).
- 3.8.2 Svovlsyretanken skal være udstyret med et indbygget opsamlingskar. Svovlsyretanken skal være placeret på en plads med støbt bund og være sikret mod påkørsel. Procestanken skal være forsynet med låg.
- 3.8.3 Der må kun anvendes svovlsyre til gylleforsuringen. Indkøb og forbrug af syre skal dokumenteres.
- 3.8.4 Før svovlsyrebehandling må den gennemsnitlige pH-værdi i gyllen på månedsbasis maksimalt være 6,0. Alle målte pH-værdier før svovlsyrebehandling skal dog være mindre end 6,5.
- 3.8.5 Svovlsyrebehandlingsanlægget skal indstilles til at behandle gyllen til pH-værdi 5,5.
- 3.8.6 Svovlsyrebehandlet gylle må ikke opbevares sammen med ubehandlet gylle.
- 3.8.7 Svovlsyrebehandlingsanlægget skal vedligeholdes i overensstemmelse med producentens vejledning. Producentens vejledning skal opbevares på husdyrbruget.

Egenkontrol

- 3.8.8 Gyllens pH-værdi skal registreres elektronisk før og efter hver svovlsyrebehandling. Der skal endvidere føres en elektronisk statistik, der som minimum indeholder oplysninger om de gennemsnitlige pH-værdier i gyllen på månedsbasis før svovlsyrebehandling.
- 3.8.9 Der skal indgås en skriftlig aftale med producenten om serviceeftersyn af forsøringsanlægget, herunder kalibrering af pH-målere. Svovlsyrebehandlingsanlægget skal kontrolleres af producenten mindst hver fjerde måned. Serviceaftale med producenten skal opbevares på husdyrbruget.
- 3.8.10 Tilsynsmyndigheden skal underrettes i følgende situationer:
- Hvis den gennemsnitlige pH-værdi i gyllen på månedsbasis er større end 6,0 før svovlsyrebehandling
  - Hvis der måles pH-værdier før svovlsyrebehandling, som er større end 6,5 i en sammenhængende periode på mere end 2 uger.
  - Hvis svovlsyrebehandlingsanlægget er ude af drift i en periode på mere end 2 uger.
- 3.8.11 Data for pH-målinger, dokumentation for kalibrering af pH-måler samt kontrolrapporter skal opbevares på husdyrbruget i mindst fem år og forevises på tilsynsmyndighedens forlangende.

3.9 VILKÅR VEDR. FODERKORREKTION

- 3.9.1 Den totale mængde fosfor (P) ab dyr pr. år - beregnet som kg P ab dyr pr. slagtesvin x det årlige antal producerede slagtesvin - skal være mindre end eller lig med **13.348,46 kg P**, som kan opnås ved den valgte korrektion af fosfortildelingen til slagtesvinene på 4,62 g P/FE_{sv}.

"Kg P ab dyr pr. slagtesvin" beregnes ud fra følgende ligning og værdierne i nedenstående tabel:

$((\text{afgangsvægt} - \text{indgangsvægt}) \times \text{FE}_{\text{sv}}/\text{kg tilvækst} \times \text{g P/FE}_{\text{sv}}/1000) - ((\text{afgangsvægt} - \text{indgangsvægt}) \times 0,0055 \text{ kg P/kg tilvækst})$.

Faktor	Værdi (ansøgt drift)
Antal producerede slagtesvin	20.360
Indgangsvægt, kg	30
Afgangsvægt, kg	115
FE _{sv} pr. kg tilvækst	2,86
Gram P pr. FE _{sv}	4,62

Konkret beregning for Ladegård - total mængde P ab dyr pr. år for slagtesvin:

$20.360 \times ((115 - 30) \times 2,86 \text{ FE}_{\text{sv}}/\text{kg tilvækst} \times 4,62 \text{ g P/FE}_{\text{sv}}/1.000) - ((115 - 30) \times 0,0055 \text{ kg P/kg tilvækst}) = 13.348,46$

De enkelte værdier i skemaet er ikke bindende, men vilkårs ligningen skal samlet set overholdes og miljøgodkendelsens øvrige vilkår opfyldes.

- 3.9.2 Foderoptimering (blandeforskrift) skal laves mindst én gang årligt og skal opdateres i forbindelse med væsentlige ændringer som f.eks. brug af ny råvare.
- 3.9.3 Der skal føres logbog/produktionskontrol, hvoraf følgende skal fremgå: Antal producerede slagtesvin, gennemsnitlige vægtintervaller (indgangs- og afgangsvægt), foderforbrug pr. kg tilvækst og det gennemsnitlige indhold af fosfor pr. FE_{sv} i de anvendte foderblandinger.
- 3.9.4 Dokumentation i forbindelse med overholdelse af vilkåret om maksimalt udskilt fosfor skal følge reglerne for type 2 korrektion i gødningsregnskabet. Dvs. dokumentationen skal mindst dække en sammenhængende periode på 12 måneder i perioden 1. august år 1 til 15. februar år 3 (f.eks. 1. august 2017 til 15. februar 2019). Dokumentationen skal som minimum omfatte fakturaer på køb og salg af dyr, slagteriafregning/opgørelse fra slagteriet, produktionskontrol, fakturaer på indkøbt foder og oplysninger i logbog om de anvendte foderblandinger.
- 3.9.5 Logbog/produktionskontroller, indlægssedler samt blandeforskrifter skal opbevares på husdyrbruget i mindst fem år og forevises på tilsynsmyndighedens forlangende.

3.10 VILKÅR VEDR. ANVENDELSE AF FARLIGE STOFFER PÅ IE-BRUG

- 3.10.1 Anvendelse, fremstilling eller frigivelse af relevante farlige stoffer i forbindelse med IE-husdyrproduktionen skal begrænses med henblik på at undgå risiko for forurening af jordbund og grundvand på husdyrbruget. Ved farlige stoffer forstås stoffer og blandinger som defineret i artikel 3 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1272/2008 om klassificering, mærkning og emballering af stoffer og blandinger.

- 3.10.2 Ophører driften på husdyrbruget, skal den driftsansvarlige inden for en frist på 4 uger anmelde ophøret til Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø, samt gøre rede for og erklære, om der ved driften har været anvendt stoffer, der har kunnet give anledning til jord- eller grundvandsforurening.

3.11 VILKÅR VEDR. SPILDEVAND OG OVERFLADEVAND

- 3.11.1 Tagvand kan efter tilladelse ledes direkte til vandløb eller sø. Overfladevand fra øvrige befæstede arealer skal passere et veldimensioneret sandfang inden udledning til dræn, vandløb eller sø (kræver særskilt tilladelse).

3.12 VILKÅR VEDR. TILSYN, KONTROL OG EGENKONTROL

- 3.12.1 På tilsynsmyndighedens forlangende skal virksomheden dokumentere overholdelse af vilkårene i dette tillæg til miljøgodkendelse.

FORSLAG

4 HUSDYRBRUGETS BELIGGENHED OG PLANMÆSSIGE FORHOLD

I dette kapitel beskrives og vurderes projektet set i forhold til afstandskrav til naboer, vandforsyning, vandløb og søer, offentlig vej m.v. samt husdyrbrugets beliggenhed i forhold til bygge- og beskyttelseslinjer, fredninger, beskyttet natur m.v. Desuden beskrives og vurderes husdyrbrugets placering i landskabet i forhold til de landskabelige værdier.

4.1 HUSDYRBRUGETS BYGNINGER OG FASTE AFSTANDSKRAV

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ladegård ligger for enden af Ladegårdsvej, som er hovedadgangsvejen fra Brogårdsvej. Der er endvidere adgang til ejendommen fra øst via en markvej fra Søsende/Klemensker og fra vest via en markvej fra Tornbyvej. Adgangen til maskinhallen samt til stalde og gyllebeholdere sker via to privatveje til arbejdskørsel.

Foto 1. Indkørslen til ladegård

I det følgende er udformningen og anvendelsen af driftsbygningerne beskrevet. Placeringen af de eksisterende og projekterede bygninger på Ladegård kan ses på oversigtsbilledet i Figur 2 på side 21.

Beskrivelse af eksisterende og nye bygninger:

I forbindelse med udvidelsen opføres der en ny slagtesvinestald og en ny gyllebeholder.

Grundplan/rumfang

A: Beboelse: ca. 12 x 33 m = ca. 396 m²

B: Garage: ca. 10 x 11 m = ca. 110 m²

C: Værksted: ca. 15 x 34 m = ca. 510 m²

D: Eksisterende kornopbevaring 1: ca. 16 x 51 m = ca. 816 m²

E: Maskinhus: ca. 18 x 31 m = ca. 558 m²

G: Eksisterende kornopbevaring 2: ca. 25 x 47 m = ca. 1.175 m²

H: Garage/opbevaring: ca. 11 x 11 m = ca. 121 m²

L: Eksisterende stald: ca. 30,7 x 51,4 m = ca. 1.578 m²

N: Eksisterende stald 2008: 30,7 x 52,4 m = ca. 1.609 m²

O: Ny slagtesvinestald: ca. 30,7 x 65 m = ca. 1.996 m²

Q: Fortank: 8 m i diameter og 4 m dyb = 200 m³

R: Eksisterende gyllebeholder: 26 m i diameter og 5 m dyb = 2.700 m³

S: Ny gyllebeholder: 27,6 m i diameter og 5 m dyb = 3.000 m³

V: Nye gastætte siloer: 8,5 m i diameter = 920 m³ og 13,9 m i diameter = 2.500 m³

Højder

Svinestalde inkl. ny stald: ca. 10,2 m.

Bygning til kornopbevaring (G): ca. 9 m.

Maskinhal: ca. 6,5 m.

Alle de gamle bygninger: ca. 11,4 m.

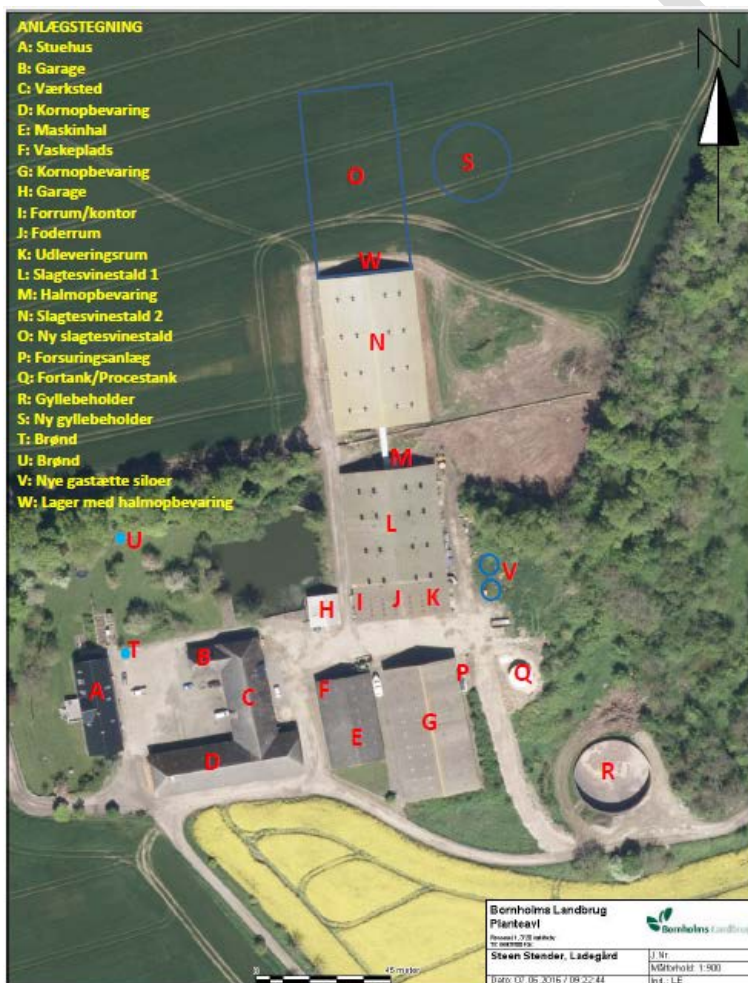
Fortank: 3 m over terræn.

Eksisterende gyllebeholder: 2 m over terræn.

Ny gyllebeholder: ca. 2,5 m over terræn.

Gastætte siloer: 16,2 og 16,6 m.

Figur 2. Oversigt over anlægget på Ladegård inkl. nyt byggeri

Materialer og udseende

Staldbygningerne er bygget i betonelementer i farven 'hvid marmor' og med gråt eternittag. Taghældningen på de ældre bygninger (B, C, D) er ca. 45 grader. Taghældningen på de to svinestalde (L, N) samt maskinhuset (E) og bygningen til kornopbevaring (G) er ca. 20 grader. Fortanken (Q) og de to gyllebeholdere (R,S) er opført/opføres i betonelementer. De to gastætte siloer er opført i stålplader.

Den nye slagtesvinestald (O) opføres i betonelementer i farven 'hvid marmor' og med gråt eternittag. Taghældningen bliver 20 grader.

Der er befæstet areal i forbindelse med forsuringsanlægget (P). I miljøgodkendelsen til Ladegård fra maj 2014 blev der givet tilladelse til etablering af en vaskeplads. Denne plads er etableret indendørs i maskinhal- len.

Afstandskrav i henhold til § 6 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug

Ladegård ligger i landzone og uden for eksisterende eller fremtidigt byzone- eller sommerhusområde. Ejendommen ligger desuden ikke i et område i landzone, der i lokalplan er udlagt til boligformål, blandet bolig og erhvervsformål eller til offentlige formål med henblik på beboelse, institutioner, rekreative formål og lign. Afstanden til disse områder er minimum 950 m.

Nærmeste byzone er Klemensker, og nærmeste lokalplanudlagte boligområde i landzone ligger syd for Klemensker By ca. 950 m mod øst. Nærmeste sommerhusområde ligger ved Tofte ca. 3,8 km mod vest.

Nærmeste nabobeboelse er Dalegård, Ladegårdsvej 4, 3700 Rønne, som ligger 365 m syd for den eksisterende gyllebeholder på Ladegård. Dalegård er noteret i matriklen som landbrugsejendom.

Afstandskrav i henhold til § 8 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug

De fastsatte afstandskrav i husdyrgodkendelseslovens § 8 til nedenstående områder og installationer gælder for nybyggeri. De angivne afstande for Ladegård er derfor opmålt i forhold til nærmeste punkt på den projekterede staldbygning og/eller den nye gyllebeholder.

Afstand til ikke-almene vandforsyningsanlæg (25 m): Ladegård har eget vandindvindingsanlæg med to brønde på ejendommen - en på gårdspladsen (T) og en i haven (U). Vandet bruges dog hverken erhvervs- mæssigt eller i husholdningen. Den nye stald kommer til at ligge ca. 115 m fra brønden i haven og ca. 145 m fra brønden på gårdspladsen. Nærmeste anden enkeltindvinder er en privat drikkevandsbrønd til boligen på adressen Søsende 4, 3782 Klemensker mere end 400 m mod nord.

Afstand til almene vandforsyningsanlæg (50 m): Klemensker vandværk ligger på adressen Søsende 15, Klemensker 8-900 m nordøst for Ladegård. Nærmeste aktive vandboring til offentligt vandforsyningsanlæg er Klemensker vandværks boring med DGU nr. 244.553 beliggende 900 m nordøst for gyllebeholderen.

Afstand til vandløb (herunder dræn) og søer (15 m): Den nye stald kommer til at ligge ca. 70 m nordøst for den nærmeste sø beliggende midt i gårdanlægget. Den nye gyllebeholder kommer til at ligge mere end 100 m fra denne sø samt fra søen og det lille vandløb/grøften i skoven øst for ejendommen. På stedet, hvor den nye stald og gyllebeholder inkl. gylleledning bygges, kan der muligvis ligge nogle markdræn. Eventuelle dræn her vil blive afskåret/omlagt, så afstandskravet på 15 m fra bygningen overholdes. Omkring staldbygningen vil der blive etableret omfangsdræn, som kobles til dræne omkringing de eksisterende stalde.

Afstand til offentlig vej og privat fællesvej (15 m): Den nærmeste offentlige vej ligger 580 m eller mere fra Ladegårds eksisterende bygninger. Den nærmeste private fællesvej er den, der fører op til Ladegård fra syd. Både den nye stald og gyllebeholder kommer til at ligge mere end 190 m fra denne vej og mere end 140 m fra markvejen fra øst (Søsende).

Afstand til levnedsmiddelvirksomhed (25 m): Der er ingen levnedsmiddelvirksomhed nærmere end 25 m fra ejendommen.

Afstand til beboelse på samme ejendom (15 m): Den nye stald og den nye gyllebeholder bliver bygget hhv. ca. 150 m og ca. 195 m fra beboelsen på Ladegård.

Afstand til naboskel (30 m): Arealerne omkring Ladegård hører under ejendommen selv. Fra den projekterede staldbygning er der ca. 242 m mod nord til skellet til matrikel 59a tilhørende ejendommen Søsende 4,3782 Klemensker.

Beholdere til opbevaring af flydende husdyrgødning – afstand til åbne vandløb og søer over 100 m² (100 m): Den nye gyllebeholder placeres mere end 100 m fra søen midt i gårданlægget samt søen og det lille vandløb/grøften i skovområdet øst for ejendommen.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Husdyrbrugets projekterede anlæg og de eksisterende anlæg, som udvidelse eller ændringer skal gennemføres i, ligger alle mere end de krævede 50 m fra det nærmeste punkt i områder og ved beboelse omfattet af § 6 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug. Bornholms Regionskommune konkluderer derfor, at de gældende afstandskrav i forhold til omkringboende er overholdt.

Den nye gyllebeholder etableres på flad mark øst for den nye staldbygning, men da terrænet 55 m længere mod øst skrånede mod en sø og grøft i bunden af sprækkedalen, bliver den gennemsnitlige hældning på mere end 6 grader fra beholder til vandområde. Der stilles derfor vilkår om etablering af en terrænændring i form af en jordvold syd og vest for beholderen, der mindst kan tilbageholde 25 m³ gylle. Beholderen skal desuden tilkobles en alarm til registrering af pludselige fald i gylleoverfladen for at minimere risikoen for forurening i tilfælde af gylleudslip.

Bornholms Regionskommune vurderer, at afstandskravene til vandforsyning, søer og vandløb, veje, levnedsmiddelvirkning, beboelse på samme ejendom og naboskel i henhold til § 8 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug er overholdt, når den projekterede stald og gyllebeholderen placeres som skitseret.

Omfangsdræn omkring den nye staldbygning kan etableres og tilkobles det eksisterende dræn ved stalden fra 2008.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. afstandskrav:

- 3.6.1 Omkring den nye gyllebeholder skal der etableres en jordvold på op til 0,5 m mod syd og vest. På beholderen skal monteres en alarm, som registrerer, hvis gylleoverfladen i beholderen falder pludseligt, og meddeler dette elektronisk til den driftsansvarlige.

4.2 BYGGE- OG BESKYTTELSESLINJER OG PLACERING I LANDSKABET

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ladegård ligger sydvest for Klemensker. Ejendommen er placeret ret synligt i landskabet på et højdedrag 100 m over havet. Set fra Mæby (syd) fremtræder Ladegård som et tilbagetrukket, men højt og flot beliggende anlæg. Terrænet falder fra Ladegård mod Mæby og Muleby Å.

Foto 2. Ladegård set fra sydvest

Foto 3. Ladegård set fra syd

Set fra Søsende og Klemensker er Ladegård mindre synlig, idet niveauforskellen herfra er mindre og, fordi Ladegård bliver delvis afskærmet af en langstrakt skov, som ligger på begge sider af et mindre vandløb i Ladegårds længderetning. Der er hældninger på over 12 grader fra Ladegård og til skov/vandløb umiddelbart øst for bygningerne.

Foto 4. Ladegård set fra vest fra Bregneshavevej - slagtesvinestalden fra 2008 til venstre i billedet

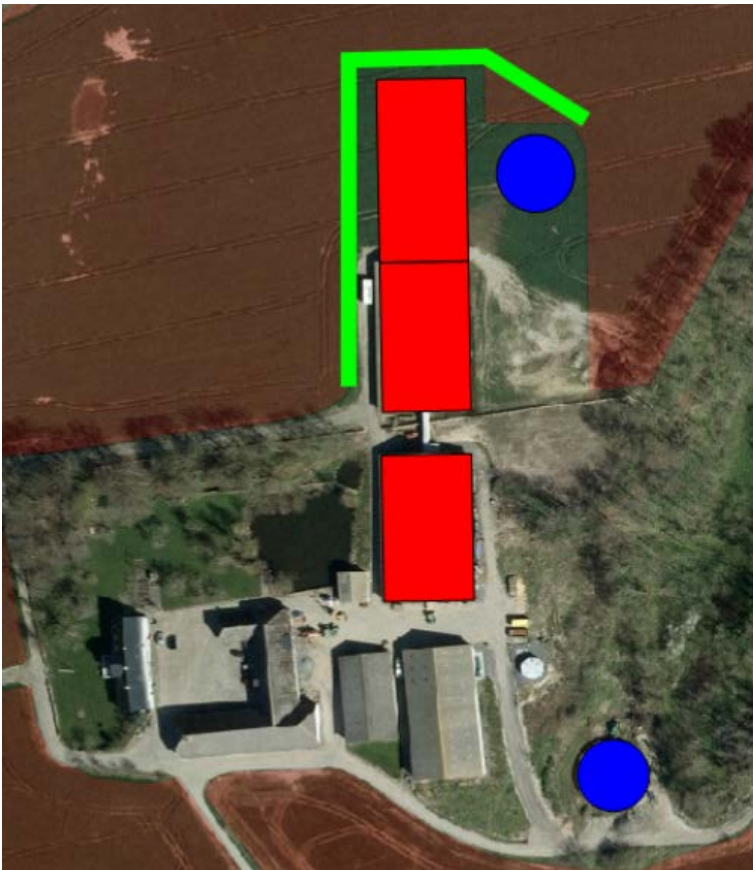

Landskabeligt er ejendommen beliggende i et landbrugslandskab med en kombination af dyrkede marker, levende hegn og langstrakte skovområder i forbindelse med vandløb i bunden af sprækkedalene. I området findes der flere andre større ejendomme med svineproduktion.

Bygningerne på Ladegård ligger i tilknytning til hinanden. De nyeste driftsbygninger ligger i forlængelse af hinanden øst for stuehuset og det ældre bygningsæt.

For at sløre den nye staldbygning og gyllebeholderen etableres afskærmende beplantning i form af et trerækket levende hegn vest og nord for byggerierne. – se Figur 3 på næste side. Beplantningen vil medvirke til, at anlægget indpasses bedre i landskabet og ikke vil dominere udsigten fra bl.a. naboejendommen mod nord. Til hegnet vælges arter af buske og træer, som er naturligt hjemmehørende i området.

Figur 3. Planlagt forløb af beplantning vest og nord for driftsbygningerne

Foto 5. Udsigten mod nord fra marken, hvor den nye stald placeres

Bygge- og beskyttelseslinjer

I det følgende beskrives beliggenheden af det ansøgte byggeri på Ladegård i forhold til naturbeskyttelseslovens og planlovens regler om bygge- og beskyttelseslinjer, udpegede naturområder, kommuneplanens om-

rådeudpegninger og områdets kulturhistoriske værdier. De angivne afstande til områder med beskyttelseslinjer er målt fra nærmeste ansøgte nybyggeri.

Strandbeskyttelseslinje (300 m): Ladegård ligger uden for strandbeskyttelseslinjen. Afstanden til vestkysten er ca. 4,9 km.

Klitfredede arealer: Der er ingen klitfredede arealer på Bornholm.

Sø- og å-beskyttelseslinje (150 m): Nærmeste sø med beskyttelseslinje er Knarremose, der ligger 5,7 km mod nord. Ingen bornholmske åer er pålagt beskyttelseslinje.

Skovbyggelinje (300 m): Skoven øst for Ladegård er privatejet og mindre end 20 ha og er derfor ikke pålagt byggelinje. Nærmeste skovbyggelinjer er hhv. 1,1 km nordøst og 1,4 km vest for Ladegård.

Fortidsmindebeskyttelseslinje (100 m): Nærmeste beskyttede fortidsminde med beskyttelseszone er to rundhøje fra oldtiden beliggende henholdsvis 910 m mod nord og 920 m mod vest.

Kirkebyggelinje (300 m): Nærmeste kirkebyggelinje er ved Klemens Kirke, der ligger ca. 1,4 km nordøst for Ladegård.

Vejbyggelinje (15-20 m fra vejmidte): Der er 20 m byggelinje langs Brogårdsvej, der løber øst og syd for Ladegård, og 15 m langs Simblegårdsvej nord for ejendommen. Nybyggerierne på Ladegård opføres langt fra disse veje.

Kystnærhedszone (3 km): Ladegård ligger knap 5 km fra nærmeste kyst mellem Hasle og Muleby, og ejendommen ligger dermed uden for kystnærhedszonen.

Naturområder og fredninger

Internationale beskyttelsesområder – Natura 2000: Der er ca. 6 km (SØ) til natura 2000-området 'Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne'. Ca. 6,4 km nordøst for Ladegård ligger Natura 2000-området 'Spælling Ådal, Døndal og Helligdomsklipperne'. Natura 2000-området 'Hvidodde Rev' ligger ud for den bornholmske vestkyst 5,3 km sydvest for Ladegård.

Beskyttede naturområder (§ 3 områder): Inden for en radius af 1.000 m fra Ladegård er der vejledende registreret et mindre overdrev, 19 mindre søer/vandhuller og et beskyttet vandløb (Muleby Å). Nærmeste vandhul ligger midt i gårdanlægget få meter fra den eksisterende slagtesvinestald, og yderligere 5 vandhuller ligger inden for 300 m af anlægget. Overdrevet ligger ca. 550 m fra den ansøgte staldbygning.

Anden natur: Skovområdet umiddelbart øst for driftsbygningerne (ned til 50 m derfra) figurerer på kortmateriale som potentielt ammoniakfølsom skov. Derudover ligger der yderligere en potentielt ammoniakfølsom skov 470-480 m vest for staldbygningerne.

Lavbundsområder: De eksisterende og projekterede bygninger på Ladegård ligger uden for udpegede lavbundsområder.

Fredede områder: Nærmeste fredede område ligger ved Klemens Kirke ca. 1,1 km nordøst for Ladegård (kirkefredning af hensyn til bevaring af det frie udsyn til kirken).

Beskyttede jord- og stendiger: Der løber et sammenhængende stengærde vest, nord og øst for Ladegård. Mod øst indrammer stengærdet en del af skoven og løber langs den privatvej/grusvej, som forbinder Søsende/Klemensker med Tornbyvej. Stengærdet er i forbindelse med tidligere byggeri blevet gennemskåret på et smalt stykke for at forbinde to driftsbygninger. Der er desuden endnu et mindre stengærde mellem Ladegård og skoven mod øst. Stald og gyllebeholder opføres henholdsvis ca. 57 m fra den nærmeste del af det beskyttede dige og stalden ca. 53 m fra.

Interesseområder i kommuneplanen

Erhvervsinteresser: Ladegård ligger i et område, som i kommuneplan 2013 er udpeget som 'særligt værdifuldt landbrugsområde'. Hovedhensynet i disse områder er at sikre dyrkningsmuligheder, landbrugets investeringer i produktionsapparatet og mulighederne for en rationel landbrugsdrift. Dog må miljø, natur, kulturhistoriske interesser og de mange mindre levesteder for dyre- og planteliv ikke forringes af landbrugsdriften.

Ladegård ligger i neutralområde ift. skovrejsning, og uden for interesseområde for råstofindvinding. Ejendommen er desuden beliggende uden for detailhandelsområde og besøgs- og oplevelsesområde ift. turisme.

Miljøinteresser: Anlægget på Ladegård ligger i område med særlige drikkevandsinteresser. En mindre del af Ladegårds dyrkningsarealer ligger i nærområde til vandindvinding og inden for 300 m beskyttelseszone til vandværksboringer (Klemensker, Hasle og Gøngeherred Vandværker).

Geologiske interesser: Ladegård ligger uden for geologisk værdifulde områder.

Interesseområde for natur, landskab og økologiske forbindelser: Langs å-løbene, der udmunder ved Muleby, er udpeget økologiske forbindelseslinjer, hvor naturen og oplevelsesmuligheder søges styrket. Anlægget på Ladegård ligger uden for disse udpegninger.

Rekreative interesser: Af kommuneplanen fremgår ingen områder med rekreative interesser tæt på ejendommen Ladegård.

Kulturmiljøområde: Ladegård ligger ikke i særligt kulturmiljøområde, som er områder i det åbne land, hvor der er stor sandsynlighed for, at der gemmer sig værdifulde fund af national betydning.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

De planlagte byggerier på Ladegård ligger uden for bygge- og beskyttelseslinjer. Der er således ikke behov for at meddele dispensationer i forhold til byggelinjer. Som det fremgår berøres ingen af de beskyttede eller fredede naturområder i nærheden af Ladegård af de planlagte byggerier.

Ansøger har beskrevet, at den nye staldbygning opføres i forlængelse af det eksisterende staldkompleks, og at den nye gyllebeholder opføres ca. 10 m øst for den nye stald. Ansøger har ligeledes redegjort for, at bygningerne tilpasses ejendommens eksisterende bygninger med hensyn til dimensioner, farve- og materialevalg, og at byggerierne er nødvendige for ejendommens drift.

Bornholms Regionskommune vurderer, at der er tale om erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri beliggende i tilknytning til ejendommens eksisterende bygninger, og at ejendommen fortsat vil fremtræde som en samlet enhed i landskabet, idet de nye bygninger får samme udtryk som de eksisterende. Det er kommunens vurdering, at oplevelsen af landskabet ikke vil ændres væsentligt i forhold til de nuværende forhold ved placeringen af den nye staldsektion til slagtesvin og den nye gyllebeholder som beskrevet.

Da bygningerne placeres bag ved det eksisterende bygningssæt og skærmet af skoven mod øst og af et nyt levende hegn mod vest og nord, vurderer Bornholms Regionskommune, at nybyggerierne ikke vil være til gene for forbipasserende og naboer.

Udvidelsen af bygningsmassen/-anlægget vurderes ikke at være i strid med hensynet til de landskabelige, kulturhistoriske, naturmæssige, geologiske eller rekreative interesser i området eller at være en trussel for områdets naturlokaliteter eller fortidsminder, idet der ved udformningen og placeringen af de nye bygninger er taget de fornødne hensyn.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. landskabsinteresser.

5 PRODUKTIONSAPPARATET OG DRIFTEN

I dette kapitel beskrives harmoniarealet, husdyrholdets sammensætning, staldindretning inkl. ventilation og rengøring samt produktion og håndtering af husdyrgødningen.

5.1 HARMONIAREALET

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ansøger, Steen Stender, ejer Ladegård (inkl. arealerne til den nu nedrevne ejendom Munkedal), Store Dammegård, og to mindre ejendomme, Birkely og Egevang, ved Klemensker. Desuden ejes Gadevang øst for Rønne samt en bygningsløs ejendom ved Aabyvej 5 mellem Nyker og Muleby. Alle arealer tilhørende disse ejendomme drives under bedriften Ladegård med CVR nummer 19431533 og P-nummer 1002310672. Det samlede matrikulære areal udgør 420,36 ha. Heraf kan 362,22 ha bruges til udbringning af husdyrgødning, idet 2,8 ha er bortforpagtet, og 9,2 ha beliggende i nitratfølsomt vandindvindingsområde (NFI-område) er udeladt som udbringningsareal og derfor kun vil få tilført handelsgødning. De resterende 46,14 ha er fradragbare arealer i form af bygningsparceller, veje, skov, beskyttet eller uopdyrket natur m.m. Udbringningsarealerne anvendes også i nudrift til udbringning af husdyrgødning.

Til bedriften er der tilforpagtet 14,03 ha fra i alt 4 ejendomme. Heraf ønskes de 11,89 ha, som ligger uden for NFI-område, brugt som udbringningsarealer. Der er således i alt 374,11 ha ejede og forpagtede arealer til rådighed for udbringning af husdyrgødning fra svineproduktionerne på Ladegård og Store Dammegård. Data om udbringningsarealerne fremgår af nedenstående Tabel 1.

Tabel 1. Ejede og forpagtede arealer til rådighed for bedriften Ladegård

Ejerforhold	Gårdnavn/Ejer	Adresse	Hovedmatrikel nr.	Matrikelareal (ha)	Areal til udbringning (ha)
Ejet	Ladegård (inkl. Munkedal, Mæbyvej 2, 3700 Rønne)	Ladegårdsvej 6, 3700 Rønne	58a Klemensker m.fl.	196,7238	172,60*
Ejet	Store Dammegård	Splitsgårdsvej 35, 3782 Klemensker	32a Klemensker m.fl.	99,3077	86,12
Ejet	Birkely	Søsende 11, 3782 Klemensker	58e Klemensker	3,2258	0,00**
Ejet	Egevang	Bregnesshavevej 15, Nyker, 3700 Rønne	58r Klemensker	0,9997	0,50
Ejet	Gadegård	Kærbyvej 10, 3700 Rønne	14a Knudsker	43,0481	29,53
Ejet	Landbrug uden beboelse (v. Tornegård)	Aabyvej 5, 3700 Rønne	25i Nyker m.fl.	77,0560	73,47
Ejet				420,3614	362,22
Forpagtet	Kurt Nielsen	Splitsgårdsvej 12, 3782 Klemensker	33a Klemensker m.fl.	110,5900	2,60
Forpagtet	Arne Kofod Andersen (Lærkelund)	Splitsgårdsvej 10, 3782 Klemensker	34c Klemensker m.fl.	9,3122	6,79***
Forpagtet	AMAK Invest ApS (Tornegård)	Aabyvej 5, Nyker, 3700 Rønne	25a Nyker m.fl.	7,7058	1,55
Forpagtet	Pernille Jørgensen og Keld Koefoed Jørgensen (Sølyst)	Søsende 2, 3782 Klemensker	157a Klemensker m.fl.	2,4128	0,95****
Forpagtet					11,89
I alt					374,11

* 6,60 ha dyrkbar mark medregnes ikke som udbringningsreal pga. beliggenhed i NFI

** 2,60 ha dyrkbar mark medregnes ikke som udbringningsreal pga. beliggenhed i NFI

*** 1,93 ha dyrkbar mark medregnes ikke som udbringningsreal pga. beliggenhed i NFI

**** 0,21 ha dyrkbar mark medregnes ikke som udbringningsreal pga. beliggenhed i NFI

Udover de arealer, Sten Stender selv driver under Ladegård, foreligger der to aftaler om overførsel af husdyrgødning svarende til 88,60 DE til tredjemandsarealer, i alt 215,67 ha. De to gylleaftaler er indgået med Finn Harbo Jensen, Dammegårdsvej 20, 3782 Klemensker og Christian Koefoed, Bjørnegård, Kirkebyvej 24, 3700 Rønne. Disse råder over arealer til udbringning af husdyrgødning som anført i Tabel 2 herunder.

Tabel 2. Oversigt over arealer med husdyrgødningsaftale

Ejerforhold	Ejer (gårdnavn)	Adresse	Hovedmatrikel nr.	Matrikel areal / aftaleareal til udbringning af husdyrgødning fra bedriften Ladegård (ha)	Modtaget DE
Aftaleareal	Finn Harbo Jensen	Dammegårdsvej 20, 3782 Klemensker	134 Klemensker m. fl.	83,7513 ha* / 30,84 ha	25,10 DE Arealerne er tidligere godkendt til at modtage husdyrgødning fra bedriften Ladegård (§16). Tilforpagtning af arealer tilhørende Krashavevej 11 er anmeldt iht. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 25 (udskiftning af markarealer). Maksimal udbringning 1,39 DE/ha.
Aftaleareal	Knud Erik Møller (Stokkekilde)	Krashavevej 11, 3782 Klemensker	28p Klemensker m.fl.	9,4893 ha / 8,88 ha	Forpagtet af Finn Harbo Jensen.
Aftaleareal	Christian Koefoed** (Bjørnegård)	Kirkebyvej 24, 3700 Rønne	44a Nyker m.fl.	56,8887 ha / 48,18 ha	63,50 DE Arealerne er reduceret ift. tidligere angivelse i miljøgodkendelsen til Store Dammegård. Arealgodkendelse ikke påkrævet - udbringning af op til 1,40 DE/ha.
Aftaleareal	Christian Koefoed (Landbrug uden beboelse)	Aabyvej 4A, Nyker, 3700 Rønne	26n Nyker m.fl.	49,9472 ha / 48,18 ha	"
Aftaleareal	Jesper Lindstrøm Larsen og Anne Mette Hjortshøj (Agregård)	Aabyvej 4, Nyker, 3700 Rønne	26a Nyker	1,5131 ha / 0,90 ha	Forpagtet af Christian Koefoed
I alt				201,59 ha / 136,98 ha	88,60 DE

* 1,88 ha af ejendommens samlede dyrkningsareal ligger inden for nitratklasse 1

** Christian Koefoed har også anden aftale om modtagelse af husdyrgødning

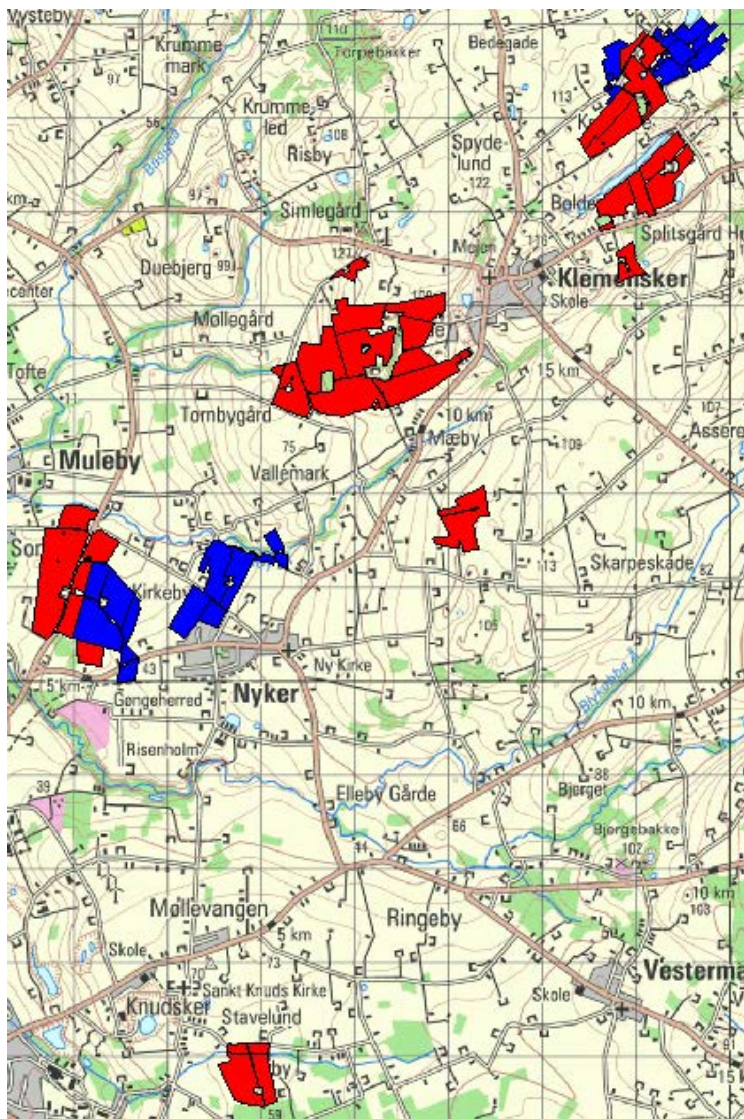
§ 12-miljøgodkendelsen til Ladegård fra 7. maj 2014 omfatter ingen dyrkningsarealer, idet bedriftens ejede arealer, forpagtninger og arealer med husdyrgødningsaftale er vurderet samlet i en § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård fra 6. april 2011. Dengang blev det samlede ejede/forpagtede udbringningsareal opgjort til 388,03 ha. Aftalearealet omfattede 215,67 ha hos tre jordejere med mulighed for at overføre husdyrgødning svarende til 100,5 DE.

I forhold til dengang er udbringningsarealet nu reduceret pga. udeladelse af markarealer i NFI-områder og opførelse af bygninger. Desuden er der foretaget småjusteringer af størrelsen af flere af de øvrige udbringningsarealer. Endelig er muligheden for at overføre svinegylle til tredjemandsarealer reduceret fra 100,5 DE

til 88,6 DE, idet en gylleaftale på 27 DE (82,59 ha) er ophørt (Jan Vesth Svenningsen, Kirkebyen 17, 3790 Hasle), og gylleaftalen med Finn Harbo Jensen er reduceret med 17,9 DE, og omfatter desuden nye arealer. Til gengæld er aftalen med Christian Koefoed udvidet med 33 DE.

Beliggenheden af alle udbringings- og aftalearealerne efter påbegyndt udvidelse på Ladegård fremgår af kortet i Figur 4 og af bilag 4 og 5.

Figur 4. Beliggenheden af arealer til rådighed for bedriften Ladegård - ejet/forpagtet (rød) og gylleaftalearealer (blå)

Ud af det samlede ejede og forpagtede areal på 374,11 ha ligger de 27,78 ha i oplandet til udpegede kvælstofsårbare Natura 2000-områder (nitratklasse 1). Af de anvendte arealer under gylleaftalen med Finn Harbo Jensen ligger 1,88 ha i nitratklasse 1. Den udbragte husdyrgødningsmængde skal derfor reduceres til et lavere niveau end det dyretryk/ha, som de generelle harmoniregler giver mulighed for. Ingen af arealerne ligger i oplandet til fosforbelastede vandområder.

Husdyrgødning, der ikke kan anvendes på bedriften eller afsættes til tredjemand, vil blive afsat til biogasanlægget Biokraft A/S i Aakirkeby. I ansøgt drift skal der fra bedriften leveres 236,50 DE, svarende til 4.773 m³ rågylle. Gyllen vil som udgangspunkt blive leveret fra Store Dammegård.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Ved en bedrifts arealer forstås i husdyrgodkendelsesloven ejede og forpagtede markarealer knyttet til et eller flere husdyrbrug, der drives som en økonomisk enhed under samme CVR-nummer. Ved første ansøgning

om godkendelse af et husdyrbrug, som indgår i bedriften, skal alle bedriftens arealer vurderes og godkendes samlet, således at der kan fastsættes vilkår til samtlige arealer, jf. lovens § 15 og § 26, stk. 1.

Ved efterfølgende udvidelser og ændringer på ejendommene under bedriften skal kommunen foretage en vurdering af, om ændringerne i den tilførte husdyrgødningsmængde medfører overskridelser af det fastsatte beskyttelsesniveau. Udskiftning af bedriftens ejede/forpagtede udbringningsarealer eller aftalearealer hos tredjemand kræver desuden en vurdering af de nye arealers sårbarhed. Hvis de nye arealer har mindst samme omfang og ikke er mere sårbare, kan de erstatte allerede godkendte arealer uden krav om, at der udarbejdes et tillæg til godkendelsen. Ejede/forpagtede arealer og aftalearealer betragtes som forskellige arealkategorier. Ved ændringer på tværs af de to arealkategorier skal de fastsatte vilkår i miljøgodkendelsen til den første ejendom revideres. Sidstnævnte situation kan ikke klares ved en anmeldelse efter husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 25, men der skal udarbejdes et tillæg til den første miljøgodkendelse.

Da der i forbindelse med udvidelsen på Ladegård sker en reduktion af både udbringningsarealerne og aftalearealerne/afsatte DE, og udpegningen af arealer beliggende i nitratklasse desuden er ændret, er reguleringen af arealerne meddelt i et tillæg til miljøgodkendelsen til Store Dammegård. Det er i vilkår i denne godkendelse fastsat, at de ejede/forpagtede arealer som gennemsnit maksimalt må tilføres husdyrgødning svarende til 1,3844 DE pr. ha.

Miljøvurderingen af aftalearealerne tilhørende Finn Harbo Jensen er tidligere foretaget i en § 16-arealgodkendelse til ejer, da en del af arealerne ligger i nitratklasse 1 (opland til kvælstofsårbart område). Pga. tilforpagtning af nye arealer er den eksisterende § 16-godkendelse blevet revideret. Det fremgår af den ændrede godkendelse, at arealerne kan modtage 1,39 DE/ha i gennemsnit.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. harmoniarealerne:

- 3.1.2 Bedriftens udbringningsarealer og aftalearealer skal være i overensstemmelse med oplysningerne og vilkårene i tillæg nr. 1 til miljøgodkendelse til Store Dammegård meddelt den **x. februar 2017**.

5.2 HUSDYRHOLDET

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

På Ladegård er den nuværende, lovlige produktion på 12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg) pr. år. Ansøger ønsker at udvide produktionen til 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg) pr. år. Der udvides således med 7.660 producerede slagtesvin pr. år svarende til en udvidelse fra 386,90 DE til 602,19 DE, i alt 215,29 DE i forhold til eksisterende nudrift.

Det angivne vægtinterval for de producerede slagtesvin er gennemsnitstal, idet der vil forekomme mindre udsving i ind- og afgangsvægtene. Smågrisenes vægt vil variere mellem 25 og 35 kg ved indgang og slagtesvinenes mellem 110 og 117 kg ved afgang. Produktionen vil dog ligge inden for det tilladte antal dyreenheder (602,19 DE). Maks. antal kg på stald vil ikke overskride 390.050 kg (5.380 stipladser x 72,5 kg i gennemsnit) af hensyn til lugtemissionen.

Fordelingen af antal dyr og det samlede antal dyreenheder ved tidligere godkendt drift, nuværende godkendt drift og efter den ansøgte udvidelse fremgår af Tabel 3.

Tabel 3. Husdyrproduktionen på Ladegård før og efter udvidelserne – nugældende dyreenhedsberegning

Oprindelig nudrift		Hjemvist miljøgodkendelse		Miljøgodkendelse 2014/ nuværende drift		Ansøgt drift	
Dyr	DE	Dyr	DE	Dyr	DE	Dyr	DE
6.950 producerede slagtesvin (30-105 kg)	174,73 (209,0*)	12.500 producerede slagtesvin (30-108 kg)	380,81 (394,64**)	12.700 producerede slagtesvin (30-117 kg)	386,90 (421,42***)	20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg)	602,19

*DE beregnet ved første ansøgning om miljøgodkendelse efter husdyrgodkendelsesloven i 2007

**DE beregnet ved første ansøgning om miljøgodkendelse efter husdyrgodkendelsesloven i 2007

***DE beregnet i § 12-miljøgodkendelse til Ladegård fra 7. maj 2014

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at der ved opfyldelse af det stillede vilkår til maksimal produktion inkl. muligheden for fleksibilitet i forhold til ind- og afgangsvægte ikke vil være væsentlige virkninger på omgivelserne i relation til produktionsomfanget, idet husdyrgodkendelseslovens krav til produktionen er opfyldt.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. husdyrholdet:

- 3.3.1 Svinebruget må drives med en produktion på maksimalt 20.360 producerede slagtesvin (30-115 kg) pr. år svarende til 602,19 dyreenheder (DE).

5.3 STALDINDRETNING, VENTILATION OG RENGØRING

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Det eksisterende staldanlæg på Ladegård består af to stalde i forlængelse af hinanden og bundet sammen af en forbindelsesgang. Til at huse den ansøgte udvidelse af slagtesvinebesætningen opføres endnu en stald i umiddelbar forlængelse af den senest opførte staldbygning. I den følgende beskrivelse af de eksisterende stalde er oplysningerne om ventilationsydelse korrigeret ift. teksten i miljøgodkendelsen til Ladegård fra maj 2014.

I Tabel 4 er vist en oversigt over dyrehold og staldtyper med angivelse af antal dyr i de enkelte stalde før og efter udvidelsen. Desuden fremgår antal stipladser, der svarer til det maksimale antal dyr på stald. Belægningsgraden er en anelse overvurderet, idet de dyr, der indsættes i syge- og aflastningsstierne, vil blive udtaget fra stierne i de øvrige staldafsnit.

Tabel 4. Dyrehold og staldtyper i nudrift og ansøgt drift

Stald	Staldtype	Miljøgodkendelse 2014/nuværende drift				Ansøgt drift			
		Dyrekategori	Dyr pr. år	Stipladser	DE	Dyrekategori	Dyr pr. år	Stipladser	DE
Gammel stald	Delvist spaltegulv 50-75 % fast gulv	Slagtesvin (30-117 kg)	5.400	1.445	164,51	Slagtesvin (30-115 kg)	5.400	1.420	159,72
Stald 2008	Delvist spaltegulv 25-49 % fast gulv	Slagtesvin (30-117 kg)	7.300	1.920	222,39	Slagtesvin (30-115 kg)	7.300	1.920	215,91
Ny stald	Delvist spaltegulv 25-49 % fast gulv					Slagtesvin (30-115 kg)	7.660	2.040	226,56
I alt			12.700	3.365	386,90		20.360	5.380	602,19

Eksisterende stalde

Den ældste af de eksisterende stalde er indrettet med delvist spaltegulv med 50 % fast gulv. I følge lovkrav fra 1. juli 2015 er der etableret overbrusning i stalden. Stalden indeholder 1.445 stipladser, som reduceres til 1.420 stipladser. Ventilationen fungerer ved diffust luftindtag kombineret med loftsventiler. Der er placeret 16 ventilationsafkast med en ydelse på 10.500 m³/time. Afkastene er placeret 1 m over tagfladen. I stalden er installeret forsøringsanlæg.

Den nyeste af de eksisterende slagtesvinestalde er indrettet med delvist spaltegulv med 1/3 fast gulv. Der er etableret overbrusning, som er computerstyret, og overbrusningen sker afhængigt af udetemperaturen. Stalden indeholder 1.920 stipladser. Ventilationen fungerer ved diffust luftindtag og gulvudsugning. Der er i alt 16

ventilationsafkast med en ydelse på 13.500 m³/ time. Afkastene er placeret 1 m over tagfladen. I stalden er installeret gyllekøling og gylleforsuringsanlæg.

Ny slagtesvinestald

Den nye slagtesvinestald indrettes med delvist spaltegulv med 1/3 fast gulv. Der bliver etableret overbrusning, som er computerstyret, og overbrusningen sker afhængigt af udetemperaturen. Stalden får i alt 2.040 stipladser inklusiv 120 stipladser til syge dyr og aflastning. I den sydlige ende af stalden bliver der indrettet halmrum og depotrum. Stalden får undertryksventilation med loftsventiler. Der bliver i alt 18 ventilationsafkast med en ydelse på 13.500 m³/ time. Afkastene placeres 1 m over tagfladen. Stalden får installeret gyllekøling og kobles på det eksisterende gylleforsuringsanlæg.

Rengøring og desinfektion

Hver staldsektion vaskes inden indsættelse af et nyt hold grise. Først iblødsættes stalden. Vask udføres med vaskerobot, som tager 80-90 % af snavset, hvorefter der vaskes efter manuelt. Der vaskes med sæbe, og normalt anvendes ikke desinfektionsmiddel. Samtidig med rengøring af stalden bliver ventilationsafkast spulet nedefra med højtryksrensere.

Bedste tilgængelige staldteknologi

På Ladegård er den ældste stald indrettet med stalddypen delvist spaltegulv, 50-75 % fast gulv. Stalden fra 2008 er indrettet med stalddypen delvist spaltegulv, 25-49 % fast gulv, og samme gulvtype etableres i den nye stald.

Delvist spaltegulv har en lavere ammoniakfordampning end f.eks. fuldspaltegulv, da gyllekummen er reduceret, og gylletemperaturen er lavere. Ansøger har fra sine eksisterende stalde erfaring med, at en stor andel fast gulv i stierne giver mere "svineri", mens det er lettere at holde gulvet tørt og rent, når der er en mindre andel af fast gulv. Endvidere taler valget af vådfodring for, at andelen af fast gulv ikke skal være den dominerende part, idet svinene har tendens til at pjaske med væskefasen af foderet, hvilket resulterer i glatte gulve, hvis der er tale om fast gulv. Dermed øges risikoen for, at svinene skrider ud i hofterne. Dette er grunden til, at der ikke er valgt 50-75 % fast gulv i den ansøgte stald.

Som yderligere ammoniakreducerende tiltag er valgt gylleforsuring. Gylleforsuringsanlægget anvendes i begge de eksisterende stalde, og den nye stald tilkobles. Gyllekøling er desuden etableret i to stalde.

Alternativ drift

Der er etableret gyllekølingsanlæg i den nyeste stald fra 2008, og ansøger har valgt også at etablere gyllekøling ved opførelsen af den nye slagtesvinestald. Ved alternativ drift anvendes gyllekøling i disse stalde som et frivilligt tiltag.

Gyllekølingsanlægget giver en lavere temperatur i gyllen og dermed en reduktion i ammoniakfordampningen på op til 30 % afhængig af, hvor meget der køles, og om anlægget kører hele året. Varmen fra gyllen vil især blive anvendt til varme i syge- og aflastningsstalden og til udtørring af stalde efter vask.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

På baggrund af ovenstående vurderer Bornholms Regionskommune, at der på Ladegård anvendes BAT inden for staldteknologi. Yderligere redegørelse for BAT kan ses i kapitel 11.

Bornholms Regionskommune stiller ikke vilkår til driften af gyllekølingsanlægget, som findes i den eksisterende stald fra 2008 og etableres i den nye stald, da det er beregnet, at ammoniakemissionen fra produktionen i ansøgt drift opfylder husdyrgodkendelseslovens beskyttelsesniveau for ammoniak og ligger under det vejledende emissionsniveau ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT) uden anvendelse af gyllekøling.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. staldindretning:

3.7.1 Den nye slagtesvinestald (O) skal indrettes med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv).

- 3.7.2 Slagtesvinestalden fra 2008 (N) skal være indrettet med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv).
- 3.7.3 Den eksisterende slagtesvinestald (L) skal være indrettet med delvist spaltegulv (50-75 % fast gulv).

5.4 PRODUKTION OG OPBEVARING AF HUSDYRGØDNING

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Mængder og næringsstofindhold i husdyrgødningen

Produktionen af svinegylle før og efter udvidelsen på Ladegård er beregnet i programmet DLBR PlanteIT ud fra gældende normal. I mængden af svinegylle er indregnet standardmængder rengøringsvand, drikkevandsspild og nedbør i gyllebeholdere. I Tabel 5 nedenfor er den samlede produktion af svinegylle på bedriften vist, dvs. inkl. gylleproduktionen fra slagtesvinene på Store Dammegård. Produktionen af husdyrgødning fra denne produktion beregnes i DLBR Plante IT til 4.860 m³ svinegylle inkl. standardmængder rengøringsvand, drikkevandsspild og nedbør i gyllebeholder (400 mm/m² overflade pr. år).

Tabel 5. Produktionen af svinegylle på Ladegård og Store Dammegård før og efter den ansøgte udvidelse

Producerede gyllemængder*	Nudrift	Ansøgt drift
Ladegård	7.854 m ³	11.979 m ³
Store Dammegård	4.860 m ³	4.860 m ³
I alt	12.714 m³	16.839 m³

* Inkl. standardmængder rengøringsvand, drikkevandsspild og nedbør i gyllebeholdere

Indholdet af kvælstof og fosfor i den producerede gylle er beregnet i husdyrgodkendelse.dk for nudrift, ansøgt drift og alternativ drift med brug af gyllekøling (se Tabel 6). I beregningen af udskilt N og P fra besætningerne indgår ansøgers valg af teknologi i stald og lager.

Tabel 6. Mængder og indhold af kvælstof og fosfor i svinegylle i nudrift, ansøgt og alternativ drift

Indhold svinegylle	Nudrift			Ansøgt drift			Alternativ drift med gyllekøling		
	Kvælstof (kg)	Fosfor (kg)	DE	Kvælstof (kg)	Fosfor (kg)	DE	Kvælstof (kg)	Fosfor (kg)	DE
Ladegård	40.154	9.317	386,90	62.328	13.388	602,19	62.347	13.388	602,19
Store Dammegård	22.705	4.674	240,80	22.705	4.674	240,80	22.705	4.674	240,80
Afsat aftaleparter	÷10.941	÷2.017	÷100,50	÷8.947	÷1.941	÷88,60	÷8.947	÷1.941	÷88,60
Afsat Biokraft A/S	0	0	0	÷22.300	÷4.590	÷236,50	÷22.300	÷4.590	÷236,50
I alt til rådighed	51.918	11.974	527,20	53.786	11.531	517,89	53.805	11.531	517,89

I nudrift afsættes overskydende svinegylle til 3 aftagere. I ansøgt drift ophører den ene gylleaftale, og de to øvrige justeres ned med 33 DE. Der bliver derfor behov for afsætning af gylle til Biokraft A/S, som vil få leveret rågylle svarende til 236,50 DE. Gyllen til biogasanlægget vil primært blive leveret fra Store Dammegård, da den bedre gødningsvirkning af forsuret gylle fra Ladegård ønskes udnyttet på markerne. Gyllen til aftalearealerne opbevares i beholderne på Ladegård/Store Dammegård/Aabyvej og udbringes hos aftagerne i foråret. Der sker ikke sammenblanding af forsuret og ikke-forsuret gylle i beholderne.

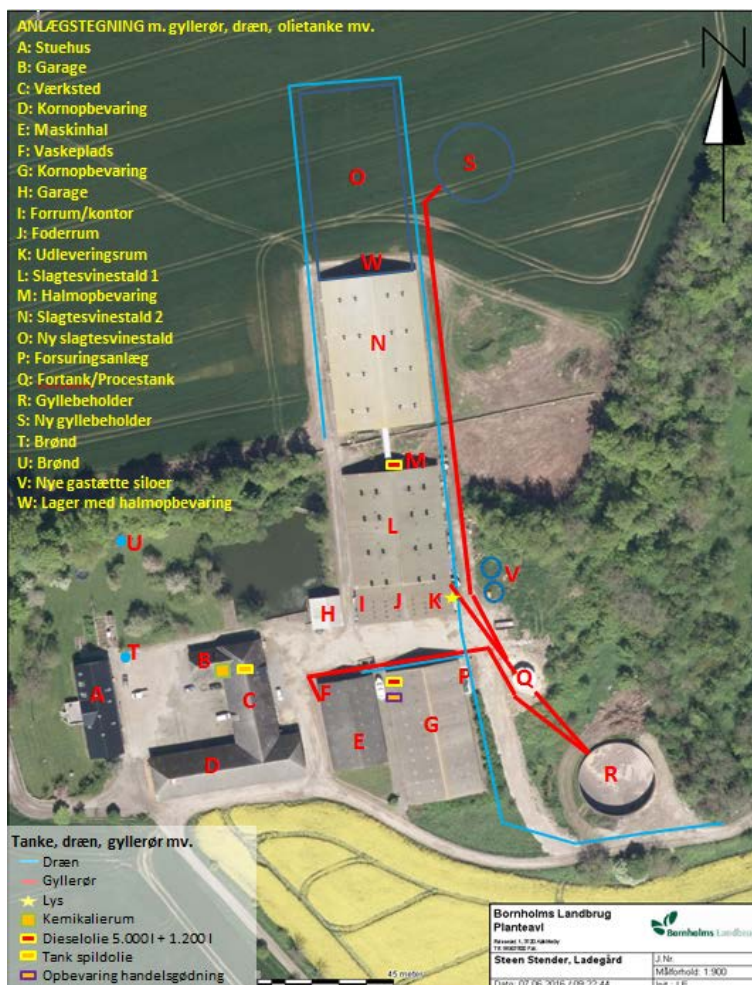
Håndtering og opbevaring af husdyrgødning

Forsuringen af gyllen finder sted i fortanken (procestanken). Efter behandlingen pumpes gyllen enten tilbage til gyllekummerne i stalden eller ledes til gyllebeholder. Der er dykket indløb til beholderne, og disse er sikret mod tilbageløb. Beholderne er tilmeldt den lovpligtige beholderkontrol. Beholderen fra 1998 er senest kontrolleret i oktober 2009 og vil inden for kort tid blive kontrolleret igen.

Den eksisterende gyllebeholder på Ladegård har kapacitet til 2.700 m³. Herudover ejes en gyllebeholder på 3.000 m³ placeret i forbindelse med udbringningsarealerne på Aabyvej 5, 3700 Rønne. På Ladegård er der en fortank på 200 m³, der benyttes i forbindelse med gylleforsuring. I forbindelse med udvidelsen opføres en ny gyllebeholder på 3.000 m³. Der fås således en samlet opbevaringskapacitet på 8.900 m³.

På fotoet i Figur 5 ses beliggenheden af de eksisterende opbevaringsanlæg og den nye beholder samt rørføringer og øvrige anlæg.

Figur 5. Oversigt over anlægget på Ladegård inkl. rørføringer mellem stalde og gødningsoptbevaringsanlæg

På Store Dammegård er der to beholdere på hhv. 2.700 m³, 600 m³ og en fortank på 30 m³ samt kapacitet i gyllekummerne på min. 57 m³, i alt 3.387 m³. Den samlede opbevaringskapacitet til rådighed for produktionerne på Ladegård og Store Dammegård bliver således 12.230 m³ ekskl. gyllekummer på Store Dammegård.

Foto 6. Den eksisterende gyllebeholder ligger lavt i terrænet sydøst for ejendommen

Data om de forskellige beholdere kan ses i Tabel 7.

Tabel 7. Data om gyllebeholdere til rådighed for produktionen på Ladegård

Lager	Størrelse	Kapacitet	Materiale	Overdækning	Byggeår	Seneste beholderkontrol
Gyllebeholder Ladegård (Muleby)	Diameter: 26 m Højde: 5 m	2.700 m ³	Betonelementer m. kabler	Flydelag	1998	1/10-2009 (5 års interval pga. beliggenheden)
Fortank Ladegård	Diameter: 7,5 m Højde: 4 m	200 m ³	Betonelementer	Betonlåg	2013	- (5 års interval pga. beliggenheden)
Ny gyllebeholder Ladegård	Diameter: 27,6 m Højde: 5 m	3.000 m ³	Betonelementer	Flydelag	-	-
Gyllebeholder Aabyvej	Diameter: 31 m Højde: 4 m	3.000 m ³	Betonelementer	Flydelag	2013	-
Gyllebeholder Store Dammegård (Muleby)	Diameter: 30 m Højde: 4 m	2.700 m ³	Betonelementer m. kabler	Flydelag	1991	1/10-2009
Gyllebeholder Store Dammegård (Perstrup)	Diameter: 16 m Højde: 3 m	600 m ³	Betonelementer m. kabler	Flydelag	1982	1/10-2009
Fortank Store Dammegård		30 m ³	Betonelementer?	Betonlåg	?	÷
Samlet kapacitet		12.230 m³				

Tilstrækkelig opbevaringskapacitet

Gødningsproduktionen ved den ansøgte udvidelse på Ladegård er beregnet til 11.979 m³ inkl. standardtal for regnvand. Hertil kommer tilledt vand fra vaskepladsen. Til vask af maskiner m.v. forventes et vandforbrug på ca. 70 m³. I alt skal der opbevares 12.049 m³ svinegylle fra produktionen på Ladegård. Med en samlet opbevaringskapacitet på 5.900 m³ på Ladegård opnås opbevaringskapacitet til: 5.900 m³/12.049 m³ x 12 måneder = 5,9 måneders produktion af svinegylle. Medregnes gyllebeholderen ved Aabyvej bliver opbevaringskapaciteten på 8.900 m³/12.049 m³ x 12 måneder = 8,9 måneder.

Gødningsproduktionen fra den samlede husdyrproduktion på bedriften (Ladegård + Store Dammegård) er på i alt 16.909 m³ inkl. de 70 m³ vand fra vaskepladsen. Ved den ansøgte produktion skal der leveres 236,50 DE svarende til 4.773 m³ til Biokraft A/S. Af hensyn til gasproduktionen ønsker biogasanlægget kun at modtage frisk gylle. Gyllen til Biokraft A/S afhentes derfor 2 gange om ugen fra fortanken på Store Dammegård og optager således ikke kapacitet i beholderne.

Husdyrgødningsbekendtgørelsens krav om 9 måneders opbevaringskapacitet svarer til minimum (12.136 m³/12 mdr. x 9 mdr. =) 9.102 m³. Med en opbevaringskapacitet på 12.230 m³ er der samlet set (12.230 m³/12.136 m³ x 12 mdr. =) 12,1 måneders opbevaringskapacitet for ejendommens produktion.

I ingen af beregningerne er opbevaringskapaciteten i gyllekanalerne medregnet. Kapaciteten er derfor reelt en smule større.

Bedste tilgængelige teknologi

Ved opbevaring af forsuret gylle regnes med en reduktion i ammoniaktabet under lagring på 50 % sammenlignet med ubehandlet gylle opbevaret med naturligt etableret flydelag.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Med den ansøgte ændring/udvidelse af svinebesætningen på Ladegård er harmonireglerne fortsat opfyldt for hele bedriften, idet der udover det ejede og forpagtede areal (374,11 ha) er indgået aftaler om afsætning af svinegylle til tredjemand (88,6 DE) og overskydende mængder til Biokraft A/S. Arealerne er miljøvurderet, og de nødvendige vilkår er meddelt i et tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelsen til Store Dammegård.

Da den eksisterende gyllebeholder på Ladegård ligger mindre end 100 m fra et åbent vandløb, skal den lovpligtige beholderkontrol gennemføres minimum hvert 5. år.

På svinebrug anses 9 måneders opbevaringskapacitet for tilstrækkelig til, at husdyrgødningen kan udbringes på tidspunkter og med en udnyttelsesgrad, som lever op til gældende lovgivning og sikrer en god plantevækst. Kravet om 9 måneders kapacitet er opfyldt for den samlede bedrift.

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at håndteringen af husdyrgødningen opfylder de generelle regler i husdyrgødningsbekendtgørelsen, og at der anvendes BAT i forhold til opbevaring og behandling af husdyrgødning (vedr. BAT se endvidere kapitel 11).

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. produktion og opbevaring af husdyrgødning:

3.8.6 Svovlsyrebehandlet gylle må ikke opbevares sammen med ubehandlet gylle.

5.5 UDBRINGNING AF HUSDYRGØDNING

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Anvendelse af husdyrgødningen

I forbindelse med udvidelsen på Ladegård foretages ingen ændringer i håndteringen af den producerede svinegylle.

Gyllen fordeles til de enkelte marker efter en forud fastlagt gødningsplan, der tager hensyn til afgrødernes forventede behov for næringsstoffer. Ved behovsfastsættelsen indgår jordtypen, sædskiftet og det forventede udbytte på de enkelte marker samt den forventede udnyttelse af tilført gødning. Udbringningstidspunktet for svinegyllen tilpasses afgrødernes vækstperiode i forhold til, at der opnås størst mulig udnyttelse af næringsstofferne i husdyrgødningen. Den overvejende del af gyllen udbringes således i forårsmånederne april-maj.

Da en mindre del af bedriftens udbringningsarealer ligger i nitratklasse, er det tilladte dyretryk reduceret fra det generelle 1,4 DE/ha på svinebrug til et gennemsnitligt dyretryk på 1,38 DE/ha – se afsnit 5.2 i tillægs-godkendelse vedr. arealer til Store Dammegård. Der kan derfor maksimalt udbringes svinegylle svarende til

517,92 DE på de 374,11 ha ejede og forpagtede udbringningsarealer hørende til produktionen på den samlede bedrift.

Den mængde husdyrgødning, som ikke vil kunne anvendes på bedriftens udbringningsarealer, vil blive afsat til 2 aftagere i området, som der er indgået gylleaftaler med. Fra Ladegård leveres ca. 1.260 m³ gylle svarende til 63,5 DE til Christian Koefoed, Bjørnegård (CVR-nummer 18101378). Fra Store Dammegård leveres ca. 500 m³ gylle svarende til 25,1 DE til Finn Harbo Jensen (CVR-nummer 80918550). Den resterende mængde, 236,50 DE, afsættes til Biokraft A/S i Aakirkeby som rågylle, der primært leveres fra Store Dammegård.

Udbringningen af svinegylle foregår hovedsageligt med gyllevogn med slæbeslanger (til vintersæd), men nedfælder anvendes, hvor der er krav om dette (til vårsæd). Evt. anvendes gylleudlægger, som gennem en slange fra gyllebeholderen eller et mellemlager i marken forsynes med gylle. Gylle udbringes aldrig på vandmættet, oversvømmet, frosset eller snedækket areal. Som minimum holdes 2 m bræmmer mod vandløb fri for tildeling af husdyrgødning.

Ansøger oplyser, at bedriften lever op til principperne for Godt Landmandskab i forhold til udbringning af husdyrgødningen. Der udbringes således ikke gylle på søn- og helligdage, og de nærmeste naboer informeres inden gylleudkørsel.

Der vil forekomme ammoniakfordampning og lugtgener fra marker, hvorpå der er udbragt gylle. Omfanget afhænger af vejforholdene i dagene før og efter udbringningen (temperatur, vindforhold og nedbør). Da gyllen køres ud på veletablerede afgrøder eller nedbringes i jorden, minimeres ammoniakfordampningen og lugtgenerne pga. mindre fordampning og hurtigere optagelse i planterne.

BAT i forhold til udbringning af husdyrgødning

Ladegård overholder kravene til udbringning af husdyrgødning og etablering af efterafgrøder i henhold til husdyrgødningsbekendtgørelsen, bekendtgørelse om jordbrugets anvendelse af gødning i planperioden og bekendtgørelse om plantedække og om dyrkningsrelaterede tiltag. Disse omfatter bl.a.:

- Regler for maksimale mængder husdyrgødning pr. ha
- Regler om udbringningstidspunkter, der sikrer bedst mulig optagelse i planter
- Forbud mod udbringning 200 m fra byområder i weekends og på helligdage
- Krav til udbringningsmetoder (f.eks. ikke tilladt at udbringe gylle med bredspredere)
- Krav om nedfældning af gylle på visse arealer
- Krav om nedbringning af husdyrgødning udlagt på ubevoksede arealer inden for 6 timer
- Krav til efterafgrøder

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Efter den ansøgte udvidelse er harmonireglerne fortsat opfyldt på bedriften som helhed, idet der på ejede og forpagtede udbringningsarealer udbringes i alt 517,89 DE, og overskydende gylle derudover afsættes til aftalearealer og Biokraft A/S.

BAT for udbringningsteknik er beskrevet i referencedokumentet for bedste tilgængelige teknikker, der vedrører intensiv fjerkræ- og svineproduktion (BREF), som en række tiltag. En stor del af de tiltag, der kan reducere ammoniaktabet i forbindelse med udbringning af husdyrgødning, er allerede implementeret via husdyrgødningsbekendtgørelsen, der fastsætter generelle regler for, hvornår og hvordan husdyrgødning må udbringes. Bekendtgørelse om jordbrugets anvendelse af gødning fastsætter normer for gødningstildeling til forskellige afgrøder og krav om indberetning af gødningsforbruget, mens bekendtgørelse om plantedække og om dyrkningsrelaterede tiltag udstikker retningslinjerne for etablering af efterafgrøder og andre former for plantedække. Det er derfor et lovkrav at følge de nævnte tiltag.

Det er således Miljøstyrelsens opfattelse, at gældende lovregulering, herunder allerede gennemførte ændringer i husdyrgødningsbekendtgørelsen, er BAT i relation til håndtering og udbringning af husdyrgødning.

ning. Der er derfor ikke efter Miljøstyrelsens opfattelse grundlag for at fastlægge vilkår begrundet i BAT i relation til udbringning af husdyrgødning.

Ovenstående sikrer, at håndtering og anvendelse af husdyrgødningen sker i overensstemmelse med BAT.

Bornholms Regionskommune vurderer, at ansøger anvender BAT for udbringningsteknik, og at BAT i relation til udvaskning af nitrat er opfyldt, når de generelle lovkrav til håndtering af husdyrgødning overholdes (vedr. BAT se endvidere kapitel 11).

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. udbringning af husdyrgødning.

FORSLAG

6 PRODUKTIONENS RESSOURCEFORBRUG

I dette kapitel beskrives og vurderes det nuværende og forventede årsforbrug samt håndteringen af ressourcerne foder, vand, energi og diverse hjælpestoffer. Tiltag til fremme af ressourceudnyttelsen er desuden behandlet.

6.1 FODER OG FODEROPBEVARING

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Fodertyper og -forbrug

Foderet hjemmeblandes, og det vil efter udvidelsen bestå af hjemmeavlet og indkøbt korn samt indkøbt sojaskrå, mineraler og valle. Foderet tildes som vådfoder til slagtesvinene. Ud fra foderplanen blandes en enhedsblanding, som gennemsnitligt opfylder foderbehovet for alle aldersgrupper. Der foretages ingen ændringer i ansøgt drift.

I nudrift indkøbes ca. 700 tons soja og 80 tons mineraler samt ca. 6.650 tons valle. I ansøgt drift vil der blive indkøbt 1.100 tons sojaskrå og 125 tons mineraler samt 10.500 tons valle.

Der bruges halm til rodemateriale/strøelse i alle stalde. Halmen høstes på bedriftens ejede og forpagtede marker.

Efter opførelse af de to fodersiloer fås kapacitet til 2.500 tons korn, hvilket nogenlunde svarer til behovet på Ladegård.

Foderopbevaring

I høst indkøbes den nødvendige mængde foderkorn som supplement til bedriftens egen avl. Kornet opbevares primært i de to nye fodersiloer, men der er fortsat behov for opbevaring i bygning D og G. Soja og mineraler opbevares i den sydlige ende af den eksisterende svinestald, hvor også korngrav, foderblandingsanlæg og vådfodringsanlæg er placeret. Mineraler opbevares i sække, mens soja opbevares i siloer inde i bygningen.

Efter opførelse af den nye staldbygning i forlængelse af den eksisterende svinestald vil halm blive opbevaret i den sydlige ende af denne bygning (W) samt som hidtil ved forbindelsesgangen mellem de to eksisterende staldbygninger (M).

BAT

Der anvendes ikke ændringer i produktionseffektivitet eller fodersammensætning som virkemiddel til at nedsætte ammoniakfordampningen fra anlægget eller tilførslen af kvælstof til markerne.

BAT i relation til udskillelsen af kvælstof er opfyldt, idet der anvendes gylleforsuring og gyllekøling. BAT-kravet er dog mere end opfyldt med gylleforsuring, hvorfor det reelt ikke er nødvendigt med gyllekølingen. Ansøger ønsker derfor ikke vilkår om denne.

For at leve op til BAT emissionsniveauet for fosfor vil der blive anvendt en foderkorrektion til reduktion af foderets indhold af fosfor i ansøgt drift, idet denne løsning er den billigste. Der er indregnet en foderkorrektion på 4,62 gram P pr. FE_{sv} i stedet for standardværdien på 4,80 gram P pr. FE_{sv}. Foderet er desuden tilsat fytase.

Der udtages prøver af kornet til analyse i høst. Herudfra udarbejder en konsulent foderoptimeringer. Foderoptimeringerne revideres årligt eller efter behov. I ansøgt drift vil der blive udarbejdet effektivitetskontrol med en opgørelse af foderet 4 gange om året.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Ansøger har valgt teknologier i stalde- og lagre i stedet for reduceret tildeling af råprotein til svinebesætningen som virkemiddel til at opfylde kravet til reduktion af ammoniakfordampningen fra anlægget. Beregnin-

gerne af udskilt kvælstof er således gennemført med udgangspunkt i normal, og der er ikke stillet vilkår til foderets indhold af råprotein.

Ved udbringning af husdyrgødning svarende til harmonikravet for kvælstof vil fosfortilførslen til udbringningsarealerne for flere husdyrtyper, heriblandt svin, overstige afgrødernes behov, som typisk ligger på 20-25 kg P/ha. Ved en fortsat ophobning af fosfor i landbrugsjorden stiger risikoen for tab til vandmiljøet. Det er Miljøstyrelsens opfattelse, at den mest omkostningseffektive metode til at komme nærmere fosforbalance på landbrugsarealerne er at reducere tilførslen af fosfor gennem fodringsteknikker, der mindsker husdyrgødningsindhold af fosfor.

Ladegård bliver med denne miljøgodkendelse pålagt restriktioner i forhold til fodringen for at nedsætte mængden af udskilt fosfor. Der stilles således vilkår om den totale mængde fosfor ab dyr fra anlægget svarende til den beregnede emissionsgrænseværdi for fosfor. Ved tildeling af maksimalt 4,62 gram P pr. FE_{sv} til slagtesvinene overholder ansøger BAT-emissionsniveauet for fosfor (se nærmere om anvendelse af BAT i Kapitel 11).

Bornholms Regionskommune vurderer, at Ladegård ved håndtering af fodermidlerne og optimering af fodertildelingen som beskrevet anvender BAT inden for foderteknologi til svin, og at der ikke vil ske en væsentlig øget påvirkning af omgivelserne i relation til fodringen af slagtesvinebesætningen efter udvidelsen.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. foder:

- 3.9.1 Den totale mængde fosfor (P) ab dyr pr. år - beregnet som kg P ab dyr pr. slagtesvin x det årlige antal producerede slagtesvin - skal være mindre end eller lig med 13.348,46 kg P, som kan opnås ved den valgte korrektion af fosfortildelingen til slagtesvinene på 4,62 g P/FE_{sv}.

"Kg P ab dyr pr. slagtesvin" beregnes ud fra følgende ligning og værdierne i nedenstående tabel:

$((\text{afgangsvægt} - \text{indgangsvægt}) \times \text{FEsv/kg tilvækst} \times \text{g P/FEsv}/1000) - ((\text{afgangsvægt} - \text{indgangsvægt}) \times 0,0055 \text{ kg P/kg tilvækst})$.

Faktor	Værdi (ansøgt drift)
Antal producerede slagtesvin	20.360
Indgangsvægt, kg	30
Afgangsvægt, kg	115
FEsv pr. kg tilvækst	2,86
Gram P pr. FEsv	4,62

Konkret beregning for Ladegård - total mængde P ab dyr pr. år for slagtesvin:

$20.360 \times ((115 - 30) \times 2,86 \text{ FEsv /kg tilvækst} \times 4,62 \text{ g P/FEsv} / 1.000) - ((115 - 30) \times 0,0055 \text{ kg P/kg tilvækst}) = 13.348,46$

De enkelte værdier i skemaet er ikke bindende, men vilkårs ligningen skal samlet set overholdes og miljøgodkendelsens øvrige vilkår opfyldes.

- 3.9.2 Foderoptimering (blandeforskrift) skal laves mindst én gang årligt og skal opdateres i forbindelse med væsentlige ændringer som f.eks. brug af ny råvare.

6.2 VAND

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ladegård forsynes med vand fra Klemensker Vandværk. Vandforbruget på ejendommen udgøres primært af drikkevand til dyrene.

Det totale vandforbrug på ejendommen inkl. beboelse var i 2015 på 3.745 m³. Det skønnes, at ca. 340 m³ er anvendt til overbrusning og vask af stalde, mens de resterende ca. 3.160 m³ er anvendt til drikkevand inkl. vandspild. Mht. forbruget uden for stalden skønnes det, at der er brugt ca. 70 m³ til vask af redskaber og maskiner, og at de resterende 175 m³ er brugt i beboelsen.

Ansøger vurderer, at drikkevandsforbruget i forbindelse med udvidelsen vil blive øget proportionalt med det øgede antal dyr til ca. 4.980 m³, så det samlede vandforbrug i ansøgt drift vil være ca. 5.760 m³. Forbruget af vand fordelt på de forskellige formål i nudrift og det skønnede forbrug i ansøgt drift fremgår af skemaet i Tabel 8.

Tabel 8. Forbrug af vand til dyr, rengøring og beboelse

Vandforbrug (m ³)	Nudrift	Ansøgt drift
Drikkevand inkl. vandspild	3.160	4.980
Vask anlæg	240	375
Overbrusning i stalde	100	160
Vask af maskiner og transportvogn	70	70
Privat forbrug	175	175
I alt	3.745	5.760

Vandbesparende foranstaltninger

Som i nudrift vil vådfoderet til slagtesvinene også efter udvidelsen være baseret på valle fra Bornholms Andelsmejeri i Klemensker. Herved opnås en betydelig besparelse i forbruget af vand. Yderligere besparelse opnås ved, at drikkeniplerne til supplerende af svinenes væskeforsyning i den nye stald vil blive monteret over fodertruget ligesom i de eksisterende stalde.

For at minimere forbruget af vaskevand anvendes fortsat iblødsætning af staldene før vask og brug af vaske-robot med højtryksrensere til rengøringen.

Vandinstallationerne efterses løbende for at hindre unødigt spild som følge af utætheder. Det samlede vandforbrug følges ved årlig registrering.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at vandforbruget på Ladegård ligger på et lavt niveau i forhold til produktionen. Det vurderes, at Ladegård ved overholdelse af det eksisterende vilkår om drift og vedligeholdelse af vandsystemerne (*vilkår 1.1.3*) og ved opretholdelse af de beskrevne tiltag til besparelser i vandforbruget lever op til principperne om anvendelse af BAT (se endvidere kapitel 11).

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. vand.

6.3 ENERGI

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

El

El anvendes primært til ventilation, korntørring, fodertilberedning og udfodring, belysning, gyllekøling samt til drift af gylleforsøringsanlægget.

Elforbruget i nudrift ligger ifølge regnskabet for 2015 på 193.800 kWh – inkl. eksisterende drift af gyllekøling og gylleforsuring.

Det årlige elforbrug forventes efter udvidelsen at stige med 73.000 kWh, svarende til 10 kWh pr. ekstra produceret slagtesvin. *Det samlede forbrug forventes derfor maksimalt at blive på i alt 266.800 kWh, hvis gyllekøling anvendes som beskrevet i alternativ drift.*

Diesel og fyringsolie:

Det totale forbrug af dieselolie på bedriften var i 2015 på 43.150 l. Heraf er ca. 1.000 l anvendt til udtørring af staldene efter vask, mens resten er brugt til traktorer i markdriften. Forbruget af dieselolie forventes ikke at ændre sig væsentligt i forbindelse med udvidelsen. Til udtørring af staldene efter vask forventes forbruget at stige fra ca. 1.000 l til ca. 1.500 l.

Der er fortsat intet forbrug af fyringsolie på ejendommen.

En dieselolietank på 5.000 l fra 2016 er placeret i laden (G), som kan aflåses. En tank på 1.200 l fra 2006 er placeret indendørs i et aflukke ved forbindelsesgangen mellem de to eksisterende stalde. Afbryderkontakten til pumperne kan aflåses. Tankene er placeret på støbt gulv uden afløb. Der forefindes savsmuld i nærheden af tankene til opsamling af eventuelt mindre spild.

Energibesparende foranstaltninger

Ventilationsanlægget er blevet udskiftet i de eksisterende stalde, så der er tale om anlæg af lavenergitypen (EC). I den nye stald vil der ligeledes blive monteret lavenergi ventilationsanlæg.

Efter hvert hold slagtesvin vaskes ventilatorerne i staldafsnittene samtidig med det øvrige staldinventar. Herved fjernes snavs m.v., der kan yde modstand og forøge strømforbruget.

Ved behov for udskiftning af lysarmaturer i et staldafsnit vil der blive monteret LED-belysning.

Elforbruget til korntørring reduceres efter ibrugtagning af de gæstætte siloer.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Håndtering af og oplagring af diesel og anden olie i tanke skal opfylde reglerne i olietankbekendtgørelsen og de tidligere stillede vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse (*vilkår 2.14.1 – 2.14.4*).

Det beskrevne energiforbrug vurderes at ligge på et forventeligt niveau i forhold til ejendommens produktion. Bornholms Regionskommune vurderer desuden, at der i forbindelse med driften på Ladegård er gjort tiltag, som vil sikre, at anvendelsen af energi minimeres mest muligt samtidig med, at produktionen kan foregå rentabelt. Kommunen vurderer på denne baggrund, at der anvendes BAT på Ladegård i relation til at sikre, at energiforbruget på ejendommen er så lavt som muligt (se endvidere kapitel 11).

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. energi.

6.4 DIVERSE HJÆLPESTOFFER

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Bortset fra mængderne medfører udvidelsen ingen ændringer i brugen eller håndteringen af nedenstående hjælpestoffer.

Veterinærmedicin

Veterinærmedicin anvendes efter anvisning fra besætningsdyrlægen. Medicinen opbevares i køleskab i forrummet (I).

Rengørings- og desinfektionsmidler

Desinfektion anvendes efter vask af et staldafsnit. Desinfektionsmidler og eventuelle rengøringsmidler opbevares i forbindelse med forrum/kontor (I).

Svovlsyre til gylleforsuring

Svovlsyre opbevares i en sikret tank i forbindelse med forsuringsanlægget.

Olieprodukter

Olie opbevares i to tønder – hver på 200 liter. Den ene med motorolie og den anden med hydraulikolie. De står på fast gulv i maskinhallen (E). Diesel opbevares i en nyere plastiktank placeret på støbt gulv i hallen (G) syd for den eksisterende stald.

Såsåed, handelsgødning og pesticider

Kemikalier og pesticider opbevares i aflåst kemikalierum, som har støbt gulv uden afløb. Indkøbt såsåed og handelsgødning opbevares i laden (G).

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at de nævnte hjælpestoffer håndteres forsvarligt og, at der ved overholdelse af de gældende regler for brug og opbevaring ikke vil være væsentlig risiko for forurening forårsaget af anvendelsen.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. hjælpestoffer:

3.8.3 Der må kun anvendes svovlsyre til gylleforsuringen. Indkøb og forbrug af syre skal dokumenteres.

7 EMISSIONER, GENER OG RESTSTOFFER FRA ANLÆGGET

I dette kapitel beskrives og vurderes ammoniakemissionen fra anlægget samt omfanget af reststoffer fra produktionen. Desuden behandles mulige gener for omgivelserne som følge af lugt, støj, støv, lys, skadedyr og transporter forårsaget af virksomhedens aktiviteter.

7.1 AMMONIAK

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Det samlede ammoniaktab i form af ammoniakemission fra staldanlæg og lagre beregnes i husdyrgodkendelse.dk ud fra typen af husdyrholdet, indretning af staldene inkl. miljøteknologi, fodersammensætningen og typen af lagre til opbevaring af husdyrgødningen.

Beskrivelse af de valgte tiltag til begrænsning af ammoniaktab på Ladegård

Der anvendes følgende virkemidler til begrænsning af ammoniakemissionen:

- Der er delvist spaltegulv med henholdsvis 50-75 % og 25-49 % fast gulv i de to eksisterende stalde
- Der etableres 25-49 % fast gulv i den nye stald
- Der anvendes gylleforsuring i alle staldafsnit. Anlægget forventes at reducere ammoniakfordampningen fra stalden med 50-75 % fast gulv med 65 % og med 68 % fra staldene med 25-49 % fast gulv, jf. Miljøstyrelsens teknologiblad vedr. svovlsyrebehandling af gylle.
- Ammoniaktabet under lagring af forsuret gylle forventes reduceret med 50 % sammenlignet med ubehandlet gylle opbevaret i beholder med naturligt etableret flydelag.

Der er ikke behov for at anvende foderoptimeringstiltag til begrænsning af ammoniakfordampningen.

Ammoniakreduktionskrav

Den ansøgte udvidelse medfører en mindre stigning i ammoniakemissionen fra anlægget. Det samlede ammoniaktab i form af ammoniakemission fra stalde og lagre er i ansøgt drift beregnet til 3.121,96 kg N. I denne beregning indgår virkningen af gylleforsuring på ammoniaktabet i de to eksisterende stalde og den eksisterende gyllebeholder med den reduktionsprocent, som blev angivet i miljøgodkendelsen til Ladegård fra maj 2014, dvs. 65 % effekt i begge stalde og ingen effekt i lager. For den nye stald, der etableres med 25-49 % fast gulv, er den forventede effekt på 68 % indregnet, og der er indsat 50 % effekt af forsuringen for den nye gyllebeholder.

Den beregnede ammoniakemission fra udvidelsen skal være mindsket med 30 % i forhold til norm for staldtype og fodring 2005/06. Dette krav er opfyldt med minimum 4.846,39 kg N mere end nødvendigt (se Tabel 9 for beregninger i husdyrgodkendelse.dk).

Tabel 9. Ammoniaktab fra svineproduktionen på Ladegård før og efter udvidelse

Ammoniaktab*	Tab i oprindelig nudrift (kg N/år)	Tab efter udvidelse (kg N/år)	Ekstra tab efter udvidelse (kg N/år)	Nødvendig yderligere reduktion i forhold til det generelle ammoniakkrav (kg N/år)
Ansøgt drift	1.879,36	3.121,96	+ 1.242,60	÷ 4.846,39**

*Beregningen er udført ift. oprindelig nudrift, da miljøvurderingen skal foretages for alle ændringer og udvidelser de seneste 8 år.

**Beregningen i ansøgningskemaet viser Ingen krav om yderligere reduktion, selvom reduktionskravet er beregnet, som om hele ændringen/udvidelsen foretages efter 14/3-2011, hvor kravet er 30 %.

Emissionskravet i forhold til anvendelse af bedste tilgængelige teknologi (BAT) er i husdyrgodkendelse.dk beregnet til 4.561,88 kg NH₃-N. Dette krav er således opfyldt med 1.439,93 kg NH₃-N mere end nødvendigt (se nærmere om BAT i Kapitel 11).

Ammoniakemissionskravene er dermed opfyldt for den ansøgte produktion.

Alternativ med gyllekøling

I alle staldafsnit anvendes gylleforsuring, som beskrevet i hovedansøgningen. I den eksisterende stald fra 2008 er der desuden etableret gyllekøling, som også installeres i den nye stald. Med den planlagte driftstid og køleeffekt vil anlægget reducere ammoniakfordampningen fra staldene med mindst 10 % i 2.000 timer pr. år. Det svarer til $2.000 / 8.760 \text{ timer} \times 10 \% = 2,3 \%$ ammoniakreduktion som gennemsnit over hele året, eller en tilsvarende reduktion ved et øget antal driftstimer med en lavere køleeffekt.

I husdyrgodkendelse.dk kan der kun beregnes på én teknologi ad gangen. Miljøstyrelsen har i et svar i deres helpdesk den 13. maj 2016 angående beregning af lugteffekt angivet, at den samlede effekt af flere forskellige lugtbegrænsende teknologier, der ikke er uafhængige, kan beregnes som:

Samlet effekt (%) = effekt % teknologi 1 + (100 % ÷ effekt % teknologi 1) x effekt % teknologi 2.

Benyttes ovenstående beregningsmetode til at beregne ammoniakeffekten fra de to stalde, hvor der både kan anvendes gyllekøling og gylleforsuring, fås en samlet effekt på:

$2,3 + (100 - 2,3) \times 65 \% = 65,81 \%$ (ved gylleforsuring indregnet med 65 %) og

$2,3 + (100 - 2,3) \times 68 \% = 68,74 \%$ (ved gylleforsuring indregnet med 68 %).

I det indsendte alternativ bidrager gyllekølingen således kun begrænset til reduktion af ammoniakfordampningen og er ikke nødvendig i forhold til opfyldelse af ammoniakemissionskravene. Inkl. anvendelse af gyllekøling kun i den nye slagtesvinestald beregnes det samlede ammoniaktab til 3.102,93 kg N. Det generelle krav er opfyldt med minimum 4.865,42 kg N mere end nødvendigt, og BAT-kravet er opfyldt med 1.458,95 kg N mere end nødvendigt (Tabel 10).

Tabel 10. Ammoniaktab fra svineproduktionen på Ladegård før og efter udvidelse med gyllekøling i to stalde som frivilligt tiltag (fiktivt skema 88904)

Ammoniaktab*	Tab i nudrift (kg N/år)	Tab efter udvidelse (kg N/år)	Ekstra tab efter udvidelse (kg N/år)	Nødvendig yderligere reduktion i forhold til det generelle ammoniakkrav (kg N/år)
Ansøgt drift inkl. gyllekøling	1.879,36	3.102,93	+ 1.223,57	÷ 4.865,42**

*Beregningen er udført ift. oprindelig nudrift, da miljøvurderingen skal foretages for alle ændringer og udvidelser de seneste 8 år.

**Beregningen i ansøgningskemaet viser Ingen krav om yderligere reduktion, selvom reduktionskravet er beregnet som om hele ændringen/udvidelsen foretages efter 14/3-2011, hvor kravet er 30 %.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Beskyttelsesniveauet for ammoniak omfatter:

1. et krav om begrænsning af ammoniakfordampningen (det generelle reduktionskrav), som gælder for alle husdyrbrug, der skal miljøgodkendes uanset beliggenheden og
2. et krav om maksimal total- eller merdeposition af ammoniak på de ammoniakfølsomme naturområder, der fremgår af husdyrgodkendelseslovens § 7 (er behandlet i afsnit 8.1).

Projektet skal desuden leve op til husdyrgodkendelseslovens krav om anvendelse af bedste tilgængelige teknik (BAT) til forebyggelse og begrænsning af ammoniakfordampningen fra anlægget (se nærmere i kapitel 11).

Ved etablering, udvidelse og ændring af husdyrbrug skal det øgede ammoniaktab fra stald og lager reduceres i forhold til et fastsat referencestaldsystem defineret som det bedste staldsystem mht. ammoniakfordampning i 2005/2006. Kravet om reduceret ammoniakemission er nu på 30 % for slagtesvin og gælder for alle udvidelser eller ændringer i eksisterende eller nye stalde samt for stalde, hvor der foretages godkendel-

sespligtige renoveringer. Kravet kan gennemføres ved reduktion af ammoniaktabet for både det eksisterende og det nye anlæg.

Ved en tillægsgodkendelse skal den oprindelige nudrift fastholdes, så miljøvurderingen af tidligere godkendte stalde og stalde omfattet af tillægget behandles samlet. Dette er korrekt i forhold til øvrige miljøvurderinger, idet miljøvurderingen normalt skal foretages for alle ændringer og udvidelser i løbet af en 8 års periode. Ammoniakreduktionskravet bliver dog i så fald umiddelbart beregnet forkert, idet tidligere godkendte stalde ikke vil have samme ammoniakreduktionskrav som stalde omfattet af et nyt tillæg. Konsekvenserne af dette skal derfor beregnes manuelt, hvor ammoniakreduktionskravet til de tidligere opførte stalde baseres på de tidligere fastsatte vilkår og beregnes ud fra normerne på det nye ansøgningstidspunkt.

Det generelle ammoniakreduktionskrav for slagtesvin var på 15 % i 2007, hvor den oprindelige og senere hjemviste ansøgning om § 12-miljøgodkendelse til ændring og udvidelse af svinebesætningen på Ladegård til 12.500 slagtesvin blev indsendt. På tidspunktet for indsendelse af den ændrede ansøgning om miljøgodkendelse i 2011 (12.700 producerede slagtesvin), der ligger til grund for miljøgodkendelsen fra maj 2014, var det generelle ammoniakreduktionskrav fastsat til 25 %. Siden 15. marts 2011 har ammoniakreduktionskravet været 30 % for slagtesvin, dvs. gældende for udvidelsen til 20.360 slagtesvin i nærværende tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelsen.

De forskellige krav til ammoniakreduktion ud fra ansøgningstidspunkt kan ansøgningsystemet husdyrgodkendelse.dk ikke håndtere. Det vil beregne et generelt ammoniakreduktionskrav for alle staldanlæg omfattet af kravet ud fra seneste ansøgningstidspunkt, dvs. 30 %. Men da beregningerne i både hovedansøgningen (skema nr. 86760) og i alternativ drift (fiktivt skema nr. 88904) viser, at det generelle ammoniakreduktionskrav er overholdt, selv om systemet regner med 30 % reduktionskrav også for ændringer i produktionen i stalde, som blev godkendt i hhv. 2008 og 2014, er det ikke nødvendigt at foretage yderligere beregninger.

Bornholms Regionskommune vurderer, at ansøger har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse ammoniakudledningen fra anlægget ved dels at vælge et staldsystem med lavere ammoniakemission end referencestaldsystemet og dels at anvende gylleforsuring, som reducerer ammoniaktabene fra både stalde, opbevaringsanlæg og i marken.

Dette sikrer, at ammoniaktabet fra stalde og lagre på Ladegård reduceres markant i forhold til, hvad der er krævet for at overholde ammoniakreduktionskravet. Tiltagene betyder desuden, at BAT-emissionsniveauet er overholdt i begge etaper – se nærmere ang. beregningerne i Kapitel 11.

Kommunen anser udnyttelsen af gyllekølingsanlægget for et frivilligt tiltag, da overholdelsen af ammoniakreduktionskravene ikke afhænger af driften af anlægget og stiller derfor ikke vilkår vedr. driftstid og effekt.

Der findes ikke ammoniakfølsom natur i umiddelbar nærhed af Ladegård, som betinger yderligere reduktion i ammoniakemissionen i forhold til det generelle ammoniakreduktionskrav og BAT emissionsniveauet.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. ammoniak:

- 3.7.1 Den nye slagtesvinestald (O) skal indrettes med delvist spaltegulv (25-49 % fast gulv).
- 3.8.1 Den nye slagtesvinestald (O) skal tilsluttes det eksisterende anlæg til forsuring af gylle fra de to eksisterende staldafsnit (L+N).
- 3.8.4 Før svovlsyrebehandling må den gennemsnitlige pH-værdi i gyllen på månedsbasis maksimalt være 6,0. Alle målte pH-værdier før svovlsyrebehandling skal dog være mindre end 6,5.
- 3.8.5 Svovlsyrebehandlingsanlægget skal indstilles til at behandle gyllen til pH-værdi 5,5.

7.2 LUGT

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Lugtemissionen fra anlægget på Ladegård stiger som følge af, at der bliver flere dyr på ejendommen. Lugtemissionen giver anledning til beregning af geneafstande til enkeltboliger, samlet bebyggelse/lokalplanlagt boligområde i landzone samt byzone og sommerhusområde.

I ansøgningssystemet på husdyrgodkendelse.dk beregnes den samlede lugtemission fra staldanlægget ud fra antallet af stipladser, som er et mål for det maksimale antal svin på stald til ethvert tidspunkt, gennemsnitsvægten for slagtesvinene og tabelværdien for lugtemission pr. ton slagtesvin ved den aktuelle gulvtype.

Der ligger ingen andre staldanlæg med 75 DE eller mere inden for 300 m fra nærmeste samlede bebyggelse/sommerhusområde/byzone eller 100 m fra nærmeste nabobeboelse.

Beregningen i ansøgningssystemet af lugtspredningen efter gennemførelse af udvidelsen på Ladegård viser, at lugtgenekriteriet er overholdt, da der hverken ligger byzone, samlet bebyggelse eller nabobeboelser inden for de beregnede geneafstande, se nedenstående Tabel 11.

Tabel 11. Resultat af lugtberegning for ansøgt drift fra ansøgningssystemet husdyrgodkendelse.dk

Bebyggelse	Kumulation	Model	Ukorrigeret geneafstand (ansøgt)	Ukorrigeret geneafstand (nudrift)	Korrigeret geneafstand (ansøgt)	Korrigeret geneafstand (nudrift)	Vægtet gennemsnitsafstand	Bortscreenet	Genekriterie overholdt
+ Brogårdsvej 41	0	NY	409,95	135,13	327,96	108,10	756,93	Ja	Ja
+ Brogårdsvej 39	0	NY	409,95	135,13	327,96	108,10	756,13	Ja	Ja
+ Brogårdsvej 37	0	NY	409,95	135,13	327,96	108,10	762,60	Ja	Ja
+ Brogårdsvej 35	0	NY	409,95	135,13	327,96	108,10	767,43	Ja	Ja
+ Brogårdsvej 16	0	NY	409,95	135,13	327,96	108,10	759,85	Ja	Ja
+ Klemens Storegade 62	0	NY	790,63	280,67	790,63	280,67	1.040,90	Ja	Ja
+ Klemensker	0	NY	1.016,91	388,25	1.016,91	388,25	1.027,62	Nej	Ja

Nærmeste enkeltbeboelser uden landbrugspligt er Brogårdsvej 16, 35, 37, 39 og 41, som er beliggende mellem 615 m og 680 m sydøst for nærmeste stald på Ladegård. Nærmeste byzone er Klemensker og nærmeste samlede bebyggelse/lokalplanudlagte boligområde er beliggende umiddelbart syd for byzonen ved Klemensker mere end 1 km fra Ladegård. Husdyrgodkendelse.dk beregner en samlet ukorrigeret geneafstand på 410 m til enkeltboliger, 791 m til samlet bebyggelse og 1.017 m til byzone. Lugtgenekravet er dermed overholdt.

Den nye gyllebeholder placeres længere væk end 300 m fra nabobeboelser og § 7 naturområder, og der er derfor ikke krav om fast overdækning i form af teltduk, betonlåg eller lignende. På ejendommen anvendes dog forsuring af gyllen som metode til at sænke ammoniakfordampningen fra anlægget. Gylleforsuring er optaget på Miljøstyrelsens teknologiliste som en teknologi, der kan erstatte fast eller tæt overdækning. Overdækning af gyllebeholder eller anvendelse af gylleforsuring påvirker dog ikke lugtberegningen i husdyrgodkendelse.dk.

Lugt ved håndtering og udbringning af husdyrgødning

Der kan forekomme lugtgener ved udpumpning, omrøring og udbringning af svinegylle fra produktionen. Pumpning af gylle i forbindelse med svovlsyrebehandling foretages hver nat og varer ca. 2 timer. Gyllen udbringes fordelt over ca. 6 uger om året, primært i foråret. En del af gyllen nedfældes i sort jord før såning af vårfgrøder, hvilket reducerer lugtgenerne.

Lugtgener forbundet med driften af gylleforsuringsanlægget forventes ikke at forekomme uden for matriklen.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERINGER

Den primære kilde til lugt fra anlæg til dyrehold er staldventilation. Der foreligger også kun systematiske og anvendelige oplysninger til anvendelse i konkret sagsbehandling om lugtemissionen fra staldanlæg. Lugtemission fra opbevaringsanlæg og fra udbringning af husdyrgødning indgår således ikke i lugtberegningerne.

Disse emissioner reguleres gennem konkrete vurderinger og generelle regler, herunder husdyrgødningsbekendtgørelsens afstandskrav til placering af anlæg til opbevaring af husdyrgødning og krav om overdækning samt krav til metoder og tidspunkter for udbringning af husdyrgødning.

På baggrund af de indtastede oplysninger i ansøgningssystemet om dyretype, den maksimale belægning og staldsystemet i de enkelte staldafsnit er det beregnet, hvilken afstand der som minimum skal være fra lugtkilden til boliger i forskellige områdetyper, for at de definerede lugtgenekriterier er overholdt (se Tabel 11 i "Miljøteknisk redegørelse"). Uden for denne lugtgeneafstand må lugtgenerne fra husdyrholdet anses som værende ikke væsentlige.

Lugtgeneafstandene med udgangspunkt i den nuværende og den ansøgte fremtidige produktion på Ladegård er beregnet i henhold til både Miljøstyrelsens standardiserede OML-spredningsmodel (Ny lugtvejledning for husdyrbrug) og FMK-modellen (Vejledende retningslinjer for vurdering af lugt og begrænsning af gener fra stalde, FMK, 2. udgave maj, 2002). Beregningen er baseret på følgende elementer:

- Emissionsfaktorer for forskellige dyregrupper
- En spredningsmodel
- Genekriterier svarende til forskellige områders lugtfølsomhed
- Regler for, hvordan øvrige forhold kan påvirke geneafstanden.

Systemet viser ved endt beregning det resultat, der giver den længste geneafstand til omboende, så genekriterierne overholdes uanset modelvalg. For Ladegård giver Miljøstyrelsens ny lugtmodel den længste geneafstand i forhold til alle omboende, hvorfor det er disse afstande, der vil være gældende.

Uanset beregningsmetode indgår staldanlæg, som er placeret længere væk end 1,2 gange geneafstanden, ikke i lugtberegningen. Alle tre staldbygninger på Ladegård ligger længere væk end 1,2 gange den beregnede geneafstand i forhold til enkeltboliger og boliger i samlet bebyggelse, og det elektroniske ansøgningssystem har derfor automatisk bortscreenet disse anlæg ved lugtberegningen. Da staldanlægget ligger nord for de fem enkeltbeboelser er geneafstanden til disse desuden reduceret med 20 % for at tage højde for, at en vindretning fra nord ikke er særlig hyppig.

Beregningerne viser, at afstandskravene i forhold til lugt er opfyldt, fordi der inden for lugtgeneafstandene hverken ligger byzone, sommerhusområde, samlet bebyggelse eller enkeltboliger på ejendomme uden landbrugspligt og ikke ejet af ansøger. Samlet set vurderes der ikke at være kumulative effekter i relation til lugtgener i området omkring Ladegård, da der er forholdsvis langt til andre ejendomme med et væsentligt husdyrhold. Derfor vurderer Bornholms Regionskommune, at de nærmeste naboer ikke vil blive udsat for væsentlige lugtgener fra staldene.

Selvom behandling af gyllen med svovlsyre kan medføre dannelse af organiske syrer, der kan forværre gyllelugten, vurderer Bornholms Regionskommune, at der ikke vil forekomme væsentlige lugtgener uden for nærområdet ved anlægget. Risikoen for gener reduceres desuden, da behandlingen vil foregå om natten.

Generne i forbindelse med udkørsel forventes ikke at blive øget væsentligt som følge af udvidelsen på Ladegård, fordi størstedelen af den forøgede gyllemængde produceret på bedriften vil blive leveret til Biokraft A/S.

Lugtemissionen fra husdyrbruget afhænger i høj grad af driften. For ejendommen gælder derfor fortsat et vilkår om renholdelse og god staldhygiejne for at begrænse lugtgenerne (*vilkår 2.3.1*). Hvis det viser sig, at omkringboende oplever væsentlige lugtgener ud over det forventelige, giver det eksisterende *vilkår 2.4.1* kommunen mulighed for efterfølgende at kræve, at ansøger gennemfører lugtreducerende tiltag.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. lugt:

- 3.4.1 Det skal på tilsynsmyndighedens forlangende godtgøres, at der på Ladegård til enhver tid maksimalt er slagtesvin på stald med en samlet vægt på 390.050 kg. Dette vilkår kan opfyldes ved, at der i staldene maksimalt er 5.380 slagtesvin med en gennemsnitlig vægt på 72,5 kg, svarende til en årlig produktion på 20.360 slagtesvin i vægtklassen 30-115 kg.

7.3 STØJ

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Støjkilder

De primære støjkilder på Ladegård er ventilationsanlægget samt foderblandings- og vådfodringsanlægget. Desuden forekommer støj fra håndtering af gylle og fra transporter til og fra ejendommen. Støjniveauet forventes ikke intensiveret væsentligt som følge af udvidelsen.

Anlæggene til behandling og blanding af foder er placeret indendørs. Ud fra ejendommens placering og afstand til offentlig vej og naboer skønnes ansøger, at støj fra produktionsanlægget ikke vil genere naboer og forbi passerende.

Omfanget af korntørring på Ladegård vil blive reduceret væsentligt efter opførelsen af de to gastætte siloer.

Driftsperiode for støjkilder

Ventilationen er i drift hele døgnet. Foderfremstilling og gylleudslusning foregår i dagtimerne.

Transporter til og fra ejendommen vil primært finde sted i dagtimerne. I høstperioden vil der dog være transporter til og fra ejendommen i det tidsrum af døgnet, hvor der høstes.

Udvidelsen vil ikke bevirke væsentlige ændringer i perioderne med støj fra ejendommen.

Tiltag mod støj

Ventilationsanlægget er blevet udskiftet siden meddelelse af miljøgodkendelsen i maj 2014. Det nye ventilationsanlæg er mere støjsvagt end det gamle.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune forudsætter fortsat, at anlægget på Ladegård overholder miljøstyrelsens vejledende faste støjgrænser. Støjvilkårene meddelt i den eksisterende miljøgodkendelse (vilkår 2.11.1 – 2.11.3) omfatter al støj fra landbrugsdrift på ejendommens bygningsparcel, dvs. også støj fra andet end faste, tekniske installationer men ikke støj fra f.eks. markdriften.

Der er ikke foretaget støjmålinger eller -beregninger, men på baggrund af afstanden til omkringboende vurderes det, at produktionsanlægget ikke giver anledning til væsentlige støjgener, når de stillede vilkår overholdes.

Der vil kunne forekomme støj fra ekstern transport. Trafikken til og fra Ladegård foregår ad Ladegårdsvej og privatvej over egen matrikel. Den øgede transport vurderes dog ikke at ville give uacceptable støjgener udover det, der må accepteres som nabo til en landbrugsbedrift.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. støj.

7.4 STØV

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Støvemission kan forekomme ved aflæsning af korn i korngraven og tilskudsfoder i foderrummet (J) i den sydlige ende af den eksisterende stald (L) samt ved håndtering af korn i bygning G. Disse støvkilder forekommer dog indendørs.

Foderet tildeles som vådfoder. Der vil derfor ikke være støvgener i forbindelse med blanding og udfodring af foderet.

Snittet halm leveres fra marken og håndteres i hårdt pressede bigballer. Der vil ikke være væsentlig støvudvikling fra lagrene af halm.

Generende støvudvikling fra kørsel internt og på grusveje ved ejendommen vil ikke spredes uden for matriklen.

Udvidelsen medfører ingen ændringer i forhold til støvkilder.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Med hensyn til støvgener er det Bornholms Regionskommunes vurdering, at omkringboende og forbipasserende ikke vil blive udsat for væsentlige gener, da de potentielle støvkilder håndteres indendørs eller midt i staldanlægget og godt skærmet af bygningerne fra vejen omkring ejendommen.

Det vurderes således generelt, at støvudvikling kun vil give anledning til meget lokale gener. Samlet vurderer kommunen, at der ikke vil være væsentligt øgede støvgener som følge af udvidelsen på Ladegård.

Færdsel på interne transportveje omkring bygningerne i tørre perioder vurderes kun at give meget lokal støvudvikling, som pga. afstanden til naboer ikke vurderes at ville give gener.

Dog henvises der til god landmandspraksis, at al intern transport samt transport til og fra ejendommen skal foregå ved hensynsfuld kørsel bl.a. for at begrænse støvgener samt, at alle aktiviteter på ejendommen, herunder også levering af råvarer og udbringning af husdyrgødning, planlægges således, at omgivelserne påvirkes mindst muligt.

Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø har desuden i juli 2015 fremsendt en henstilling til alle lastbilchauffører hos Biokraft A/S, som transporterer gylle mellem Biokraft A/S og de enkelte landbrugsejendomme på Bornholm, om at sænke hastigheden på de private grusveje, således at støvgener i forbindelse med kørslen mindskes.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. støv.

7.5 LYS

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Der er udendørs belysning i form af en lampe ved udleveringsrummet (K) i den sydøstlige ende af den eksisterende stald (L). Lyset er kun tændt i forbindelse med afhentning af slagtesvin. Levering af smågrise sker inden for normal arbejdstid.

I nudrift og ansøgt drift er der lys i staldene i dagtimerne inden for normal arbejdstid. Lyset kan være tændt i op til 8 timer pr. dag.

Fra Ladegård er der ca. 315 m til nærmeste nabo (Ladegård, Ladegårdsvej 4) og endnu længere til offentlig vej. Ansøger mener ikke, at belysningen på ejendommen er eller vil være til gene for naboerne.

Der sker ingen ændringer i forbindelse med udvidelsen.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at anvendelse af lys i staldene og uden for ved udleveringsrummet ikke vil medføre gener for omkringboende eller forbipasserende pga. afstanden og placeringen bag andre bygninger. Da staldene er lukkede, og der ikke er lysplader i tagene, vurderes det, at anvendelsen af lys såvel ude som inde heller ikke vil være i strid med de landskabelige hensyn.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. lys.

7.6 FLUER OG SKADEDYR

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Generel skadedyrsbekæmpelse og forebyggelse

Der tilstræbes på ejendommen en god orden, staldhygiejne og hensigtsmæssig gødningshåndtering, så gener foranlediget af fluer, rotter og mus forebygges og begrænses.

Fluegener:

Fluegener forebygges ved god staldhygiejne, hvor gødnings- og foderrester fjernes løbende. Som supplement foretages en aktiv bekæmpelse i form af biologisk fluebekæmpelse med rovfluer. Der sker ingen kemisk bekæmpelse.

Rottebekæmpelse:

Rottegener forebygges ved, at der generelt holdes god orden, så rotterne ikke gives for gode levedmuligheder. Ved forekomst bekæmpes rotter med gift i opsatte rottekasser efter gældende regler.

Udvidelsen giver ingen ændringer i forhold til nudriften.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø har det seneste år ikke modtaget anmeldelse om forekomst af rotter på ejendommen.

Kommunen vurderer, at der på tilfredsstillende vis er redegjort for, hvorledes forekomst af fluer, rotter og mus vil blive forebygget og evt. bekæmpet, således at gener heraf undgås. Endvidere er det kommunens vurdering, at følges vilkårene 2.12.1 og 2.12.2 i miljøgodkendelsen fra maj 2014, burde der ikke opstå fluegener og problemer med skadedyr.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. skadedyr.

7.7 TRANSPORT

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Der forekommer transport af forskellig art i forbindelse med produktionen på Ladegård. Der skelnes mellem intern transport rundt på ejendommen og ekstern transport til eller fra ejendommen. Hovedadgangsvejen til Ladegård er en 725 m lang privatvej, Ladegårdsvej, fra syd fra Brogårdsvej.

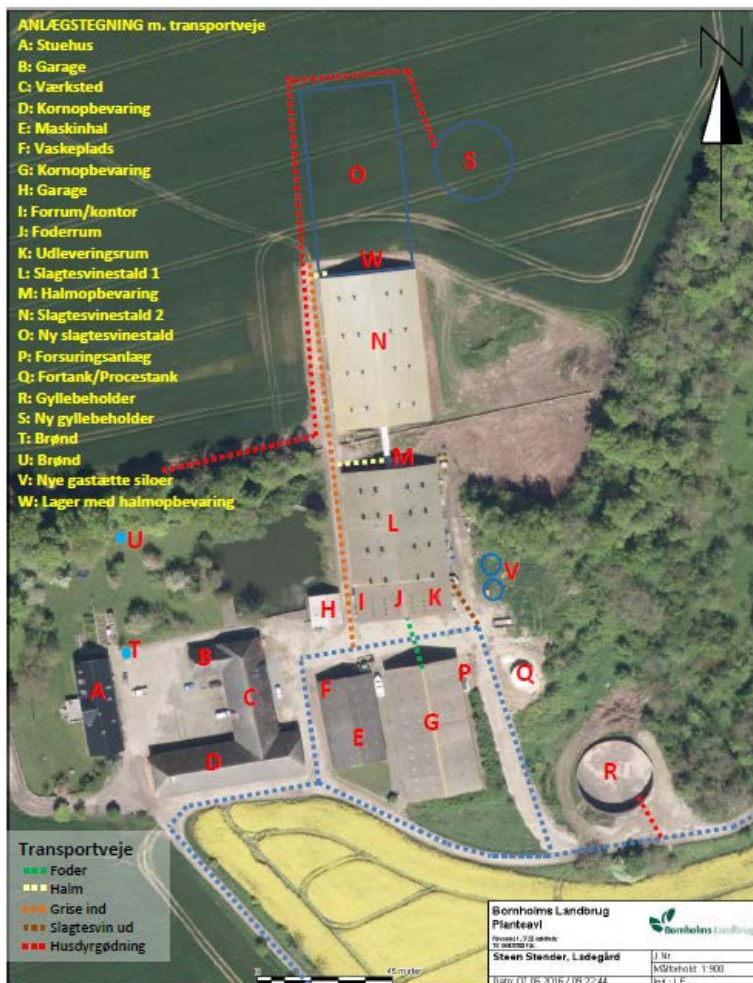
Intern transport

Den interne transport består især af indtransport af korn til kornsiloer og halm i høstperioden i august/september. Efter ibrugtagning af de gastætte siloer vil der kun i mindre omfang være transport af korn på vogne mellem kornlager (G) og foderrum (J), idet en stor del af foderet flyttes gennem snegle og rør.

Valle fra Bornholms Andelsmejeri transporteres gennem en rørledning direkte til foderanlægget på Ladegård.

Oplysninger om til- og frakørselsforholdene og intern transport fremgår af Figur 6 på næste side.

Figur 6. Transportveje ved eksisterende og projekterede bygninger

Ekstern transport

Transport af egen avl af foder til ejendommen samt dyr fra ejendommen og gylle til udbringningsarealerne er de primære eksterne transportopgaver på Ladegård. I forbindelse med udvidelsen vil det kun være antallet af transportere med eget og indkøbt foder til ejendommen og gylle til udbringningsarealerne, som øges, da kapaciteten på flere af de nuværende transportere kan udvides til at medtage større mængder/flere dyr pr. gang. Tabel 12 på side 54 er en oversigt over det samlede antal transportere til og fra Ladegård og ændringerne efter udvidelsen.

Al transport med lastbiler til og fra ejendommen sker normalt kun på hverdage og i dagtimerne. I høstperioden vil der dog være transportere til og fra ejendommen i det tidsrum af døgnet, hvor der høstes.

Husdyrgødning

Produktionen af gylle på Ladegård er ved ansøgt drift beregnet til 11.979 m³. Udbringning foregår med en gyllevogn på 25 tons. Dette giver i alt ca. 480 transportere med gylle til udbringning - inkl. aftalearealer og udkørsel fra Aabyvej.

Udbringnings- og aftalearealerne er hovedsageligt beliggende i tilknytning til eller tæt på ejendommene Ladegård og Store Dammegård henholdsvis sydvest og nordøst for Klemensker. Endvidere ligger mindre dele af udbringningsarealet mellem Nyker og Muleby ved den bygningsløse ejendom på Aabyvej, hvor gyllebeholderen er placeret. Knap 30 ha ligger sydøst for Knudsker. Transport af husdyrgødning vil kunne forekomme gennem tættere bebygget område/byzone hovedsageligt ved Klemensker og i mindre grad Nyker.

Gylleudbringning sker dels fra Ladegård og dels fra gyllebeholderen på Aabyvej 5. Gylle flyttes til beholderen på Aabyvej 5 hovedsageligt i november, december og januar. Transporten sker med lastbil, der kan medtage 30-35 tons ad gangen.

Ved transport af gylle fra beholder til marken undgås så vidt muligt transport med traktor på landevej. I stedet opsættes en buffertank i marken, og gyllen transporteres hertil med lastbil. Fra buffertanken udbringes gyllen på marken med traktor og vogn. F.eks. når gylle skal fragtes fra Ladegård til markerne nordøst for Klemensker, vil det som i nudrift ske med lastbil. Udbringning af husdyrgødning til markerne sker primært i perioden fra februar til maj.

Foder til ejendommen

Udvidelsen betyder, at transporten af korn og andet foder til ejendommen øges med 50 %.

Tabel 12. Ekstern transport til og fra Ladegård – antal læs/år

Type af transport	Nuværende produktion	Efter udvidelse	Ændring
Dyr til ejendommen	52	52	0
Dyr fra ejendommen	104	104	0
Døde dyr fra ejendommen	78	78	0
Egen avl af foder	76	120	+44
Indkøbt foder	26	35	+9
Halm	3	3	0
Dieselolie	8	8	0
Gylleflytning til beholder på Aabyvej 5	75	75	0
Gylleudbringning/-afsætning fra Ladegård	260	480	+220
Gylle til Biokraft A/S*	0	0	0
Total	682	955	+273

* Stort set al gylle til Biokraft A/S leveres fra Store Dammegård

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Tabel 12 viser omfanget af nuværende og det skønnede antal transporter efter udvidelsen. I forbindelse med udvidelsen stiger antallet af transporter med ca. 40 %, især som følge af et større behov for flytning af gylle. Det skal bemærkes, at antal og kapacitet pr. læs ikke er bindende, når det ikke er angivet som et vilkår.

Ladegård ligger i nærheden af tættere bebyggede områder (Klemensker). Da transporten af gylle til de fjernest liggende udbringningsarealer og til biogasanlægget foregår med lastbiltrailer, vurderer Bornholms Regionskommune, at gennemførelsen af de ekstra gylletransporter forbundet med udvidelsen ikke vil medføre væsentlige gener. Det vurderes på den baggrund, at udvidelsen ikke vil give anledning til uacceptable støjgener for omkringboende.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. transport:

7.8 VASKEVAND OG OVERFLADEVAND

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

I forbindelse med udvidelsen af besætningen foretages ingen ændringer af systemerne til afledning af vaskevand.

Typen og mængder af vaskevand

Staldsektionerne vaskes inden indsættelse af et nyt hold grise. Der vil blive vasket én sektion pr. uge i ansøgt drift. Rengøringen omfatter ventilationsafkast. Derudover afledes vand fra overbrusning (se Tabel 13).

Vask af transportvogn og redskaber foretages på vaskepladsen (F) i maskinhallen.

Tabel 13. Typen og anslåede mængder af vaskevand og vandspild fra produktionen på Ladegård

Vandafledning (m ³)	Nudrift	Ansøgt drift
Vask af stalde*	240	375
Overbrusning i stalde*	100	160
Vask af maskiner, redskaber og transportvogn	70	70
I alt	410	605

* Standardmængder drikkevandsspild, overbrusning og vask af stalde samt regnvand i gyllelagre er inkluderet i mængden af svinegylle

Vandafledning

Al vand fra staldene opsamles i gyllekanalerne og ledes til gyllebeholder. Ved beregning af den nødvendige opbevaringskapacitet for gylle indgår standardmængder af vaskevand inkl. overbrusning og drikkevandsspild fra staldene i den opsamlede gyllemængde.

Vand brugt på vaskepladsen opsamles i gyllebeholder efter passage af et sandfang. Det skønnes, at der ledes ca. 70 m³ vaskevand fra vaskepladsen til gyllebeholder.

Fra de eksisterende driftsbygninger ledes tag- og overfladevand via faskine til dræn. På stalden fra 2008 er der monteret tagrender og etableret dræn omkring bygningen. Omkring den nye slagtesvinestald etableres omfangsdræn, der tilkøbes det eksisterende dræn. Vandet herfra ledes til rensebrønden ved den eksisterende gyllebeholder og videre til det rørlagte vandløb, som det fremgår af anlægsgtegning 2 i Bilag 2.

Der er ikke toilet i staldene. Toilet og bad findes i en af de ældre bygninger (C), og afløbet herfra ledes til septiktanken ved beboelsen. I forrummet (I) i den ældste staldbygning er der desuden klargjort til, at der kan tages bad. Hvis bade faciliteten tilsluttes, vil badevandet blive ledt til septiktank.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Ansøger har redegjort for, at sanitært spildevand fra personalets toilet- og bade faciliteter ikke afledes til gyllebeholder.

Ved opførelse af den nye staldbygning i forbindelse med udvidelsen, skal der indhentes tilladelse til udledning af mængderne af tagvand, der ledes til dræn.

Som beskrevet i afsnit 5.4 "Produktion og opbevaring af husdyrgødning" er det beregnet, at kapaciteten i ejendommens opbevaringsanlæg er tilstrækkelig til at kunne rumme de givne mængder svinegylle og vaskevand i ansøgt drift, bl.a. fordi der opføres en ny gyllebeholder.

Bornholms Regionskommune vurderer, at håndteringen af de beskrevne mængder vaskevand sker i overensstemmelse med reglerne i husdyrgødningsbekendtgørelsen, således at der ikke sker væsentlig påvirkning af omgivelserne.

Ved overholdelse af de eksisterende vilkår om spildevand og overfladevand (vilkår 2.8.1, 2.8.2 og 2.9.3 – 2.9.5) samt tilføjelsen i nedenstående vilkår 3.11.1 vurderes det, at afledning af vaskevand og tagvand kan foregå uden risiko for tilledning af forurenende stoffer som olie- og pesticidrester til omgivelserne.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er det eksisterende vilkår vedr. tagvand og overfladevand præciseret:

- 3.11.1 Tagvand kan efter tilladelse ledes direkte til vandløb eller sø. Overfladevand fra øvrige befæstede arealer skal passere et veldimensioneret sandfang inden udledning til dræn, vandløb eller sø (kræver særskilt tilladelse).

7.9 AFFALD

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Fast affald

Det faste affald består primært af brændbart materiale.

Affald, der er forbrændingseget (ISAG-kode 19.00), bortskaffes gennem containerordning - en container på 4 m³ tømmes én gang pr. måned. Efter den ansøgte udvidelse vil der ske en mindre forøgelse i omfanget af denne type affald i forhold til den tidligere anslåede samlede mængde brændbart affald på ca. 400 kg pr. måned. Kun mineralblandinger leveres i emballage (brændbare sække), mens resten af foderet (valle, soja og korn) leveres løst.

Det ikke-brændbare affald (ISAG-kode 23.00) køres sorteret til BOFA's containerplads efter behov. Farligt affald (EAK-kode 05.13) opbevares i særskilt beholder og er tilmeldt BOFA's indsamlingsordning.

Jern og metalaffald (EAK-kode 02 01 10) afleveres fortsat til produkthandel.

Olie og kemikalieaffald

Spildolie (EAK-kode 06.00) opsamles i 1.000 l palletank, som tømmes efter behov af tømningsfirma. Kemikalieaffald (EAK-kode 05.12) opbevares i originalemballage og tilmeldes indsamlingsordning efter behov.

Der vil ikke ske ændringer i ansøgt drift.

Veterinærmedicin

Eventuelle medicinrester opbevares i forrummet og tages retur af dyrlæge eller afleveres på apoteket.

Brugte kanyler opsamles i kanyleboks og afleveres på BOFA.

Der vil ikke ske ændringer i mængden af medicinrester i ansøgt drift – kun en begrænset stigning i antallet af brugte kanyler.

Animalsk affald

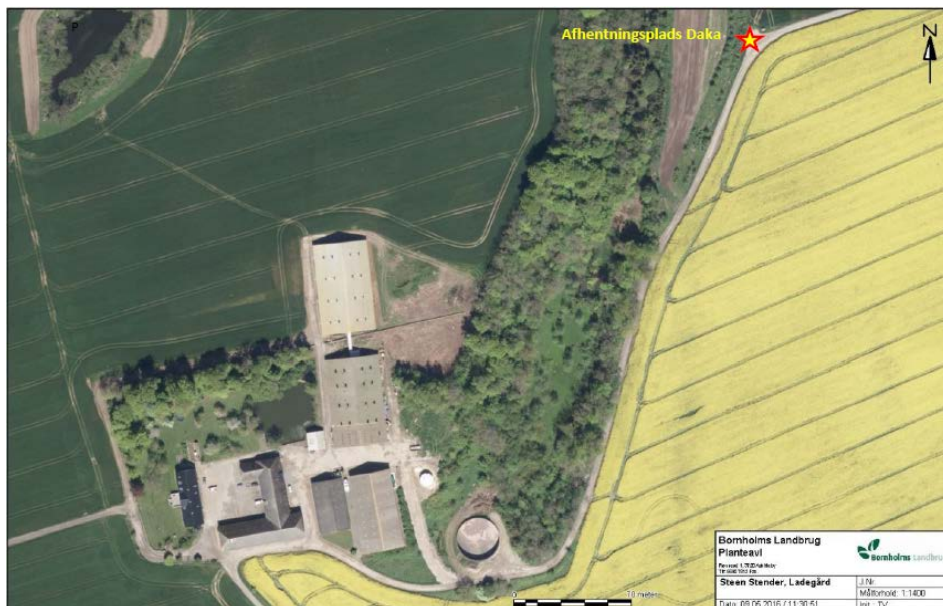
Ved nuværende drift er der en dødelighed på 2,3 % hos slagtesvinene. Dødeligheden skønnes ikke at blive øget ved den ansøgte drift (Tabel 14).

Tabel 14. Antal døde dyr/år i nudrift og skønnet efter udvidelse

Døde dyr/år	Nudrift	Ansøgt
Slagtesvin	292	460
Døde dyr i alt (antal tons)	19	30

Døde dyr (EAK kode 02 01 02) bortskaffes løbende til Daka SecAnim. Afhentningsstedet er placeret ved grusvejen ca. 290 m nordøst for gården (750 m fra Klemensker by) og er ikke synligt fra offentlig vej – se Figur 7 på næste side.

Figur 7. Angivelse af afhentningssted for animalsk affald ved grusvejen øst for Ladegård

Der afhentes døde dyr af Daka ca. 1-2 gange pr uge. Alle døde dyr placeres tæt på afhentningstidspunktet på et fast underlag i en kasse.

Foto 7. Kasse m. spalteelement i bunden til opbevaring af døde dyr før afhentning

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Det forudsættes, at alle typer affald på ejendommen håndteres efter de til enhver tid gældende regler samt, at bortskaffelsen sker i overensstemmelse med det kommunale affaldsregulativ.

Bedriften er omfattet af reglerne i affaldsbekendtgørelsen, og der skal derfor føres registrering over affaldsproduktionen og håndteringen efter de gældende regler.

Bornholms Regionskommune vurderer, at overholdes nedenstående vilkår vedr. affald vil affaldshåndteringen på Ladegård ikke medføre gener for omkringboende. Den beskrevne affaldsopbevaring, -håndtering og -bortskaffelse vurderes ikke at have væsentlig virkning på omgivelserne.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. affald.

8 PRODUKTIONENS MILJØPÅVIRKNING

I dette kapitel beskrives og vurderes, i hvor høj grad ammoniak fra anlægget og udbringningsarealerne påvirker beskyttet natur og sårbare arter. Desuden beskrives og vurderes påvirkningen af overfladevand og grundvand pga. tab af kvælstof og fosfor fra driften af markerne.

8.1 AMMONIAKDEPOSITION-PÅVIRKNING AF NATUR OG BILAG IV-ARTER

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ammoniakdeposition fra anlægget

Ammoniakemissionen fra anlægget på Ladegård bevirker, at omkringliggende naturområder vil blive påvirket ved nedfald af ammoniak. Denne ammoniakdeposition til beskyttede naturområder i nærheden af Ladegård er beregnet i husdyrgodkendelse.dk for produktionsændringerne i ansøgt drift.

Beregningerne er foretaget til naturområder, som i henhold til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen betegnes kategori 1-, 2- og 3-natur, til potentielt ammoniakfølsomme skove samt til § 3 udpegede søer inden for 300 m af anlægget. Beliggenheden af beregningspunkterne fremgår af kortet i Figur 8.

Figur 8. Beregningspunkter for ammoniakdeposition i området omkring Ladegård. Fra husdyrgodkendelse.dk ansøgningssekema nr. 86760

Beregningen af ammoniakdepositionen i de angivne punkter kan ses i Tabel 15 på side 59. Tabellen viser de beregnede værdier for den totale ammoniakdeposition fra husdyrbrugets stalde og lagre - både fra den eksisterende og den ansøgte drift - og for merdepositionen, der er den ekstra ammoniakdeposition, den ansøgte produktion forårsager. Den oprindelige nudriftssituation før den eksisterende miljøgodkendelse fra 2014 er

brugt som udgangspunkt for beregningen af merdepositionen, da alle udvidelser eller ændringer 8 år tilbage i tid skal indgå i vurderingen. Beregning af merdepositionen er også foretaget i forhold til den nuværende tilladte produktion men er ikke vist, da resultatet ikke er 'worst case'.

I alternativet med gyllekøling er ammoniakudledningen fra anlægget mindre end i ansøgt drift, og ammoniakdepositionen i området er ligeledes mindre. Da ansøgt drift også i forhold til alternativ drift med brug af gyllekøling er "worst case", er resultaterne for alternativet ikke vist.

Tabel 15. Beregnet ammoniakdeposition til kategori 1-, 2- og 3-natur omkring Ladegård og til potentielt ammoniakfølsomme skove samt søer beliggende inden for 300 m. Vurdering i forhold til den oprindelige nudriftsituation før den eksisterende miljøgodkendelse fra 2014. Fra husdyrgodkendelse.dk (skema nr. 86760)

Navn	Kategori ▲	Opretter	Kumulation	Ruhed	Merdeposition [kgN]	Totaldeposition [kgN]
Natura 2000	1	Ansøger	Nul ejendomme	Mk	+0,0	0,0
§7 natur	2	Ansøger	Nul ejendomme	S	+0,0	0,0
Overdrev, nord	3	Ansøger	Nul ejendomme	Mk	+0,1	0,2
Sø, sydvest	3	Ansøger	Nul ejendomme	V	-13,8	17,0
Sø, øst	3	Ansøger	Nul ejendomme	V	+2,3	4,5
Sø, nordvest	3	Ansøger	Nul ejendomme	V	+1,3	1,8
Potentiel ammoniakfølsom skov, øst	3	Ansøger	Nul ejendomme	Mk	+6,0	14,6
Potentiel ammoniakfølsom skov, vest	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+0,1	0,5
Skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	-9,6	16,7
Skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+4,3	11,5
skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+10,4	13,2
Skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+4,4	5,8
Skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+1,7	2,5
Skov	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+1,1	1,8
Eng, vest	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+0,0	0,1
Mose	3	Ansøger	Nul ejendomme	S	+0,0	0,1

Søer beliggende inden for 300 m af staldanlægget er i skemaet benævnt kategori 3-natur. Det samme gælder de potentielt ammoniakfølsomme skove. I henhold til bekendtgørelse om tilladelse og godkendelse m.v. af husdyrbrug omfatter kategori 3-natur ikke søer og kun i visse tilfælde skove. Af programtekniske grunde og for at kunne foretage beregning af ammoniakdeposition til søerne og skovene, er de medtaget under denne kategori.

Det nærmeste Natura 2000-område er habitatområde 162: 'Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne', som er beliggende ca. 6 km øst for Ladegård. Et andet habitatområde – nr. 159: Spællinge Ådal, Døndal og Helligdomsklipperne, er beliggende 6,5 km nordøst for Ladegård. Depositionen fra Ladegård til de to EU-habitatområder er 0,0 kg N/ha/år.

Natura 2000-området Hvidodde Rev ligger 5,2 km SV for Ladegård, ud for den bornholmske kyst.

Nærmeste naturområde omfattet af § 7 i husdyrgodkendelsesloven er et overdrev større end 2,5 ha ca. 4,4 km syd, sydøst for Ladegård. Totaldepositionen til området beregnes til 0,0 kg N/ha/år og merdepositionen til 0,0 kg N/ha/år.

Nærmeste mindre overdrev uden for Natura 2000-område er beliggende omkring 550 m nord for ejendommen i kanten af en af bedriftens marker. Totaldepositionen til området er beregnet til 0,2 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til 0,1 kg N/ha/år.

Skovområdet umiddelbart øst for Ladegård er udpeget som potentielt ammoniakfølsomt. Skoven ligger minimum 80 m fra den nye stald. Totaldepositionen til nærmeste punkt i området er beregnet til 14,6 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til 6,0 kg N/ha/år. Der er placeret yderligere en potentielt ammoniakfølsom skov ca. 468 m vest for staldanlægget. Totaldepositionen til dette område er beregnet til 0,5 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til 0,1 kg N/ha/år.

Inden for 1.000 m af staldanlægget ligger 16 beskyttede søer og vandhuller. Nærmeste sø er beliggende umiddelbart vest for den eksisterende stald. Totaldepositionen til søen er beregnet til 17,0 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til -13,8 kg N/ha/år.

Nærmeste mose er beliggende omkring 1,4 km nordøst for ejendommen. Totaldepositionen til området er beregnet til 0,1 kg N/ha/år og merdepositionen er beregnet til 0,0 kg N/ha/år.

Nærmeste eng er beliggende omkring 1,5 km vest for ejendommen. Totaldepositionen til området er beregnet til 0,1 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til 0,0 kg N/ha/år.

Nærmeste beskyttede vandløb er Muleby Å, som løber ca. 810 m syd sydøst for staldanlægget.

Ammoniakdeposition fra udbringning af husdyrgødning

Ved udbringning af husdyrgødning følges reglerne i husdyrgødningsbekendtgørelsen, dvs. nedfældning af gylle på sort jord og græs og slangeudlægning af gylle til vintersæd. Langs vandløb og søer med krav om 2-m bræmmer vil denne afstand blive overholdt.

Flere af udbringningsarealerne grænser op til naturarealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Kvælstof, der deponeres fra luften, er det begrænsende næringsstof for mange sårbare økosystemer. I disse økosystemer kan der forventes væsentlige ændringer som følge af ekstra tilførsel af kvælstof. Husdyrproduktion kan give anledning til udslip af ammoniak og kan derfor påvirke især næringsfattige naturtyper i det åbne land. Ammoniakfordampningen pr. dyreenhed kan variere betydeligt fra den ene produktion til den anden afhængig af dyreart, fodring, staldindretning, renholdelse, håndtering af husdyrgødningen m.v.

Beskyttelsesniveau ved ammoniakfølsomme naturområder:

De ammoniakfølsomme naturområder opdeles i kategori 1-natur, kategori 2-natur og kategori 3-natur. Beskyttelsesniveauet for kategori 1-natur og kategori 2-natur omfatter en forbudszone på 10 m, hvor der ikke må etableres, udvides eller foretages ændringer af stalde eller gødningsopbevaringsanlæg, samt krav til den tilladte totaldeposition. Beskyttelsesniveauet for kategori 3-natur kan efter en konkret vurdering være et krav om en maksimal merdeposition.

Totaldepositionen er den ammoniakdeposition, som stammer fra husdyrbrugets stalde og lagre - både fra den eksisterende og den ansøgte drift. Merdepositionen er den ekstra ammoniakdeposition, som den ansøgte

te drift forårsager. Merdepositionen skal beregnes ud fra alle etableringer, udvidelser eller ændringer foretaget siden 1. januar 2007, dog højst en 8-årig periode.

Kategorisering og beskyttelsesniveau for naturtyper

Kategori 1-natur

Ammoniakfølsomme naturtyper i Natura 2000-områder, hvor et enkelt husdyrbrug maksimalt må totalbelaste med 0,2-0,7 kg N/ha/år afhængigt af beliggenheden af andre husdyrbrug i nærheden*.

Kategori 2-natur

Nærmere bestemte ammoniakfølsomme naturtyper uden for Natura 2000-områder: højmoser, lobeliesøer, heder større end 10 ha og overdrev større end 2,5 ha. Et husdyrbrug må totalbelaste med maksimalt 1,0 kg N/ha/år.

Kategori 3-natur

Anden ammoniakfølsom natur (moser samt mindre heder og overdrev) og ammoniakfølsomme skove. Ved disse naturtyper kan kommunen ud fra en konkret vurdering stille krav om en maksimal merdeposition på 1,0 kg N/ha/år.

*0,2 kg N/ha/år ved > 1 husdyrbrug; 0,4 kg N/ha/år ved 1 husdyrbrug og 0,7 kg N/ha/år ved 0 husdyrbrug.

Ammoniakdeposition til naturområder i nærheden af Ladegård

Kategori 1-natur:

Med en beregnet maksimal totaldeposition på 0,0 kg N/ha/år fra Ladegård til nærmeste Natura 2000-områder, er kravet til maksimal totaldeposition til kategori 1-natur overholdt.

Kategori 2-natur:

Kravet til maksimal totaldeposition til kategori 2-natur er 1 kg N/ha/år. Det er beregnet, at overdrevsarealet ca. 4,4 km syd, sydøst for Ladegård efter udvidelsen vil blive påvirket med en totaldeposition fra husdyrproduktionen på 0,0 kg N/ha/år. Kravet er derfor overholdt.

Kategori 3-natur:

For kategori 3-naturtyper skal kommunen foretage en konkret vurdering og kan på den baggrund i særlige tilfælde fastsætte vilkår med henblik på opfyldelse af krav om maksimal merdeposition af ammoniak. Ved særlige tilfælde forstås en væsentlig miljøpåvirkning af særlige regionale eller lokale beskyttelsesinteresser (jf. husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens § 13). Kravet må dog ikke være under en maksimal merdeposition på 1,0 kg N/ha pr. år. Merdepositionen skal beregnes ud fra alle etableringer, udvidelser eller ændringer foretaget i løbet af de seneste 8 år, dog ikke tidligere end 1. januar 2007.

Nærmeste overdrev er beliggende omkring 550 m nord for ejendommen. Totaldepositionen til området er beregnet til 0,2 kg N/ha/år, og merdepositionen er beregnet til 0,1 kg N/ha/år. Da merdepositionen er under 1 kg N/ha/år, vurderes der ikke at være tale om en væsentlig miljøpåvirkning, og kommunen kan ikke stille yderligere krav.

Skovområdet umiddelbart øst for Ladegård (se Figur 9 på næste side) er udpeget som potentielt ammoniakfølsomt. Idet merdepositionen for de nærmeste dele af skoven overstiger 1,0 kg N/ha/år, skal Bornholms Regionskommune foretage en vurdering af, om der reelt er tale om ammoniakfølsom skov, og om der skal fastsættes vilkår om en maksimal merdeposition til skoven.

Merdepositionen til den anden potentielt ammoniakfølsomme skov ca. 468 m vest for staldanlægget er under 1 kg N/ha/år, og der vurderes derfor ikke at være tale om en væsentlig miljøpåvirkning, og kommunen kan ikke stille yderligere krav.

Vurdering af skov øst for Ladegård

I henhold til definitionen i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen bilag 3 gælder følgende:

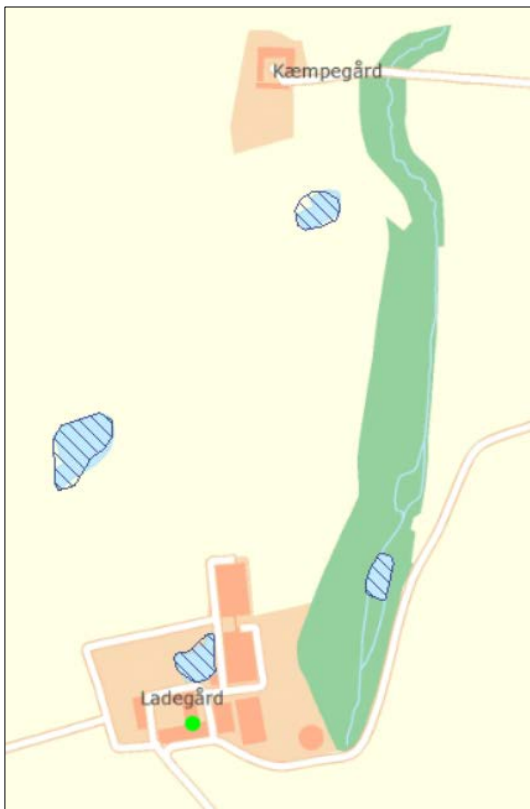
En skov er ammoniakfølsom, når:

- der har været skov på arealet i lang tid (i størrelsesordenen mere end ca. 200 år), så der er tale om gammel »skovjordbund«,
- skoven er groet frem af sig selv på et naturareal, f.eks. tidligere hede, mose eller overdrev, så jordbunden ikke har været dyrket mark inden for en periode svarende til perioden for gammel »skovjordbund« (dvs. i størrelsesordenen mere end ca. 200 år), eller
- der i skoven er forekomst af naturskovsindikerende eller gammelskovsarter, som er medtaget på listen over arter, der er brugt ved prioritering af naturmæssigt særligt værdifulde skove omfattet af § 25 i lov om skove, og arterne har væsentlig, definerende betydning for skovens naturværdi.

Ud fra historiske kort fremgår det, at der har været skov på det meste af arealerne tilbage mindst til 1880'erne. Skoven ligger på en skrænt, og i bunden er et fugtigt område med en sø og et lille vandløb/grøft. Videnskabernes Selskabs kort fra 1805 giver ikke entydigt svar på, om der var skov på arealet, idet kortet ikke præcist kan sammenholdes med nyere kort. Men på miljøministeriets webGIS side med digitale naturkort³ er skoven ikke udpeget som et areal, hvor der har været skov i minimum 200 år.

Bornholms Regionskommune kan således konkludere, at der på hovedparten af arealet har været skov i mindst ca. 130 år, og at de topografiske forhold på stedet med stejle skrænter og fugtig eng/sø betyder, at arealet ikke på noget tidspunkt kan have været under egentlig dyrkning.

Figur 9. Skov øst for Ladegård, som er udpeget som potentielt ammoniakfølsom

I henhold til definitionen i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 skal en skov defineres som ammoniakfølsom skov og dermed kategori 3-natur, når blot et af kriterierne er opfyldt. Skoven må derfor betegnes som ammoniakfølsom ud fra kriteriet om, at jordbunden ikke har været dyrket i mere end ca. 200 år.

³ <http://miljoegis.mim.dk/cbkort?profile=miljoegisplangroendk>

Vurdering af beskyttelsesniveauet for lokaliteten

Idet skoven er at betragte som kategori 3-natur, skal kommunen afklare, om området er omfattet af særlige regionale eller lokale beskyttelsesinteresser. Som grundlag for denne afklaring skal kommunen ifølge husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens bilag 3 inddrage alle de fire følgende kriterier:

- *det aktuelle naturområdes status i kommuneplanen, herunder særligt om det aktuelle ammoniakfølsomme naturområde er omfattet af kommuneplanens udpegning af særlige værdifulde naturområder, rekreative områder og/eller værdifulde kulturmiljøer samt kommuneplanens retningslinjer for varetagelsen af naturbeskyttelsesinteresserne, de rekreative interesser og de kulturhistoriske interesser,*
- *om det aktuelle område er omfattet af fredning, handleplan for naturpleje eller anden planlagt naturindsats,*
- *det aktuelle naturområdes naturkvalitet og*
- *kvælstofbidrag til området fra andre kilder (f.eks. markbidrag), herunder for så vidt angår skove, om de gødskes.*

Det fremgår endvidere, at *"kriterierne skal inddrages med henblik på, at kommunalbestyrelsen for naturområder med særlige regionale og lokale naturinteresser alene stiller krav til en maksimal N-merdeposition, hvis området er omfattet af en af de ovennævnte udpegninger i kommuneplanen, er omfattet af fredning, handleplan for naturpleje eller anden planlagt naturindsats og/eller har en høj naturkvalitet, samt at ammoniakbidraget fra husdyrbruget ikke er helt uvæsentligt i forhold til den påvirkning af næringsstoffer, områderne modtager fra andre kilder"*.

Status i kommuneplanen mv.

Skoven er omfattet af en udpegning som særligt naturområde, som omfatter alle fredskove, § 3-arealer, fredede arealer, Natura 2000-områder m.v.

Fredning, naturplejeindsats m.v.

Arealet er fredskov. Området er ikke fredet og ikke omfattet af nogen handleplan for naturpleje.

Skovens naturkvalitet

Bornholms Regionskommune har besigtiget skoven den 20. april 2016 – se artsliste i Bilag 6. Skoven er en blandet løvskov på en forholdsvis stejl skrænt og med et fugtigt lavbundsområde i den sydlige del af skoven.

Foto 8. Søen i bunden af dalen

Bøg og ahorn er de dominerende træarter, men der indgår også avnbøg, ask, rød-el (i den fugtige del), hassel, hvidtjørn, alm. hylde, fugle-kirsebær, rød-gran og cypres. Skovbunden domineres på besigtigelsestidspunktet af hvid anemone og vorterod. Jordbunden er frodig muldbund.

Foto 9. Skoven på skråningen med hvid anemone

Indikatorarter

Der er ved besigtigelserne af skoven fundet én art, der er naturskowsindikerende eller gammelskowsart fra listen over arter, der er brugt ved prioritering af naturmæssigt særligt værdifulde skove omfattet af skovlovens § 25. Det er hulrodet lærkespore, som vokser på skråningen. Ifølge Den nye nordiske flora vokser hulrodet lærkespore på halvskygget, fugtig, kalkholdig, næringsrig muldbund og er almindelig på øerne og Bornholm.

Foto 10. Skovbund med indslag af hulrodet lærkespore

Skovtype

Skoven på skråningen er blandet løvskov på muldbund og har en vis lighed med habitatnaturtypen 9130 'Bøgeskov på muldbund'. Af de karakteristiske arter specifikt for denne naturtype er dog kun bøg og hvid

anemone registreret, mens der er registreret yderligere syv arter, som generelt indikerer muldbund i bøgeskov.

Skoven på de fugtige arealer i dalbunden har nogen lighed med habitatskovtype 91E0 'Elle- og askeskov ved vandløb, søer og væld'. Af de karakteristiske arter for naturtypen er rød-el, akselblomstret star, skovstar, ask og stor nælde samt vorterod registreret.

Foto 11. Eng i bunden af dalen syd for søen

De registrerede 'karakteristiske arter' er alle arter, som er almindelige (kæmpe-svingel dog 'ret almindelig') på øerne og Bornholm ifølge Den nye nordiske flora. Ved en besigtigelse igen senere på sæsonen er det muligt, at der kan registreres flere arter.

Samlet vurdering af naturkvalitet

Skoven er karakteriseret ved en lang driftshistorie og kontinuitet. Skove med en lang kontinuitet som de gamle bondeskove har en historie og en artssammensætning, som ofte gør dem værd at værne om som naturtype. Den udbredte forekomst af hvid anemone og i mindre grad hulrodet lærkespore er med til at indikere, at skoven har en lang kontinuitet. Skoven har nogen lighed med habitatnaturtyper uden dog at have mange af de for typerne karakteristiske arter. Der er registreret én art, der er naturskovsindikerende eller gammelskovaart. De registrerede arter er arter, som er almindelige eller ret almindelige på øerne og Bornholm.

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at skoven i denne sammenhæng har en moderat til god naturkvalitet.

Kvælstofbidrag til området fra andre kilder

Baggrundsbelastningen med ammoniak er ifølge Danmarks Miljøportal på 13,5 kg N/ha/år for dette område (opgjort i felter på 6 x 6 km). Baggrundsbelastningen udgøres af deposition fra både landbrug og industri/transport og fra kilder både lokalt og fra udlandet.

Skoven påvirkes allerede af kvælstofbidrag fra produktionen på Ladegård, hvor der har været svineproduktion i en årrække. Ammoniakdepositionen fra produktionen på Ladegård ved nudrift er i ansøgningsskemaet i husdyrgodkendelse.dk beregnet til at ligge på op til 8,6 kg N/ha/år i kanten af skoven øst for ejendommen. Udledningen fra Ladegård i nudrift indgår som en del af baggrundsbelastningen udregnet som et gennemsnit over et større område. Ca. 450 m sydøst for Ladegårds staldbygninger ligger Dalegård, hvor der også er svineproduktion. Det vurderes dog, at påvirkning med ammoniak fra denne ejendom på grund af den forholdsvis store afstand og retningen vil være begrænset (under 1 kg N/ha/år). Skoven påvirkes endvidere af ammoniak fra udbragt gylle på markerne på begge sider af skoven.

Fraregnes den belastning fra Ladegård i nudrift, som ellers er indregnet i baggrundsdepositionen, fås en estimeret baggrundsdeposition på 13,0 kg N/ha/år⁴. Når dette tal lægges sammen med depositionen fra den ansøgte produktion på Ladegård, fås totaldepositionen for området.

Det er på denne måde beregnet, at skoven tættest på den nye staldbygning vil modtage en totaldeposition på op til ca. 27,6 kg N/ha/år, hvoraf merdepositionen udgør 6,0 kg N/ha/år. Ca. 70 m længere mod nordøst er totaldepositionen ca. 26,2 kg N/ha/år, hvoraf merdepositionen udgør 10,4 kg N/ha/år, og yderligere ca. 70 m mod nord er totaldepositionen ca. 18,8 kg N/ha/år, hvoraf merdepositionen udgør 4,4 kg N/ha/år. Se nedenstående Figur 10 og Tabel 9 på side 45.

Figur 10. Beregningspunkter for ammoniak i skoven øst for Ladegård. Første tal angiver totaldeposition fra Ladegård, og tallet efter trekanten angiver merdeposition i forhold til indtastet nudrift, som er den oprindelige nudriftssituation før miljøgodkendelsen fra 2014

Konklusion

Skoven ved Ladegård er ikke beskyttet i kommuneplanen eller målsat udover, at det er fredsskov, hvilket dog ikke beskytter skoven mod for eksempel rydning og genplantning eventuelt med andre arter. Skoven vurderes ud fra artssammensætningen at have en moderat til god naturværdi. Jordbunden er muldbund og vurderes ud fra vegetationens sammensætning at være naturligt næringsrig. Skoven påvirkes i forvejen af baggrundsbelastning, ammoniak fra Ladegård i nudrift samt af ammoniak fra udbragt gylle på markerne, der

⁴ Udregnet som 13,5 kg N/ha/år x 3.600 ha = 48.600 kg N/år. Herfra trækkes Ladegårds ammoniakudledning i nudrift på 1.879,36 kg N/år (tal fra ansøgningsskema 86760 i husdyrgodkendelse.dk). Resultatet divideres med de 3.600 ha og giver en estimeret baggrundsbelastning uden bidraget fra Ladegård på 13,0 kg N/ha/år.

grænser op til skoven, men den ansøgte udvidelse af produktionen vil betyde en yderligere påvirkning af skoven set i forhold til nudrift.

Bornholms Regionskommune vurderer, at skoven ligesom andre bornholmske bondeskove er af lokal naturmæssig værdi, men at skoven ved Ladegård ikke vurderes at rumme *særlige* regionale og lokale naturinteresser, og at jordbunden i skoven i øvrigt er naturligt næringsrig. Det er derfor Bornholms Regionskommunes vurdering, at der ikke er tale om et særligt tilfælde, hvor der er grundlag for at fastsætte skærpede vilkår om at nedbringe ammoniakdepositionen i forhold til skoven.

Det er på ovenstående baggrund Bornholms Regionskommunes vurdering, at den planlagte udvidelse på Ladegård ikke vil påvirke naturindholdet på lokaliteter omkring ejendommen væsentligt eller medføre forringelser i tilstanden for kvælstoffølsomme naturområder.

Påvirkning af Natura 2000-områder

Ifølge § 6 i bekendtgørelse nr. 926 af 27. juni 2016 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (habitatbekendtgørelsen) skal der, før der træffes afgørelse i en sag om miljøgodkendelse af husdyrbrug, foretages en vurdering af, om projektet kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt.

Som beskrevet under "Kategori 1-natur" ovenfor, er nærmeste Natura 2000-område habitatområde 162: 'Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne', som er beliggende ca. 6 km øst for Ladegård. Et andet habitatområde – nr. 159: 'Spællinge Ådal, Døndal og Helligdomsklipperne', er beliggende 6,5 km nordøst for Ladegård. Natura 2000-områderne påvirkes begge med en beregnet total ammoniakdeposition på 0,0 kg N/ha/år fra produktionen på Ladegård. Der sker således ingen påvirkning med ammoniakdeposition fra Ladegård til Natura 2000-områder.

Bornholms Regionskommune vurderer på denne baggrund, at det ansøgte projekt ikke vil påvirke arter og naturtyper, der er en del af udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, hverken fra produktionsanlæggene eller fra udbringningsarealerne.

Påvirkning af bilag IV-arter

EU-landene har vedtaget fælles regler om at beskytte naturen. Habitatdirektivet forpligter medlemslandene til at træffe de nødvendige foranstaltninger til at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for dyrearter, som står på bilag IV. Beskyttelsen af arterne handler blandt andet om at sikre arterne mod at blive efterstræbt (jagt, indsamling, ødelæggelse af æg og yngel). Men medlemslandene skal også sikre, at arternes yngle- og rasteområder ikke beskadiges eller ødelægges. Viden om arternes forekomst og udbredelse opdateres løbende, bl.a. gennem det nationale program for overvågning af vandmiljø og natur (NOVANA).

Det fremgår af habitatbekendtgørelsens § 10, at der ikke kan gives tilladelse, dispensation, godkendelse m.v., hvis det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er optaget i habitatdirektivets bilag IV, eller ødelægge de plantearter, som er optaget i habitatdirektivets bilag IV, i alle livsstadier.

Det fremgår af Miljøstyrelsens vejledning om miljøregulering af husdyrhold, at *"Kommunen skal derfor altid foretage en vurdering af, om der inden for 300 m fra punktkilden (inden for denne afstand kan en påvirkning henføres til punktkilden) ligger områder, som kan rumme bilag IV-arter (typisk vandhuller, moser eller solåbne græsarealer), og om der er registreret en forekomst af arten."*

Bornholms Regionskommune har fra egne data samt fra naturdata på Danmarks Miljøportal ikke kendskab til, at der er registreret bilag IV-arter nærmere end ca. 400 m fra den nye staldbygning og gyllebeholder.

Inden for 300 m fra produktionsanlægget på Ladegård ligger tre små søer. Kommunen har ikke kendskab til, at der er registreret bilag IV-arter i disse søer, men de kan potentielt udgøre levesteder for bilag IV-arter som padder.

Kommunen har ikke kendskab til forekomst af andre bilag IV-arter eller andre særligt beskyttede arter i området omkring Ladegård. Andre arter omfattet af bilag IV såsom padder, markfirben og flagermus kan dog have levested, fødesøgningsområde eller sporadisk opholdssted på arealerne i området omkring anlæg og udbringningsarealer, herunder søer og skove i området.

I ansøgningssystemet er der beregnet ammoniakdeposition til de potentielle levesteder for bilag IV-arter, dvs. søer beliggende nærmere end 300 m fra Ladegård. Til søen tættest på anlægget er der beregnet en merdeposition på minus 13,8 kg N/ha/år. Reelt er der formodentlig ikke tale om, at ammoniakdepositionen til søen reduceres, men i modellen regnes der med et andet centrum for emissionen, når den ansøgte stald bygges, hvorfor denne forskel opstår. Til de to andre søer er der beregnet merdepositioner på henholdsvis 2,3 og 1,3 kg N/ha/år (se Tabel 9 under "Miljøteknisk redegørelse" i begyndelsen af afsnittet).

Der er ikke fastsat generelle tålegrænser for søer. I habitatdirektivet er søer inddelt i fem typer. Af disse er de fire næringsfattige søtyper med fastsatte tålegrænser på 5-10 kg N/ha/år, og den femte er næringsrige søer og vandhuller, som der ikke er fastsat tålegrænser for (naturtype 3150). Mange søer og vandhuller er eutrofierede som følge af næringstilførsel fra andre kilder end ammoniakdeposition, og naturtypen næringsrige søer og vandhuller omfatter de fleste danske småsøer og vandhuller.

Det er Bornholms Regionskommunes vurdering, at søerne ved Ladegård i forvejen er næringsrige, og at det atmosfæriske kvælstofbidrag fra produktionen på Ladegård ikke vil medføre en væsentlig ændring i lokaliteternes tilstand, og at der på den baggrund ikke er behov for at stille skærpede vilkår.

Endvidere er det kommunens vurdering, at kravene i henhold til husdyrgødningsbekendtgørelsens kapitel 10, som omhandler anvendelse af husdyrgødning m.v., samt bestemmelserne om 2 m bræmmer langs mange vandløb og søer sikrer tilstrækkeligt imod, at der sker overfladeafstrømning af gylle fra udbringning til beskyttede naturområder som bl.a. søer og åer.

På ovenstående baggrund vurderer Bornholms Regionskommune samlet set, at bilag IV-arter og deres yngre- og rasteområder ikke trues af den ansøgte udvidelse.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der ikke stillet nye vilkår vedr. ammoniakdeposition til naturarealer.

9 RISICI – DRIFTSFORSTYRRELSER ELLER UHELD

I dette kapitel beskrives mulige uheld, der kan føre til forurening af overflade- og grundvand, jord og luft samt skade på mennesker, dyr og planter. Desuden beskrives foranstaltninger til begrænsning af risici.

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Mulige uheld

De mulige risici på Ladegård centrerer sig om forurening af grund- eller overfladevand med gylle, pesticider, rengøringsmidler, veterinærmedicin og olie/diesel.

Der er risiko for udslip af gylle i forbindelse med omlastning til gyllevogn. Derudover kan der ske udslip ved lækage efter påkørsel eller ved tæring af beholdere og rør.

Der er risiko for punktforurening med olie, pesticider, rengøringsmidler og veterinærmedicin.

Påfyldning af pesticider foretages på vaskepladsen i maskinhallen.

Minimering af risiko for uheld

I forbindelse med gylleforsuring pumpes gyllen imellem stalde og procestank og fra procestank til gyllebeholder. Svovlsyretanken er udstyret med et indbygget opsamlingskar og er placeret på en plads med støbt bund. Tanken er sikret mod påkørsel. Procestanken er forsynet med låg.

Gyllerørene til flytning af gylle mellem stalde og beholdere vil opfylde de gældende krav til disse. Gyllen skal pumpes op til den nye beholder, dvs. under tryk, og der pumpes kun begrænsede mængder ad gangen. Hvis der skulle ske et brud på røret, vil det blive opdaget meget hurtigt. Dvs. udsivning fra røret over tid vil ikke kunne forekomme.

Den eksisterende gyllebeholder er tilknyttet et alarmsystem. En niveauføler på gylletanken sætter en alarm i gang, hvis gylleoverfladen når kritisk tæt på kanten af beholderen eller ved pludselige fald i gyllestanden. Samme alarmsystem alarmerer også ved strømsvigt, fejl i foderanlæg m.m. Der er endvidere tilknyttet en alarm til forsuringсанlægget. Den nye beholder tilkobles ligeledes en alarm.

For at hindre at gylle ved et evt. overløb kan strømme til sø og vandløb, etableres en jordvold omkring den nye gyllebeholder i retning mod syd og vest.

Gyllebeholderne undersøges jævnligt visuelt, og den lovpligtige beholderkontrol udføres hvert 5. eller 10. år som foreskrevet afhængig af beliggenhed. Den eksisterende gyllebeholder er senest kontrolleret i 2009 og vil snarest blive kontrolleret igen. Ansøger har indgået skriftlig aftale om et årligt serviceeftersyn af forsuringсанlægget og udfører egenkontrol hver 4. måned.

Der er ingen pumpe ved den eksisterende gylletank, og kommer heller ikke ved den nye beholder. Gyllen afhentes af maskinstation, som selv har pumpe med. Maskinstationens pumpe er indrettet, så alt overløb føres tilbage i gyllebeholderen. Der er således ingen risiko for uheld med stationære pumper ved gylletanken. Ved brug af gylleudlægger stoppes pumpen automatisk, hvis der sker et trykfald.

Påfyldning og rengøring af marksprøjte udføres kun på godkendt vaskeplads i maskinhallen med afløb til gyllebeholder. Der indkøbes hvert år kun pesticider til sæsonen, og der er derfor stort set ikke noget oplag, som opbevares vinteren. Pesticider opbevares i kemikalierum med støbt gulv uden afløb.

Veterinærmedicin opbevares i køleskab i forrum/kontor.

Olie og diesel opbevares i nyere tanke, som står på støbt gulv indendørs. Savsmuld forefindes til opsugning ved oliespild. Bygningerne og afbrydere til oliepumperne kan aflåses.

Minimering af gener og forurening ved uheld

Der er udarbejdet en beredskabsplan med beskrivelse af procedurer i tilfælde af kritiske situationer eller uheld – se Bilag 7. Beredskabsplanen er placeret synligt for alle i forrum/kontor (I) og stuehus. Beredskabsplanen revideres/kontrolleres mindst én gang om året. Dette er senest sket i maj 2016.

Beredskabsplanen indeholder en liste over vigtige telefonnumre og et oversigtskort med benævnelse af bygninger og placering af vigtige installationer som el-tavler, pulverslukkere, dræn m.v. Planen omhandler nedenstående situationer og forhold:

- Brand og evakuering
- Gylleudslip fra beholdere
- Kemikalie-/oliespild
- Udslip af syre i forbindelse med gylleforsuringsanlægget
- Udslip af kølervæske i forbindelse med gyllekølingsanlægget
- Placering af stophaner/hovedafbrydere
- Strømsvigt
- Forholdsregler ved transport af bekæmpelsesmidler
- Forholdsregler ved og forebyggelse af personulykker

Foranstaltningerne beskrevet under instruksens 'overløb af gylle' med udgangspunkt i gyllebeholderne vil også gælde i tilfælde af et brud på gyllerørene, hvor gyllen når at sive ned til omfangsdrænet og videre til rensbrønden. Også i den situation vil det være muligt at forhindre en forurening af vandmiljøet ved at stoppe den videre transport ved rensbrønden eller ved vandhullet som beskrevet i beredskabsplanen.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at der på Ladegård er fokus på mulige kritiske situationer og uheld. De beskrevne forholdsregler er med til at sikre, at der ikke vil ske væsentlig påvirkning af omgivelserne som følge af driftsforstyrrelser eller uheld.

Der er på ejendommen etableret de relevante alarmer og afbrydere.

Ansøger har indsendt en kopi af beredskabsplanen for Ladegård i forbindelse med ansøgning om miljøgodkendelse. Bornholms Regionskommune vurderer, at beredskabsplanen i tilstrækkeligt omfang forholder sig til ovenstående kritiske situationer. Den krævede indsats i forskellige kritiske situationer er beskrevet klart og overskueligt.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. driftsforstyrrelser eller uheld:

- 3.5.1 Omfangsdræn omkring den nye slagtesvinestald (O) skal være forbundet med kontrolbrønd(e) til registrering af evt. utætheder i staldgulv, gyllekanaler og -rør.
- 3.8.2 Svovlsyretanken skal være udstyret med et indbygget opsamlingskar. Svovlsyretanken skal være placeret på en plads med støbt bund og være sikret mod påkørsel. Procestanken skal være forsynet med låg.
- 3.10.1 Anvendelse, fremstilling eller frigivelse af relevante farlige stoffer i forbindelse med IE-husdyr-produktionen skal begrænses med henblik på at undgå risiko for forurening af jordbund og grundvand på husdyrbruget. Ved farlige stoffer forstås stoffer og blandinger som defineret i artikel 3 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1272/2008 om klassificering, mærkning og emballering af stoffer og blandinger.

10 MANAGEMENT, EGENKONTROL OG DOKUMENTATION

I dette kapitel beskrives og vurderes, hvordan ansøger gennemfører eller planlægger at gennemføre egenkontrol og management. Desuden beskrives de dokumenter og registreringer, som ansøger skal præstere for at dokumentere, at vilkårene i miljøgodkendelsen er overholdt.

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Udførelsen af nedenstående rutiner og kontrolopgaver vil ikke blive ændret i forbindelse med udvidelsen af besætningen.

Management

Alle svin tilses mindst én gang dagligt. Ved tilsynet foretages behandling af syge dyr og dyr med behov for aflastning udtages og flyttes til syge- og aflastningsstier. Ved det daglige tilsyn føres der optegnelser over døde dyr. Alle ind- og afgange af dyr registreres og hændelserne føres ind i effektivitetskontrollen.

Der er indgået en sundhedsrådgivningsaftale, der omfatter 12 årlige dyrlæge besøg. Der føres registreringer over alle medicinske behandlinger iht. lovgivningen. Ansatte der arbejder med besætningen, og som udfører medicinske behandlinger, har alle gennemgået det lovlige medicinhåndteringskursus eller havde mere end 6 måneders erfaring den 1. februar 2007. Der anvendes godkendte sporbare kanyler.

Der føres kontrol med foder og registreringer af foderforbruget. Data registreres i effektivitetskontrollen. Måle-blandeanlægget samt udfodringsanlægget kontrolleres og vedligeholdes løbende. Foderplaner og optimeringer udarbejdes sammen med konsulent.

Staldanlægget tilses dagligt, og der foretages en løbende service på anlæg og udstyr. Tilsvarende tilses driftsbygningerne, og de vedligeholdes ved behov.

Vand- og energiforbrug opgøres en gang årligt.

Der føres journal over spredning af uorganisk gødning og husdyrgødning på markerne i form af gødningsplan og gødningsregnskab. Der udarbejdes skemaer vedr. overførsel af husdyrgødning mellem Ladegård og de to gylleaftaleparter samt Biokraft A/S.

Der er udarbejdet en beredskabsplan for Ladegård, hvor forholdsregler i forbindelse med uheld er beskrevet.

Bedriftens ejer og medhjælpere ajourføres løbende fagligt bl.a. ved deltagelse i erfa-grupper samt relevante kurser og møder.

Bedriften har en arbejdspladsvurdering (APV).

Egenkontrol

På ejendommen udføres egenkontrolprogram for dyrevelfærd i overensstemmelse med "Branchekode for dyrevelfærd i besætninger med svin". Branchekoden dækker gældende lovgivning samt svinebranchens egne krav og anbefalinger ift. dyrevelfærd og er godkendt af Fødevarestyrelsen. Programmet kontrolleres løbende af bedriftens dyrlæge.

Der udføres registreringer og procedurer, som følger af Code of Practice (COP), der er Danish Crowns regelsæt for svineproducenter.

Hvert tredje år udføres "DANISH-kontrol". DANISH er branchens egen kvalitetskontrol, der sikrer og dokumenterer, at alle danske svinebesætninger lever op til dansk lovgivning og branchens egne krav til dyrevelfærd. En uvildig certificeringsvirksomhed har ansvaret for at besøge og godkende alle danske svinebesætninger. Alle besætninger besøges minimum hvert tredje år, hvor besætningen og dokumentationen for bedriften bliver gået igennem sammen med besætningsejeren.

Der gennemføres derudover egenkontrol iht. EU's "Branchekode for foderhygiejne".

Produktionskontrol (effektivitetskontrol) inkl. foderopgørelse udføres 4 gange årligt. Herudfra beregnes bl.a. fodereffektiviteten. Opdaterede foderoptimeringer udarbejdes løbende af konsulent.

Gyllebeholderne kontrolleres i henhold til reglerne om beholderkontrol.

Dokumentation

På bedriften opbevares endvidere følgende dokumentation:

- Forpagtningskontrakter
- Gødningsplaner og gødningsregnskaber
- Dokumentation for afsat husdyrgødning
- Dokumentation for kontrol af gyllebeholdere
- Automatisk logning af data vedr. gylleforsuring
- Dokumentation for kalibrering af pH-måler samt kontrolrapporter fra serviceeftersyn
- Dokumentation for drift og service af gyllekølingsanlæg
- Resultater af foderanalyser/indlægssedler fra indkøbt foder
- Produktionskontrol inkl. foderopgørelse og -optimering
- Dokumentation for skadedyrsbekæmpelse
- Dokumentation for affaldsbortskaffelse

Desuden kan der i løbet af få dage fremskaffes:

- Fakturaer på køb og salg af foder

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

På Ladegård registreres og optimeres forbruget af næringsstoffer i produktionen løbende. Der fastlægges mål for husdyrholdets næringsbehov i forhold til forventet produktion og tilvækst. Ved periodevise opfølgninger justeres planerne.

Tilsvarende sikrer udarbejdelse af gødningsplaner og gødningsregnskaber, at næringsstofferne i både husdyrgødning og handelsgødning udnyttes bedst muligt.

Endvidere fokuseres på foderhygiejne, dyrenes sundhed og velfærd. og der forefindes en opdateret beredsskabsplan, der anviser hensigtsmæssig adfærd ved uforudsete hændelser.

På denne baggrund vurderer Bornholms Regionskommune, at bedriften lever op til kravet om BAT inden for management (se endvidere kapitel 11).

Det vurderes desuden, at gennemførelse af den beskrevne egenkontrol og dokumentation samt overholdelse af de stillede vilkår vil medføre, at der løbende holdes øje med, at forudsætningerne for miljøgodkendelsen overholdes, og at det er dokumenteret, således at kommunen ved tilsyn eller på efterspørgsel kan kontrollere dette.

Ved tilsyn skal følgende dokumentation for overholdelse af miljøgodkendelsens vilkår kunne fremvises til tilsynsmyndigheden: Tal for besætningsstørrelse, dokumentation for den krævede drift af gylleforsuringsanlægget, indsendte gødningsregnskaber for de seneste 5 planperioder, forpagtningskontrakter med de fire bortforpagtere, aftaler om overførsel af svinegylle til to aftagere og kontrakt med Biokraft A/S om overførsel af svinegylle. Dokumentationen skal opbevares i mindst 5 år.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. management, egenkontrol og dokumentation:

- 3.1.1 Virksomheden skal placeres, indrettes og drives i overensstemmelse med de oplysninger, der fremgår af ansøgningsmateriale, den miljøtekniske beskrivelse og vurdering samt denne tillægsgodkendelses vilkår og de videreførte vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse fra 7. maj 2014.
- 3.1.3 De vilkår, der vedrører driften, skal være kendt af de ansatte, der er beskæftiget med den pågældende del af driften.
- 3.8.7 Svovlisyrebehandlingsanlægget skal vedligeholdes i overensstemmelse med producentens vejledning. Producentens vejledning skal opbevares på husdyrbruget.

- 3.8.8 Gyllens pH-værdi skal registreres elektronisk før og efter hver svovlsyrebehandling. Der skal endvidere føres en elektronisk statistik, der som minimum indeholder oplysninger om de gennemsnitlige pH-værdier i gyllen på månedsbasis før svovlsyrebehandling.
- 3.8.9 Der skal indgås en skriftlig aftale med producenten om serviceeftersyn af forsøringsanlægget, herunder kalibrering af pH-målere. Svovlsyrebehandlingsanlægget skal kontrolleres af producenten mindst hver fjerde måned. Serviceaftale med producenten skal opbevares på husdyrbruget.
- 3.8.10 Tilsynsmyndigheden skal underrettes i følgende situationer:
- 3.8.11 Data for pH-målinger, dokumentation for kalibrering af pH-måler samt kontrolrapporter skal opbevares på husdyrbruget i mindst fem år og forevises på tilsynsmyndighedens forlangende.
- 3.9.3 Der skal føres logbog/produktionskontrol, hvoraf følgende skal fremgå: Antal producerede slagtesvin, gennemsnitlige vægtintervaller (indgangs- og afgangsvægt), foderforbrug pr. kg tilvækst og det gennemsnitlige indhold af fosfor pr. FEsv i de anvendte foderblandinger.
- 3.9.4 Dokumentation i forbindelse med overholdelse af vilkåret om maksimalt udskilt fosfor skal følge reglerne for type 2 korrektion i gødningsregnskabet. Dvs. dokumentationen skal mindst dække en sammenhængende periode på 12 måneder i perioden 1. august år 1 til 15. februar år 3 (f.eks. 1. august 2017 til 15. februar 2019). Dokumentationen skal som minimum omfatte fakturaer på køb og salg af dyr, slagterifregning/opgørelse fra slagteriet, produktionskontrol, fakturaer på indkøbt foder og oplysninger i logbog om de anvendte foderblandinger.
- 3.9.5 Logbog/produktionskontroller, indlægssedler samt blandeforskrifter skal opbevares på husdyrbruget i mindst fem år og forevises på tilsynsmyndighedens forlangende.
- 3.12.1 På tilsynsmyndighedens forlangende skal virksomheden dokumentere overholdelse af vilkårene i dette tillæg til miljøgodkendelse.

11 BEDSTE TILGÆNGELIGE TEKNIK (BAT)

I dette kapitel drages samlende konklusioner for BAT helhedsindsatsen med beskrivelse af afvejninger og, hvor den overvejende BAT indsats er lagt og med hvilke argumenter.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bedste Tilgængelige Teknik – BAT (Best Available Techniques) – er en fællesbetegnelse for teknik, som kan begrænse emission af ammoniak, lugt og drivhusgasser eller begrænse vand- og energiforbruget. Princippet om BAT supplerer husdyrgodkendelsesbekendtgørelsens generelle beskyttelsesniveau for ammoniak, lugt, fosforoverskud og nitrat. Opfyldelse af BAT-krav kan altså indebære et krav om mindre forurening end det fastsatte beskyttelsesniveau. Kommunen skal ved vurderingen af en ansøgning sikre sig, at ansøger har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik, jf. § 19 i husdyrgodkendelsesloven.

Miljøstyrelsen har fået udarbejdet beskrivelser af en række relevante teknikker og teknologier med en dokumenteret miljøeffekt inden for fodring, staldindretning, opbevaring/behandling af husdyrgødning og udbringning af husdyrgødning (teknologiblade). Teknologibladene indeholder ligeledes tal for miljø- og driftsøkonomi. De teknikker og teknologier, som er beskrevet heri, har dannet grundlag for fastsættelsen af vejledende emissionsgrænseværdier for forureningsparametrene ammoniakemission fra anlægget og udskilt fosfor pr. dyreenhed, som er opnåelige ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT).

Anvendelse af teknikker eller teknologier, der er beskrevet i Miljøstyrelsens teknologiblade, sikrer, at der er foretaget en vurdering af teknikkenes virkninger på miljøet, og at teknikken kan anvendes på en økonomisk forsvarlig måde under danske produktionsforhold. I vurderingen er der samtidig taget hensyn til eventuelle fordele og ulemper som lugt, arbejdsmiljø, dyrevelfærd, ressourceforbrug, udledninger m.v.

Opfyldelse af BAT for ammoniakemission fra anlægget kan omfatte tiltag inden for staldindretning, anvendelse af miljøteknologi i staldene, fodring samt opbevaring og håndtering af husdyrgødning. Hvad angår ammoniakfordampning og nitratudvaskning forårsaget af anvendelse af husdyrgødning i marken, vurderer Miljøstyrelsen, at gældende lovregulering vedrørende håndtering og udbringning af husdyrgødning er BAT, og vilkår om yderligere virkemidler begrundet i BAT er derfor ikke påkrævet.

Som middel til at reducere tilførslen af fosfor til udbringningsarealerne er optimering af fosforudnyttelsen hos svin og fjerkræ gennem fodringsteknikker at betragte som BAT.

De teknikker og teknologier, som er beskrevet i teknologibladene, har dannet grundlag for fastsættelsen af vejledende emissionsgrænseværdier (BAT-standardvilkår) for forureningsparametrene ammoniakemission fra anlægget og udskilt fosfor pr. dyreenhed, som er opnåelige ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT). Der er udarbejdet vejledende emissionsgrænseværdier for de mest almindelige husdyrtyper i Danmark – kvæg, svin og fjerkræ. Emissionsgrænseværdierne gælder for forskellige staldsystemer og dels for nye/renoverede dele af anlægget, dels for eksisterende dele, som ikke renoveres.

For store fjerkræ- og svinebrug, som er omfattet af husdyrgodkendelseslovens § 12 gælder desuden, at de skal orientere sig i BREF-dokumentet for intensiv fjerkræ- og svineproduktion for at undersøge og vurdere mulighederne for at anvende BAT. BREF-dokumenter (**BAT-Reference-dokumenter**) udsendes af Europa-Kommissionen og angiver eksempler på, hvad der må betragtes som BAT inden for de industrielle aktiviteter, som er omfattet af IE-direktivet.

Bornholms Regionskommune har foretaget en vurdering af BAT anvendt inden for følgende kategorier på Ladegård: Staldindretning og -teknologi, gødningsopbevaring, gødningshåndtering og -udbringning, fodring, forbrug af vand- og energi samt management. I det følgende opsummeres de enkelte punkter.

Staldindretning

Oplysninger om staldindretning fremgår af afsnit 5.3.

Ifølge referencedokumentet for bedste tilgængelige teknikker (BREF) anses følgende tiltag for at være BAT i forhold til staldsystemer til svin: Reduktion af gødningsoverflader, der kan forårsage emission, og brug af overflader, som er glatte og nemme at rengøre. Fjernelse af gylle fra gyllekælderen til en ekstern beholder,

anvendelse af yderligere behandling, såsom beluftning for at opnå bevægelse i væsken og afkøling af gødningsoverfladerne.

De nye stipladser til slagtesvin på Ladegård vil blive etableret med gulve med 1/3 fast gulv. Samme gulvtype findes i stalden fra 2008, mens den ældre eksisterende stald er indrettet med delvist spaltegulv med 50 % fast gulv. Den valgte gulvtype medvirker til en lav ammoniakfordampning fra stalden. En større andel fast gulv i stierne er fravalgt pga. en forventning om hygiejniske og arbejdsmæssige gener fra øget svineri på gulvet, som kan være sværere at holde rent og tørt, ikke mindst når der fodres med vådfoder.

På Miljøstyrelsens liste over teknologier, som kan reducere ammoniakfordampningen fra staldanlæg med svin er gylleforsuring, gyllekøling og luftrensning.

Den nye stald kobles på det eksisterende gylleforsuringsanlæg, som anvendes i begge de eksisterende stalde. Desuden nedstøbes køleslanger i staldgulvet, der kan kobles til en varmepumpe og gøre det muligt at anvende gyllekøling i stalden ligesom i stalden fra 2008. Den indvundne varme kan bruges andre steder på ejendommen.

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at ansøger anvender BAT inden for staldindretning.

Opbevaring af husdyrgødning

Oplysninger om opbevaring af husdyrgødning fremgår af afsnit 5.4.

BREF-dokumentet angiver følgende tiltag som BAT i forhold til oplagring af svinegylle: Opbevaring i beholdere, som er stabile, tætte og beskyttede mod tæring og, som jævnligt tømmes og efterses/vedligeholdes. Overdækning med fast låg, telt, naturligt flydelag eller andet flydelag. Tilstrækkelig kapacitet til opbevaring af gyllen, indtil udbringning er mulig, og gyllen røres kun lige før tømning af beholderen.

De eksisterende og den nye beholder til rådighed for produktionen på Ladegård og den øvrige del af bedriften er opført i betonelementer, som kan modstå påvirkning fra bl.a. omrøring og tømning. Lagrene tømmes hvert år og inspiceres visuelt, således at det sikres, at beholdernes bund og vægge er tætte. Beholderne er tilmeldt beholderkontrol, som udføres hvert 5. eller 10. år afhængig af beliggenhed inden for eller uden for en afstand af 100 m fra vandløb/sø.

Gyllen pumpes fra staldene gennem tætte gyllerør og overpumpes til beholderne via neddykket rør, som er sikret mod tilbageløb. Der er ingen spjæld mellem forbeholder og gyllebeholder.

Al gylle fra Ladegård forsures. Gylleforsuring er optaget på Miljøstyrelsens teknologiliste som en teknologi, der kan erstatte fast overdækning eller tæt overdækning af gyllebeholderne. Der er derfor ikke krav om etablering og månedlig kontrol af tæt flydelag på gylleoverfladen samt dokumentation heraf i logbog. I stedet dokumenteres korrekt brug af forsuringsanlægget gennem automatisk logning af gyllens pH-værdi før og efter hver svovlsyrebehandling.

Opbevaringsanlæggene har en størrelse, der sikrer, at gyllen kan udbringes på de mest optimale tidspunkter i forhold til vejrlig og plantevækst.

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at der anvendes BAT i forhold til opbevaring af husdyrgødning.

Udbringning af husdyrgødning

Oplysninger om udbringning af husdyrgødning fremgår af afsnit 5.5.

I BREF-dokumentet er en række tiltag beskrevet som BAT for udbringning af husdyrgødning: Afbalancering af gødningsmængden med afgrødens forventede behov, hensyntagen til arealernes fysiske karakteristika, de klimatiske forhold samt sædskifte og dyrkningsmetoder og reduktion af lugtgener for naboer ved at tage hensyn til vindretning og valg af tidspunkt for gødningsudbringning.

En stor del af de tiltag, der kan reducere ammoniaktabet i forbindelse med udbringning af husdyrgødning, er allerede implementeret via husdyrgødningsbekendtgørelsen, der fastsætter generelle regler for, hvornår og hvordan husdyrgødning må udbringes. Bekendtgørelse om jordbrugets anvendelse af gødning fastsætter normer for gødningsstildeling til forskellige afgrøder og krav om indberetning af gødningsforbruget, mens bekendtgørelse om plantedække og om dyrkningsrelaterede tiltag udstikker retningslinjerne for etablering af efterafgrøder og andre former for plantedække. Det er derfor et lovkrav at følge de nævnte tiltag.

Det er således Miljøstyrelsens opfattelse, at gældende lovregulering, herunder allerede gennemførte ændringer i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen, er BAT i relation til håndtering og udbringning af husdyrgødning. Der er derfor ikke efter Miljøstyrelsens opfattelse grundlag for at fastlægge vilkår begrundet i BAT i relation til udbringning af husdyrgødning.

På bedriften Ladegård udarbejdes og følges hvert år den lovpligtige gødningsplan omfattende alle bedriftens arealer og besætninger, og de gældende regler for udbringningstidspunkter, -metoder og -restriktioner efterleves. Desuden lever bedriften op til normerne for "Godt Landmandskab" ved bl.a. at informere nærmeste naboer inden gylleudbringning, og at untlade udbringning søn- og helligdage.

Da gyllen køres ud på veletablerede afgrøder eller nedfældes, minimeres ammoniakfordampning og lugtgener pga. mindre fordampning og hurtigere optagelse i planterne.

Bornholms Regionskommune vurderer, at der på Ladegård anvendes BAT i forhold til at reducere ammoniakfordampning og nitratudvaskning ved udbringning af husdyrgødning.

Fodring

Oplysninger om foder og fodring fremgår af afsnit 6.1.

BREF-dokumentet angiver følgende tiltag som BAT: Anvendelse af fasefodring og tilsætning af fytase til foderet.

På Ladegård anvendes vådfoder. Der tilsættes fytase til foderet. Fodringen optimeres ud fra analyser af det hjemmeavlede og indkøbte foderkorn, og effektiviteten i fodringen følges løbende. Ved at fodre restriktivt i slutfasen, kan foderudnyttelsen forbedres.

Beregning af emissionsgrænseværdien for fosfor i husdyrgødningen ab lager på Ladegård er foretaget ud fra Miljøstyrelsens digitale vejledning om miljøregulering af husdyrhold (Wiki-vejledningen) med justerede grænseværdier ud fra de ændrede omregningsfaktorer for dyreenheder, som trådte i kraft 1. august 2014. I beregningerne er anvendt gældende dyreenhedsberegning 2015/16.

I henhold til Miljøstyrelsens vejledende emissionsgrænseværdier for fosfor ved konventionel produktion af slagtesvin er et niveau på 22,3 kg P/DE ab lager opnåeligt ved anvendelse af BAT. Niveaulet er fastlagt ud fra, at der skal være balance mellem miljøpåvirkningerne og omkostningerne forbundet med at implementere teknikker/teknologier, der kan nedsætte udledningen.

Den samlede emissionsgrænseværdi for dyretypen slagtesvin beregnes derfor som antal DE x opnåelig værdi for kg P/DE - se Tabel 16.

Tabel 16. BAT emissionsniveau for fosfor i ansøgt drift

Dyretype (gyllebaseret staldsystem)	DE	P ab lager/DE (kg)	Samlet grænseværdi (kg P ab lager)
Slagtesvin (30-115 kg)	602,19	22,3	13.428,84

Emissionsgrænseværdien beregnes til 13.428,84 kg P ab lager. I husdyrgodkendelse.dk er den aktuelle mængde af P ab lager i ansøgt drift beregnet til 13.387,76 kg P. Det vejledende BAT-emissionsniveau er således opfyldt, når tildelingen af fosfor i foderet reduceres til 4,62 g P/FE_{sv}.

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at der anvendes BAT inden for foderteknologi til slagtesvinene.

Vandforbrug

Vandbesparende foranstaltninger er beskrevet i afsnit 6.2.

BREF-dokumentet angiver følgende tiltag som BAT: Rengøring af stalde med højtryksrensere, regelmæssig kalibrering af drikkevandsanlægget, registrering af vandforbrug samt inspektion af anlæg og reparation af eventuelle lækager.

Fodringen af slagtesvinene vil også efter udvidelsen være baseret på valle fra Bornholms Andelsmejeri i Klemensker. Herved opnås en betydelig besparelse i forbruget af vand.

For at holde vandforbruget på Ladegård på et så lavt niveau som muligt, under hensyntagen til dyrenes behov, er der fokus på, at installationerne er hensigtsmæssigt indrettet, og de holdes i god stand ved hyppige eftersyn. I den daglige drift er vandbesparelse tænkt ind i rutinerne omkring rengøring af staldene, som iblødsættes før vask med højtryksrensere styret af en vaskerobot.

Det samlede vandforbrug følges ved årlig registrering.

Bornholms Regionskommune vurderer på denne baggrund, at der anvendes BAT på Ladegård i relation til at reducere vandforbruget.

Energiforbrug

Energibesparende foranstaltninger er beskrevet i afsnit 6.3.

BREF-dokumentet angiver følgende tiltag som BAT: Lavenergibelysning, naturlig ventilation, eftersyn og rengøring af ventilatorer samt temperatursyning, der sikrer temperaturkontrol og minimumsventilation i perioder, hvor der ikke er behov for ret stor ventilation.

På Ladegård kontrolleres forbruget af energi, og der arbejdes løbende på at reducere forbruget. Ventilation er en stor post i energiregnskabet. Derfor er ventilationsanlæggene af lavenergitypen. Ved effektiv rengøring i forbindelse med vask af de enkelte staldafsnit sikres optimal drift af ventilationsanlæggene. Ansøger sørger for regelmæssige tilsyn og vedligehold af anlægget.

I fremtiden vil der blive monteret LED-belysning, når der er behov for udskiftning af lysarmaturer i et staldafsnit.

Ved evt. brug af gyllekølingsanlægget opnås en nettoenergievinst, når forbruget af fyringsolie kan erstattes af et mindre forbrug af el til drift af gyllekølingsanlægget.

Bornholms Regionskommune vurderer på denne baggrund, at der anvendes BAT på Ladegård i relation til at sikre, at energiforbruget på ejendommen er så lavt som muligt.

Management

Management, egenkontrol og dokumentation er beskrevet i kapitel 10.

BREF-dokumentet angiver følgende tiltag som BAT: Træning og uddannelse af medarbejdere, registrering af vand-, energi- og foderforbrug, affaldsdannelse og anvendelse af handels- og husdyrgødning, udarbejdelse af gødningsplaner, nødfremgangsmåde ved uheld, iværksættelse af reparations- og vedligeholdelsesprogram samt planlægning af aktiviteter på anlægget korrekt.

Ansøger har gjort rede for, hvordan det sikres, at næringsstofferne udnyttes bedst muligt i stalden (fytase tilsættes til foderet, optimerede foderplaner følges, fodereffektiviteten kontrolleres løbende, foderanlægget vedligeholdes, fokus på dyrevelfærden), og i marken (gyllen forsures, fokus på effektivt flydelag på beholdere, husdyr- og handelsgødning fordeles optimalt i forhold til afgrødernes behov, og der følges op efter sæsonen).

Det er desuden beskrevet, at bygningsanlæg og udstyr holdes i god stand, hvilket bl.a. sikrer en effektiv ressourceudnyttelse. Vand- og energiforbruget overvåges løbende, og affaldsproduktionen registreres.

Der er udarbejdet en beredskabsplan, som anviser forholdsregler ved uforudsete hændelser.

Både ejer og medarbejdere holder sig fagligt opdateret.

Bornholms Regionskommune vurderer, at ejendommen lever op til kravet om BAT inden for management.

Samlet ammoniakemission fra produktionen i forhold til Miljøstyrelsens vejledende emissionsgrænseværdier

Beregningen af en samlet emissionsgrænseværdi for ammoniak fra stald og lager på Ladegård, som kan anses for opnåelig ved anvendelse af BAT, er beregnet med en ny funktion i ansøgningskemaet i husdyrgodkendelse.dk. Bornholms Regionskommune har kontrolleret beregningen efter Miljøstyrelsens vejledning fra maj 2011 "*Vejledende emissionsgrænseværdier opnåelige ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik (BAT) - Husdyrbrug med konventionel produktion af slagtesvin (gyllebaserede staldsystemer)*". Afvigende vægtforhold er korrigeret ifølge NaturErhvervstyrelsens "*Vejledning om gødsknings- og harmoniregler, planperioden 1. august 2015 til 31. juli 2016*".

Beregningen er delvist baseret på BAT-beregningen i den eksisterende miljøgodkendelse til Ladegård fra 2014, således at der for de to eksisterende stalde er taget udgangspunkt i det, der allerede er godkendt som BAT. I den eksisterende miljøgodkendelse til Ladegård er der fastsat vilkår om, at der i de to slagtesvinestalde skal anvendes gylleforsuring med en ammoniakreduktionseffekt på 65 % til overholdelse af kravet om BAT. Emissionsniveauet i nærværende beregning for de to eksisterende stalde fastsættes derfor ud fra en beregning af den aktuelle ammoniakfordampning med det ansøgte antal slagtesvin og de ansøgte vægtgrænser i de to stalde med hhv. 25-49 % og 50-75 % fast gulv inkl. en effekt af gylleforsuring på 65 %.

Emissionsgrænseværdien for den nye stald beregnes som antal dyr i det anvendte staldsystem x en korrektionsfaktor for afvigende vægt x opnåelig emission/dyr i nyanlæg med korrektion for anlægsstørrelse.

Forudsætninger for og resultatet af beregningen af den samlede emissionsgrænseværdi for hele anlægget i ansøgt drift fremgår af Tabel 17.

Tabel 17. Vejledende BAT-emissionsniveau ved ansøgt drift

Staldafsnit	Staldsystem og gulvtype	Dyretype og antal	Korrektionsfaktor for afvigende vægt	Opnåelig emission (kg NH ₃ -N/dyr)	Samlet emissionsgrænseværdi (kg NH ₃ -N)
Eksisterende slagtesvinestald (L)	Delvis spaltegulv, 50-75 % fast gulv	5.400 slagtesvin (30-115 kg)	-	-	736,52*
Slagtesvinestald 2008 (N)	Delvis spaltegulv, 25-49 % fast gulv	7.300 slagtesvin (30-115 kg)	-	-	1.203,80*
Ny slagtesvinestald (O)	Delvis spaltegulv, 25-49 % fast gulv	7.660 slagtesvin (30-115 kg)	1,16**	0,2939***	2.621,56
I alt					4.561,88

*Eksisterende stald, hvor BAT er fastsat i miljøgodkendelsen fra maj 2014 – emissionsgrænseværdi beregnet ud fra godkendelsens vilkår samt gældende normer for kvælstofudskillelse og regler for vægtkorrektion 2015/16.

**Benyttet korrektionsligning for afvigende vægt:

$(\text{vægt ud-vægt ind}) \times (13,39+0,168 \times (\text{vægt ud+vægt ind})) / ((107-32) \times (13,39+0,168 \times (107+32)))$

***Ny stald - emissionsgrænseværdi korrigeret for anlægsstørrelse efter formlen:

$0,30 - (((0,30 - 0,21) / (750 - 210)) \times (\text{antal DE i nye stalde i følge normtal 2011} - 210 \text{ DE}))$

Med baggrund i ansøgers valg af teknologier til begrænsning af ammoniakfordampningen viser beregning i husdyrgodkendelse.dk, at den samlede ammoniakemission fra anlægget efter udvidelse udgør 3.121,96 kg NH₃-N. Ammoniakemissionen fra produktionen i ansøgt drift ligger således under den beregnede vejledende emissionsgrænseværdi på 4.561,88 kg NH₃-N. BAT-kravet er derfor opfyldt.

Bornholms Regionskommune vurderer, at Ladegård har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse ammoniakudledningen fra anlægget ved at anvende gylleforsuring både i de to eksisterende og den nye slagtesvinestald. Ændringer i produktionseffektivitet eller fodersammensætning anvendes ikke som virkemiddel til at nedsætte ammoniakfordampningen fra anlægget eller tilførslen af N og P til markerne.

Det generelle krav om, at ammoniakemissionen skal reduceres med 30 % i forhold til emissionen fra fastlagte referencestaldsystemer og opgjort ud fra genberegnete normtal for stalddtype og fodring 2005/06, er desuden opfyldt, som tidligere beskrevet i afsnit 7.1.

På baggrund af de beskrevne valg af teknikker/teknologi og de beregnede opnåede niveauer for udledninger finder Bornholms Regionskommune samlet set, at ansøger har truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen samt ressourceforbruget fra anlægget ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik jf. husdyrgodkendelseslovens § 19. Endvidere vurderer kommunen, at husdyrbruget efter udvidelsen kan drives uden væsentlig indvirkning på miljøet, når vilkårene i denne miljøgodkendelse overholdes.

12 ALTERNATIVE LØSNINGER OG 0-ALTERNATIVET

I dette kapitel beskrives og vurderes alternative løsninger i forhold til udvikling af ejendommen, som ansøger har undersøgt men fravalgt. Desuden beskrives konsekvenserne, hvis den ansøgte udvidelse af produktionen ikke gennemføres.

12.1 ALTERNATIVE LØSNINGER

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ansøger ønsker at opføre den nye stald på Ladegård i forlængelse af den eksisterende stald fremfor parallelt med denne. Placeringen er valgt, idet gødningssystemet i den nye stald skal kobles til det eksisterende gylleforsuringsanlæg. Derfor er det hensigtsmæssigt, at staldene ligger i forlængelse af hinanden fremfor parallelt, som ellers var den placering, der indgik i den første version af ansøgningen om miljøgodkendelse. Arbejds-mæssigt er det ligeledes en fordel, at staldene etableres i forlængelse af hinanden, idet flytning af dyr til udleveringsrummet lettes med færre hjørner på den interne transportvej.

Den valgte placering betyder desuden en længere afstand til den potentielt ammoniakfølsomme skov og dermed en lavere ammoniakdeposition til området.

Alternativet til at udvide slagtesvineproduktionen på Ladegård kunne være at foretage udvidelsen på ansøgers anden ejendom, Store Dammegård. En udvidelse af produktionen på Store Dammegård fremfor på Ladegård er fravalgt, da der er etableret forsuringsanlæg på Ladegård. Derved opnås en miljømæssig gevinst ved at foretage udvidelsen på Ladegård.

Alternative løsninger til overholdelse af BAT-kravet for ammoniakemission er beskrevet i Kapitel 11.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer samlet set, at det foreslåede alternativ til udvidelse af produktionen på Ladegård ikke vil være bedre end det ansøgte projekt.

12.2 0-ALTERNATIV

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ifølge ansøger er 0-alternativet at bibeholde nuværende produktion på Ladegård.

Det er ansøgers opfattelse, at udvidelse af slagtesvineproduktionen betyder, at der opnås en fremtidssikring af produktionen på Ladegård. Endvidere er den øgede produktion af slagtesvin med til at sikre eksistensen af Danish Crowns slagteri i Rønne samt fastholde eller skabe arbejdspladser på ejendommen og i følgeerhverv.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Miljømæssigt vil 0-alternativet betyde, at miljøpåvirkningen i nærområdet omkring Ladegård ikke øges yderligere. På baggrund af eksisterende data, besigtigelser og de udførte beregninger, er det dog Bornholms Regionskommunes vurdering, at den øgede miljøpåvirkning, der kommer som følge af udvidelsen på Ladegård, ikke påvirker lokalområdet væsentligt i negativ retning.

Med hensyn til nabogener set i forhold til 0-alternativet, er det kommunens vurdering, at udvidelsen på Ladegård ikke vil betyde væsentligt større gener for naboerne omkring gården end ved den nuværende produktion.

13 HUSDYRBRUGETS OPHØR

MILJØTEKNISK REDEGØRELSE

Ved husdyrbrugets ophør tømmes stalde, foderlagre, gyllekanaler og -tanke. Der rengøres overalt, således at der ikke forefindes foder- og gødningsrester m.v., der kan tiltrække skadedyr. Skadedyrsbekæmpelsen på ejendommen opretholdes. Alle forurenende dele på anlægget fjernes. Der foretages vedligeholdelse af bygningerne for at undgå forfald, eller bygningerne nedrives. Ved fjernelse af bygningerne vil byggeaffaldet blive sorteret og kørt til henholdsvis forbrænding, genbrug eller deponi.

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Bornholms Regionskommune vurderer, at de nævnte tiltag i forbindelse med ophør af produktionen på Ladegård minimerer risikoen for forurening og er med til at sikre, at ejendommen ikke vil blive et attraktivt levested for eksempelvis rotter. Endvidere vurderes det, at tiltagene vil sikre, at ejendommen ikke kommer til at fremstå som et øde og forladt element i landskabet.

Ladegård hører under kategorien IE-husdyrbrug, da svineproduktionen på ejendommen overstiger 210 DE slagtesvin eller 2.000 stipladser til slagtesvin over 30 kg. I henhold til § 43 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen finder kapitel 4 b i lov om forurenede jord anvendelse ved ophør af aktiviteter på IE-husdyrbrug herunder, hvis produktionen permanent nedsættes til under stipladsgrænsen på 2.000 pladser til slagtesvin. Bornholms Regionskommune stiller derfor vilkår om, at driftsophør skal anmeldes til kommunen sammen med en redegørelse for jordens og grundvands forureningstilstand som følge af husdyrbrugets aktiviteter.

VILKÅR

På baggrund af ovenstående er der stillet nye vilkår vedr. husdyrbrugets ophør:

- 3.10.2 Ophører driften på husdyrbruget, skal den driftsansvarlige inden for en frist på 4 uger anmelde ophøret til Bornholms Regionskommune, Teknik og Miljø, samt gøre rede for og erklære, om der ved driften har været anvendt stoffer, der har kunnet give anledning til jord- eller grundvandsforurening.

14 SAMLET VURDERING

KOMMUNENS BEMÆRKNINGER OG VURDERING

Ladegård ligger på et højedrag og er ret synlig i landskabet fra flere retninger. I forbindelse med udvidelsen af svineproduktionen opføres en ny staldbygning i forlængelse af den eksisterende stald opført i 2008 og en ny gyllebeholder øst for den nye stald. Bornholms Regionskommune vurderer, at de nye anlæg vil blive passet ind i området på bedst mulig måde, således at ejendommen fortsat vil udgøre en samlet enhed, og så de landskabelige værdier ikke tilsidesættes. Ved etablering af en ny afskærmende beplantning vest og nord for anlægget, vil ejendommen komme til at virke mindre dominerende i landskabet.

Kravet til 30 % reduktion af ammoniakfordampningen for udvidelsen i henhold til husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen er opfyldt, idet der er opnået reduktion i ammoniakfordampningen ved at gulvet i alle stalde er delvist fast gulv og ved at etablere gylleforsuring i den nye slagtesvinestald som i de eksisterende stalde. Gylleforsuringen bevirker desuden, at ammoniaktabet under lagring af gyllen reduceres svarende til effekten af fast overdækning af beholderen.

Kravet om anvendelse af BAT-teknologi er opfyldt inden for alle dele af produktionen.

Bornholms Regionskommune har foretaget beregning af ammoniakfordampning fra anlægget på Ladegård samt ammoniakdeposition til omkringliggende naturarealer. Som følge af besætningsudvidelsen forøges ammoniakfordampningen, men den ansøgte produktion overholder kravene til deposition i ammoniakfølsomme naturområder betegnet som både kategori 1-, 2- og 3-natur. Kommunen vurderer, at naturtilstanden ikke vil blive påvirket væsentligt og at udvidelsen således ikke vil have en væsentlig negativ indvirkning på naturområderne hverken på kort eller langt sigt.

Med hensyn til nabogener er det Bornholms Regionskommunes vurdering, at udvidelsen ikke vil betyde væsentligt større gener for naboerne omkring Ladegård end ved den nuværende produktion. Det er beregnet, at alle lugtgenegrænser til nabobeboelser er overholdt. Pga. ejendommens beliggenhed vurderes der ikke at opstå gener i form af støj, støv, lys m.v. fra produktionen. Endvidere er det beskrevet, hvilke foranstaltninger der vil blive truffet ved ophør af driften på ejendommen, således at forureningsfare undgås.

En mindre del af bedriftens dyrkede areal ligger i oplandet til sårbare Natura 2000-områder eller i nitratfølsomme vandindvindingsområder, mens ingen af arealerne er beliggende i oplandet til fosforbelastede vandområder.

Tillægget til miljøgodkendelse til Ladegård indeholder ikke godkendelse af ejede og forpagtede udbringningsarealer eller vurdering af arealer ejet af tredjemand med aftale om modtagelse af svinegylle fra svineproduktionen. Bedriftens udbringningsarealer er tidligere vurderet og godkendt i miljøgodkendelsen til ansøgers anden ejendom, Store Dammegård, i april 2011. Ændringer i forhold til arealerne ved udvidelsen på Ladegård og den fornødne regulering er derfor behandlet og meddelt i en tillægsgodkendelse til Store Dammegård og en revideret godkendelse til ejer af aftalearealerne.

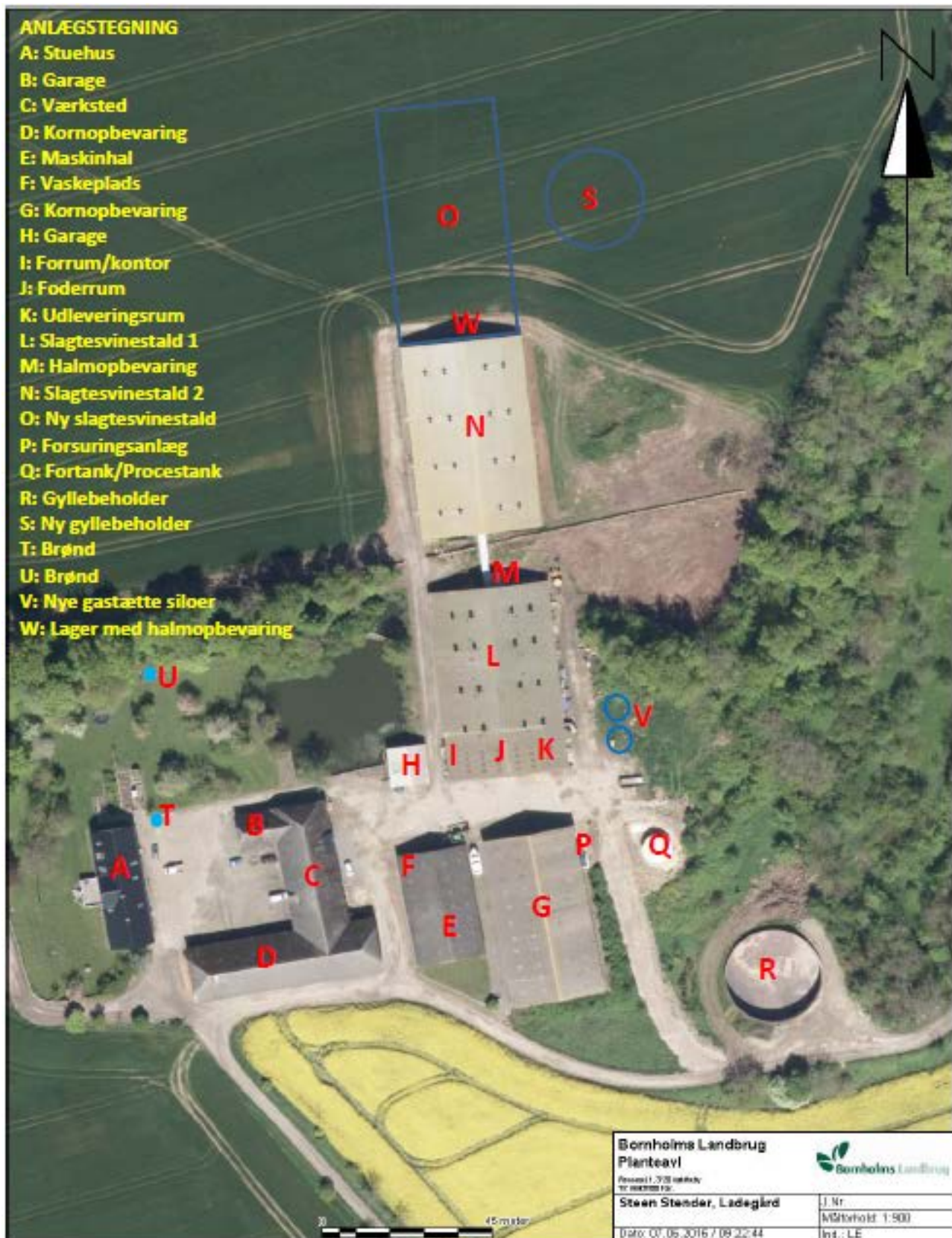
Samlet set vurderer Bornholms Regionskommune, at når miljøgodkendelsens vilkår overholdes, har ansøger truffet de nødvendige foranstaltninger til at forebygge og begrænse forureningen ved anvendelse af den bedste tilgængelige teknik, og at husdyrbruget i øvrigt kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne. Bornholms Regionskommune vurderer, at indretning og drift af husdyrbruget kan ske i overensstemmelse med gældende regler og uden væsentlig påvirkning af miljøet, som dette er defineret i husdyrgodkendelsesloven, herunder at projektet ikke skader bevaringsstatus for Natura 2000-områder eller levesteder for arter optaget på habitatdirektivets bilag IV.

BILAGSOVERSIGT:

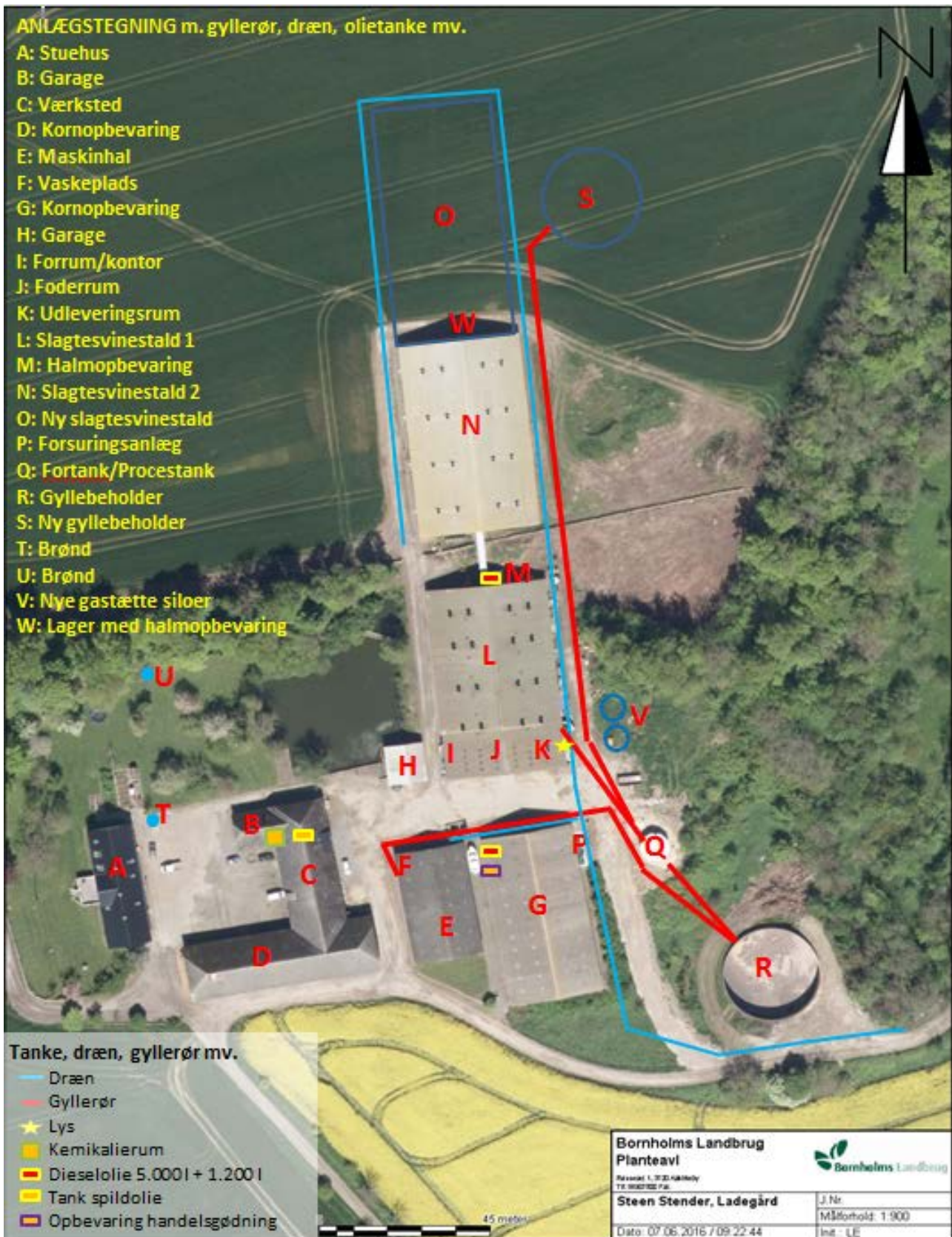
---

1. Anlægstegning 1 med benævnelse af bygninger m.m.
2. Anlægstegning 2 med tanke, dræn, gyllerør m.m.
3. Anlægstegning 3 med interne transportveje
4. Udbringningsarealer (ejet/forpagtet) og aftalearealer
5. Harmoniarealerne med farve efter tilhørsforhold
6. Planteliste fra skoven ved Ladegård
7. Beredskabsplan og -kort
8. Vilkår fra § 12-miljøgodkendelse til Ladegård fra 7. maj 2014
9. Vilkår vedr. arealer fra tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård fra xx.xx 2017
10. Modtagne hørings svar i 1. og 2. offentlighedsfase

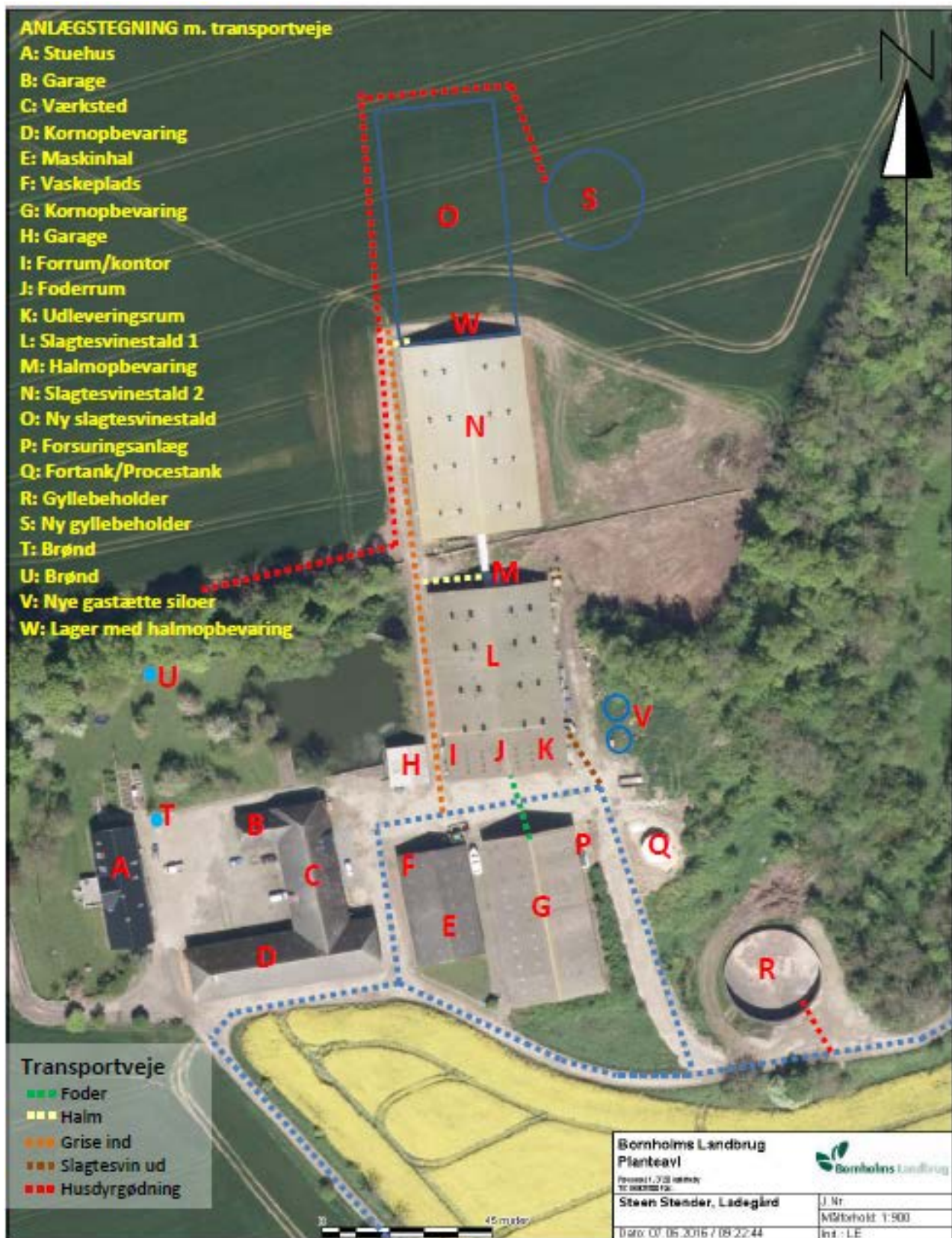
BILAG 1. ANLÆGSTEGNING 1 MED BENÆVNELSE AF BYGNINGER M.M.

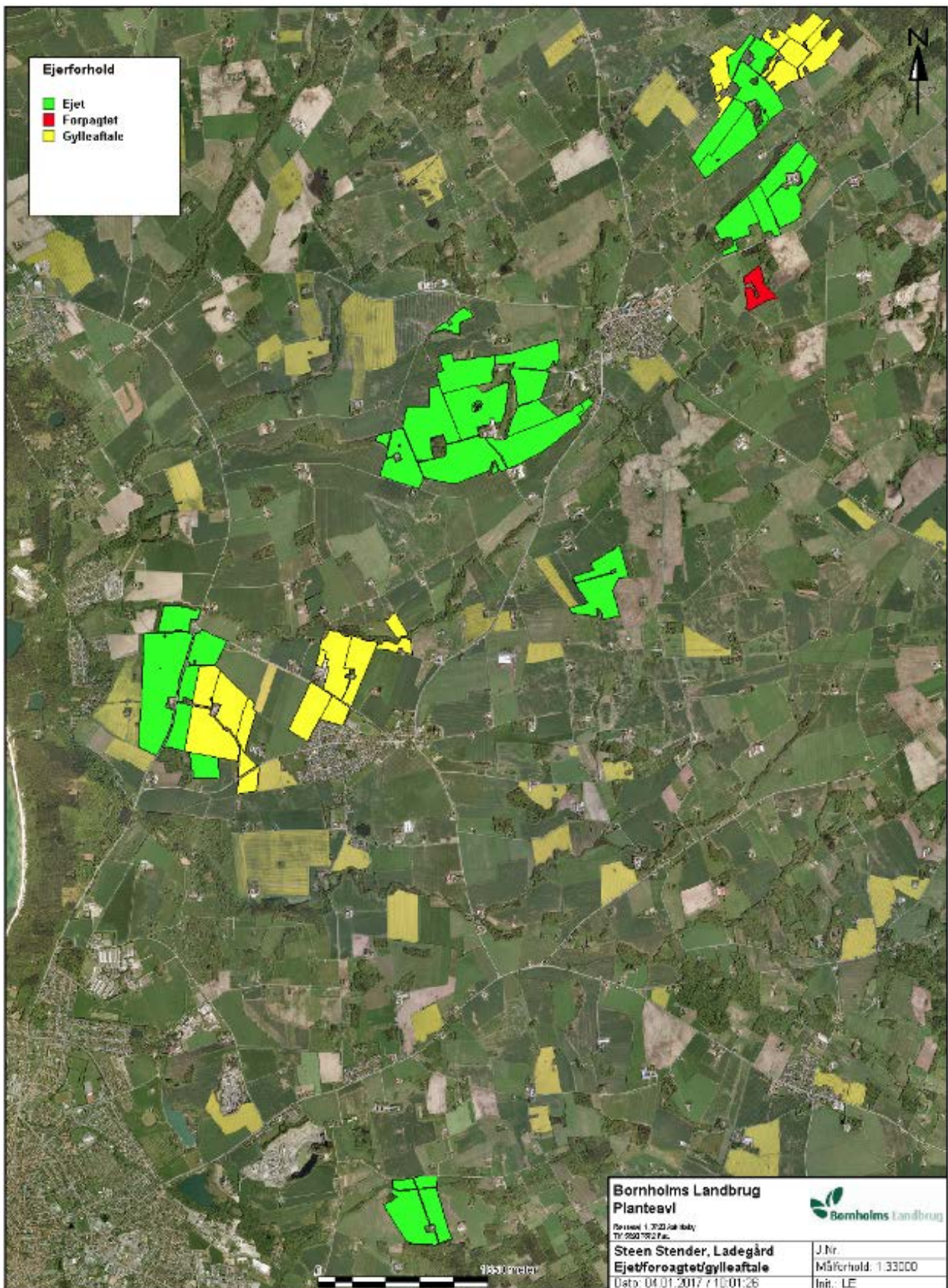
BILAG 2. ANLÆGSTEGNING 2 MED TANKE, DRÆN, GYLLERØR M.M.

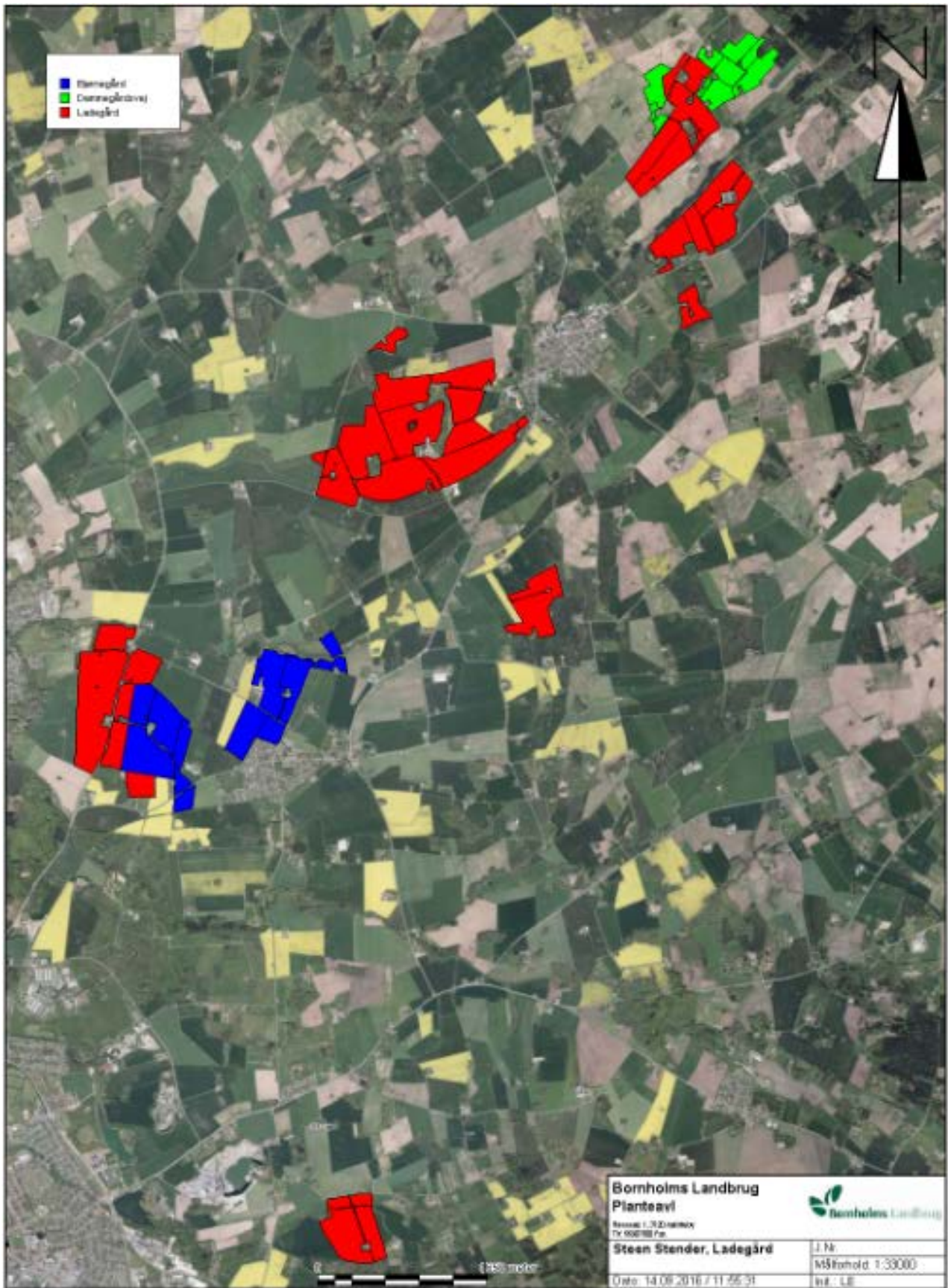
BILAG 3. ANLÆGSTEGNING 3 MED INTERNE TRANSPORTVEJE

BILAG 4. UDBRINGNINGSAREAL (EJET, FORPAGTET) OG AFTALEAREAL

BILAG 5. HARMONIAREALERNE MED FARVE EFTER TILHØRSFORHOLD

BILAG 6. PLANTELISTE FOR SKOVEN VED LADEGÅRD

Artsnavn dansk	Artsnavn latin	Ellenbergværdi for kvælstof	Indikatorarter for naturskov eller gammel-skov	Karakteristiske arter for habitat-naturtype 9130 (Bøgeskov på muldbund)	Karakteristiske arter for habitat-naturtype 91E0 (Elle- og askeskov)
Ahorn	<i>Acer pseudoplatanus</i>	7			
Skov-løg	<i>Allium scorodoprasum</i>	7			
Rød-el	<i>Alnus glutinosa</i>	x			*
Hvid anemone	<i>Anemone nemorosa</i>	x		*	
Angelik	<i>Angelica sylvestris</i>	4			
Vild kørvel	<i>Anthriscus sylvestris</i>	8			
Eng-kabbeleje	<i>Caltha palustris</i>	6			
Akselblomstret star	<i>Carex remota</i>	x			*
Skov-star	<i>Carex sylvatica</i>	5		(*)	*
Avnbøg	<i>Carpinus betulus</i>	x			
Rød kornel	<i>Cornus sanguinea</i>	x			
Hulrodet lærkespore	<i>Corydalis cava</i>	8	*	(*)	
Hassel	<i>Corylus avellana</i>	5		(*)	
Alm. hvidtjørn	<i>Crataegus laevigata</i>	5			
Engriflet hvidtjørn	<i>Crataegus monogyna</i>	4			
Alm. hundegræs	<i>Dactylis glomerata</i> ssp. <i>glomerata</i>	6			
Mose-bunke	<i>Deschampsia caespitosa</i>				
Alm. mangeløv	<i>Dryopteris filix-mas</i>	6			
Bøg	<i>Fagus sylvatica</i>	x		*	
Kæmpe-svingel	<i>Festuca gigantea</i>	6		(*)	
Ask	<i>Fraxinus excelsior</i>				*
Alm. guldstjerne	<i>Gagea lutea</i>	7		(*)	
Feber-nellikerod	<i>Geum urbanum</i>	7			
Vedbend	<i>Hedera helix</i>	x		(*)	
Lyse-siv	<i>Juncus effusus</i>	4			
Alm. gedeblad	<i>Lonicera periclymenum</i>	4			

Vand-mynte	Mentha aquatica				
Rørgræs	Phalaris arundinacea	7			
Rød-gran	Picea abies	x			
Alm. rapgræs	Poa trivialis	7			
Fugle-kirsebær	Prunus avium	5			
Mirabel	Prunus cerasifera				
Alm. eg	Quercus robur	x			
Vorterod	Ranunculus ficaria			(*)	(*)
Lav ranunkel	Ranunculus repens	7			
Stikkelsbær	Ribes uva-crispa	6			
Brombær	Rubus sect. rubus				
Butbladet skræppe	Rumex obtusifolius	9			
Alm. hylde	Sambucus nigra	9			
Stor nælde	Urtica dioica	9			*
Cypres					
Løg sp.					
Sødgræs sp.					
Dueurt sp.					

Beredskabsplan for Ladegård

Indholdsfortegnelse:

TELEFONNUMRE	3
BRAND- OG EVAKUERINGSINSTRUKS	4
OVERLØB AF GYLLE INSTRUKS	5
KEMIKALIE- OG OLIESPILD INSTRUKS	6
UHELD MED GYLLEFORSURING INSTRUKS	7
UHELD I FORBINDELSE MED GYLLEKØLING INSTRUKS	8
STOPHANER / HOVEDAFBRYDERE	9
STRØMSVIGT INSTRUKS	10
TRANSPORT AF BEKÆMPELSESMIDLER	11
PERSONULYKKER	12
Bilag 1 Beredskabskort	15
Bilag 2 Kort over vandløb og rensebrønd	16

Udarbejdet af Steen Stender

Denne beredskabsplan er udarbejdet som en del af miljøgodkendelse for Ladegård med det formål at stoppe og begrænse eventuelle uheld med konsekvenser for det omgivne miljø.

Planens indhold skal være kendt af gårdens ansatte mm. og udleveres til evt. indsatsleder/miljømyndighed i forbindelse med uheld, forureninger, brand, ol.

Beredskabsplanen revideres/kontrolleres mindst 1 gang om året og skal være let tilgængelig og synlig. Beredskabsplanen findes på Ladegård i forrum/kontor (angivet med I på beredskabskortet) samt i stuehuset (A).

Kort materiale

Bagerst er der et oversigtskort over ejendommen mm. med angivelse af:

- Mark- og drikkevandsboringer/brønde
- Drænbrønde / regnvandsbrønd / afløb
- Udløbspunkter til vandløb / jord fra dræn
- Slukningsmateriel
- Afbrydere til diverse pumper, anlæg, strømafbryder m.v.
- Flugtveje for dyr/ frigørelse mm.

Husk

Ved store uheld ring altid 1-1-2, ved mindre uheld ring altid til miljømyndighederne. Er man i tvivl ring 1-1-2.

Efter brand mm. tag kontakt med miljømyndighederne med hensyn til genopbygning af stald mm.

TELEFONNUMRE

Ejer er Steen Stender. Tlf. nr. 5696 3232 eller mobil 4033 2232.

Miljømyndighed	kontaktes på telefon	5692 2065 / 6026 2065 (Hans Ole Bech) eller 5692 2074 / 6026 2074 (Helle Thers)
Falck	kontaktes på telefon	7010 2031 dag eller nat
Brandvæsen	kontaktes på telefon	112 dag og nat
Lægevagt	kontaktes på telefon	1813 hverdage kl. 16.00–08.00 weekend + helligdage hele døgnet
Tandlægevagt	kontaktes på telefon	1813 weekender og helligdage kl. 10.00-10.30.
Landbocenteret	kontaktes på telefon	5690 7800 hverdage kl. 08.00-16.00
Dyrlæge	kontaktes på telefon	2171 5282 dag eller nat
Foderstofforretning BAF	kontaktes på telefon	3368 4400 dag eller nat
Elektriker	kontaktes på telefon	4014 3996 dag eller nat
Smeden (Røsmed)	kontaktes på telefon	5648 4014 dag eller nat
VVS (Hellisen)	kontaktes på telefon	5694 7450 dag eller nat
Ventilationsfirma	kontaktes på telefon	4014 3969 dag eller nat
Bornholms Mejeri (valleledning)	kontaktes på telefon	5696 6200 Lauge Skov 6010 6034
Finn Stenbye Funkifoder	kontaktes på telefon	5696 5149 eller mobil 2033 6078
Morten Tolstrup (vådfoder)	kontaktes på telefon	4014 4212

BRAND- OG EVAKUERINGSINSTRUKS

Ved brand der ikke kan slukkes ved egen hjælp.

1. Tilkald brandvæsenet - RING 112 - oplys:

- Navn, adressen og telefonnummer der ringes fra
- Hvad er der sket og at det er en gårdbrand
- Er der tilskadekomne - hvor mange
- Er dyrene kommet ud – art og antal der evt. er fanget

2. Kontakt ejeren, Steen Stender på tlf. 4032 2232 eller 5696 3232.

3. Iværksæt rednings- og slukningsarbejde hvis det er muligt og forsvarligt, herunder fjernelse og evakuering af dyr, olie, trykflasker, gødning og kemikalier

Placering af slukningsmateriel er angivet på oversigtskortet.

Hvis det ikke er muligt at slukke branden - forsøg at begrænse den ved lukning af døre og vinduer

4. Modtag brandvæsenet og udlever denne mappe sammen med kortmaterialet

Oplys endvidere:

- Evt. tilskadekomne eller dyr der ikke er reddet i sikkerhed
- Hvor det brænder
- Brandens omfang
- Hvor der er adgangsveje

På ejendommen findes der følgende materiel, som evt. kan anvendes for at afhjælpe situationen:

- Pulverslukkere (se bilag 1)

OVERLØB AF GYLLE INSTRUKS

1. Ved større overløb af gylle eller ved brud på gylletanken - RING 112

oplys:

- Navn, adressen og telefonnummer der ringes fra
- Hvad der er sket og hvor meget der er løbet ud
- Om der er risiko for forurening af vandløb eller drikkevandsboring

2. Ved mindre spild kontaktes kun miljømyndighederne

3. Kontakt ejeren, Steen Stender på tlf. 4032 2232 eller 5696 3232.

4. Kontakt miljømyndighederne ved tlf. 5692 0000.

5. Forsøg opdæmning for at undgå, at gylle løber til lille vandløb og rensebrønd placeret ca. 15 m sydøst for gylletanken (se bilag 2). Opdæmningen kan evt. foretages med jord, halmballer ol. afhængig af mængden af gylle.

6. Er gyllen løbet i vandløbet, kan man forsøge at stoppe den i rensebrønden (se bilag 2), før den løber videre herfra i det rørlagte vandløb. Rensebrønden kan f.eks. stoppes med en spand/murerbalje eller grus.

7. Løber gyllen videre i det rørlagte vandløb, vil den komme ud i et vandhul (se bilag 2). Forsøg opdæmning her for at undgå, at gyllen løber videre. Vandhullet kan evt. pumpes tørt.

8. Modtag brandvæsenet/miljømyndighederne og udlever denne mappe sammen med kortmaterialet.

På ejendommen findes der følgende materiel, som evt. kan anvendes for at afhjælpe situationen:

Rendegraver, halmballer

KEMIKALIE- OG OLIESPILD INSTRUKS

1. Ved større overløb af kemikalier og olie - RING 112 - oplys:

- Navn, adressen og telefonnummer der ringes fra
- Hvad der er sket, hvad og hvor meget der er løbet ud
- Om der er risiko for forurening af vandløb, drikkevand

2. Ved mindre spild kontaktes kun miljømyndighederne

3. Kontakt ejeren, Steen Stender på tlf. 4032 2232 eller 5696 3232.

4. Kontakt miljømyndighederne ved tlf. 5692 0000.

5. Forsøg opdæmning for at undgå, at det løber til brønde (se bilag). Opdæmningen kan evt. foretages med jord, halmballer ol. afhængig af mængden og art. Er f.eks. olie løbet til dræn, kan man lave en opdæmning af vandløbet med en bigballe.

6. Modtag brandvæsenet/miljømyndighederne og udlever denne mappe sammen med kortmaterialet

På ejendommen findes der følgende materiel, som evt. kan anvendes for at afhjælpe situationen:

I værkstedet samt i forrummet i den nordlige ende af den ældste slagtesvinestald findes der savsmuld, der kan benyttes til at opsuge spildte væsker (se bilag 1).

UHELD MED GYLLEFORSURING INSTRUKS

Ved større uheld med udslip af syre i forbindelse med gylleforsuringsanlægget

1. RING 112 - oplys:

- Navn, adressen og telefonnummer der ringes fra.
- Er der kommet personer til skade.
- Hvad der er sket og hvor meget der er løbet ud.
- Om der er risiko for forurening af vandløb, eller drikkevandsboring.

Ved mindre spild kontaktes kun miljømyndighederne.

2. Kontakt Steen Stender på tlf. 4032 2232 eller 5696 3232.
3. Kontakt miljømyndighederne ved tlf. 56 92 00 00
4. Forsøg opdæmning for at undgå, at det løber til brønde eller vandløb (se bilag). Opdæmningen kan evt. foretages med ikke brændbart materiale som fx jord.
5. Modtag brandvæsenet/miljømyndighederne og udlever denne mappe sammen med kortmaterialet.
6. På ejendommen findes der følgende materiel, som evt. kan anvendes for at afhjælpe situationen:

Rendegraver

UHELD I FORBINDELSE MED GYLLE- KØLING INSTRUKS

Ved større uheld med udslip af kølevæske i forbindelse med gyllekølingsanlægget

1. RING 112 - oplys:

- Navn, adressen og telefonnummer der ringes fra.
- Er der kommet personer til skade.
- Hvad der er sket og hvor meget der er løbet ud.
- Om der er risiko for forurening af vandløb, eller drikkevandsboring.

Ved mindre spild kontaktes kun miljømyndighederne.

2. Kontakt Steen Stender på tlf. 4032 2232 eller 5696 3232.
3. Kontakt miljømyndighederne ved tlf. 56 92 00 00
4. Forsøg opdæmning for at undgå, at kølevæske løber til brønde eller vandløb. Opdæmningen kan evt. foretages med jord, halmballer ol. afhængig af mængden af kølevæske. Er kølevæsken løbet til dræn skal der laves en opdæmning af vandløbet med en bigballe.
5. Modtag brandvæsenet/miljømyndighederne og udlever denne mappe sammen med kortmaterialet.
6. På ejendommen findes der følgende materiel, som evt. kan anvendes for at afhjælpe situationen:

Bigballe og savsmuld, rendegraver.

STOPHANER / HOVEDAFBRYDERE

Afbrydere til diverse pumper, anlæg, strømafbryder m.v. er noteret på kort over ejendommen (se bilag 1).

Vand

Hovedhanen sidder i maskinhallen.

Elektricitet

Hovedafbryder og hovedtavle sidder i den sydlige længe i det gamle gårdanlæg (anvendes til kornopbevaring).

EI-tavle sidder i indleveringsrummet.

Desuden sidder der flere undertavler rundt i bygningerne.

STRØMSVIGT INSTRUKS

1. Vurder om dyr vil lide under træk fra nødopluk eller varme.
2. Tjek alle stalde og se, om nødoplukket er åben.
3. Begræns trækgener og varmeudvikling (overbrusning).
4. Kontroller at der ikke sker forurening som følge af manglende strøm til pumper ol.
5. Ved strømsvigt på over ca. 2 timer, ring til Østkraft og forhør om varigheden af udfaldet. Telefon nr. 5693 0930.
6. Eventuelt iværksæt opstart af nødstrømsgenerator.

TRANSPORT AF BEKÆMPELSESMIDLER

Sørg for sikker transport af kemikalier til ejendommen og mellem ejendom og marker.

1. Bekæmpelsesmidler skal under transport være sikret mod stød og uheld. En lukket tæt plastkasse (f. eks. en køleboks) er velegnet.
2. Medbring en spand/sæk med fint savsmuld til opslugning af spildt middel samt en skovl og f.eks. plasticposer/plastspand til en hurtig indsats. Uanset koncentrationen kan et spild på mindre end ca. 2 liter med en hurtigt indsats fjernes fra jorden.
3. Medbring altid en mobiltelefon, således at det er muligt hurtigt at tilkalde hjælp ved uheld.
4. Hvor der arbejdes med bekæmpelsesmidler, skal der være førstehjælpeudstyr og øjenskyllmiddel til rådighed

Meget giftige og giftige bekæmpelsesmidler skal overalt opbevares forsvarligt under lås. Øvrige bekæmpelsesmidler skal opbevares forsvarligt. For alle midler gælder, at de opbevares utilgængeligt for børn og ikke sammen med eller i nærheden af levnedsmidler, foderstoffer m.v.

Derudover gælder følgende:

- Kemikalierummet skal være godt ventileret, tørt og frostfrit med god belysning.
- Der skal findes et sugende materiale f.eks. savsmuld til opsamling af spild.
- Døre skal være forsynet med en støbt kant, der kan tilbageholde eventuelt spild.
- Gulve skal være tætte og uden afløb.

PERSONULYKKER

Anmeldelse af dødsfald pga. ulykker, arbejdsulykker, forgiftninger og erhvervssygdomme

Ved en arbejdsulykke forstås en personskade forårsaget af en hændelse eller en påvirkning, der sker pludseligt eller inden for 5 dage. En sådan skade skal anmeldes via EASY på

Ved følgende ulykker....	Dødsfald pga. ulykke	Arbejdsulykker Forgiftninger Der giver fravær i mere end 1 dag ud over ulykkesdagen	Erhvervssygdomme
Anmeldes til ... Arbejdstilsynet/ Arbejdsskade- styrelsen	Enhver dødsulykke på arbejdspladsen skal anmeldes inden for 48 timer. Dødsulykken anmeldes digitalt til Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen via deres fælles anmeldesystem EASY.	Arbejdsgiver skal snarest og inden 9 dage efter første fraværsdag anmelde arbejdsulykker og forgiftninger digitalt til Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen via deres fælles anmeldesystem EASY.	Læger og tandlæger, der gennem deres erhverv konstaterer eller får mistanke om, at en person har pådraget sig en konstateret eller formodet erhvervssygdom eller på anden måde har været udsat for skadelige påvirkninger på sin arbejdsplads, skal anmelde dette til Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen. Anmeldelsen skal ske snarest muligt og senest 8 uger efter at lægen eller tandlægen er blevet bekendt med erhvervssygdommen eller en skadelig påvirkning og den formodede sammenhæng med arbejdet. Anmeldelsen skal ske digitalt via Arbejdsskadestyrelsens og Arbejdstilsynets fælles digitale anmeldesystem EASY.
Relevante modtagere af anmeldelsen	Gennem EASY bliver anmeldelsen automatisk sendt til de rigtige modtagere, som afhængig af anmeldelsen kan være virksomhedens: <ul style="list-style-type: none"> • Forsikringselskab • Arbejdsskadestyrelsen og/eller • Arbejdstilsynet 		
Skadelidte		Arbejdsgiveren skal give den skadelidte en kopi af anmeldelsen	Anmeldelse kræver ikke tilskadekomnes samtykke.
Arbejdsmiljøorganisation/arbejdsmiljørepræsentant.	Arbejdsgiveren skal give arbejdsmiljøorganisation og arbejdsmiljørepræsentant adgang til anmeldelsen		
Manglende anmeldelse	Arbejdsgiveren kan straffes med bøde	Arbejdsgiveren kan straffes med bøde	Lægen/ tandlægen kan straffes med bøde

www.easy.ask.dk

Anmeld arbejdsulykker til Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen på <http://arbejdstilsynet.dk/da/selvbetjening/anmeld-arbejdsulykker.aspx>.

Forebyggelse af ulykker

Nærved-ulykker noteres, diskuteres og der følges straks op på sikkerheds-procedureerne.

Alle har ansvar for hinanden og pligt til at påpege rutiner med risiko for ulykker.

Førstehjælpskursus

Førstehjælps fire hovedpunkter

1. Stands ulykken
2. Yd livreddende førstehjælp
3. Slå alarm
4. Yd almindelig førstehjælp

Stands ulykken

At standse ulykken betyder at sikre ulykkesstedet, så den tilskadekomne ikke får yderligere skader. Samtidig sikres stedet, så førstehjælperen kan arbejde uden risiko for sig selv.

Kollegial førstehjælp

Hvis en kollega har været udsat for en ulykke eller en chokerende hændelse, gør du følgende:

1. Skab tryghed og ro omkring ham/hende (lad driftsopgaverne ligge – din kollega er vigtigst).
2. Efterlad aldrig den tilskadekomne alene.
3. Forsøg at rumme oplevelsen; lyt, lyt, lyt – også til de mange gentagelser.
4. Hold fysisk kontakt med den tilskadekomne – tag hånden, hold om, sid ved siden af – afhængigt af, hvad situationen kræver.
5. Anerkend følelser. Vis du forstår og kan mærke den tilskadekomnes følelser. Lyt også til, men afvis, selvbebrejdelser.
6. Find ud af om der er særlige personer, der skal kontaktes.
7. Følg den tilskadekomne hjem – eller hjælp med at arrangere hjemtransport. Sørg for at han/hun ikke er alene hjemme det første par dage.

Lad være med at

1. Fortælle om dine egne oplevelser eller styre samtalen.
2. Bebrejde.
3. Intellektualisere eller forklare.
4. Bagatellisere.
5. Give råd.
6. Afbryde pauser og gråd.

Vær særlig opmærksom på

- at den tilskadekomne reagerer, især når det ikke umiddelbart ser sådan ud.
- at den tilskadekomne ikke må være alene.
- at den tilskadekomne ikke er i stand til selv at se, hvad der skal gøres.
- at den tilskadekomne kan have fået forstyrret sin tidsfornemmelse.
- at den tilskadekomne kan have mistet vurderingsevnen generelt.
- dine egne reaktioner på episoden – og hvad de betyder for samtalen og dig.
- hurtigt at orientere ledelsen, sikkerhedsgruppen og samarbejdspartnere.

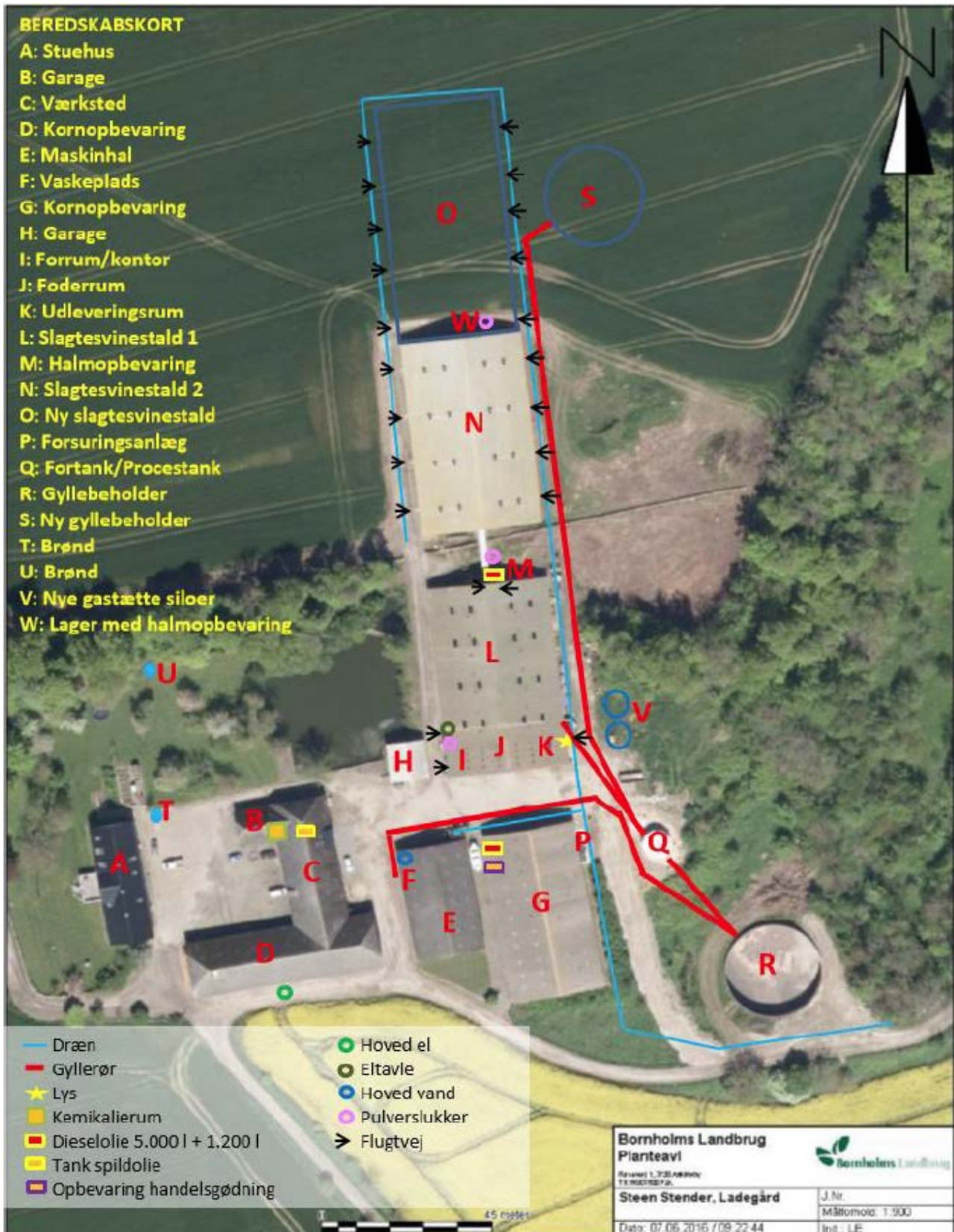
Husk at

- vurdere om der er behov for professionel psykologhjælp inden for et par dage (kollegahjælp er ikke terapi eller behandling).
- vurdere behovet for orientering af kolleger på arbejdspladsen/i arbejdsgruppen.
- udfylde internt registreringsskema.
- udfylde arbejdsskadeanmeldelse.
- diskutere sikkerhed, beredskab og forebyggelse på næste personalemøde.

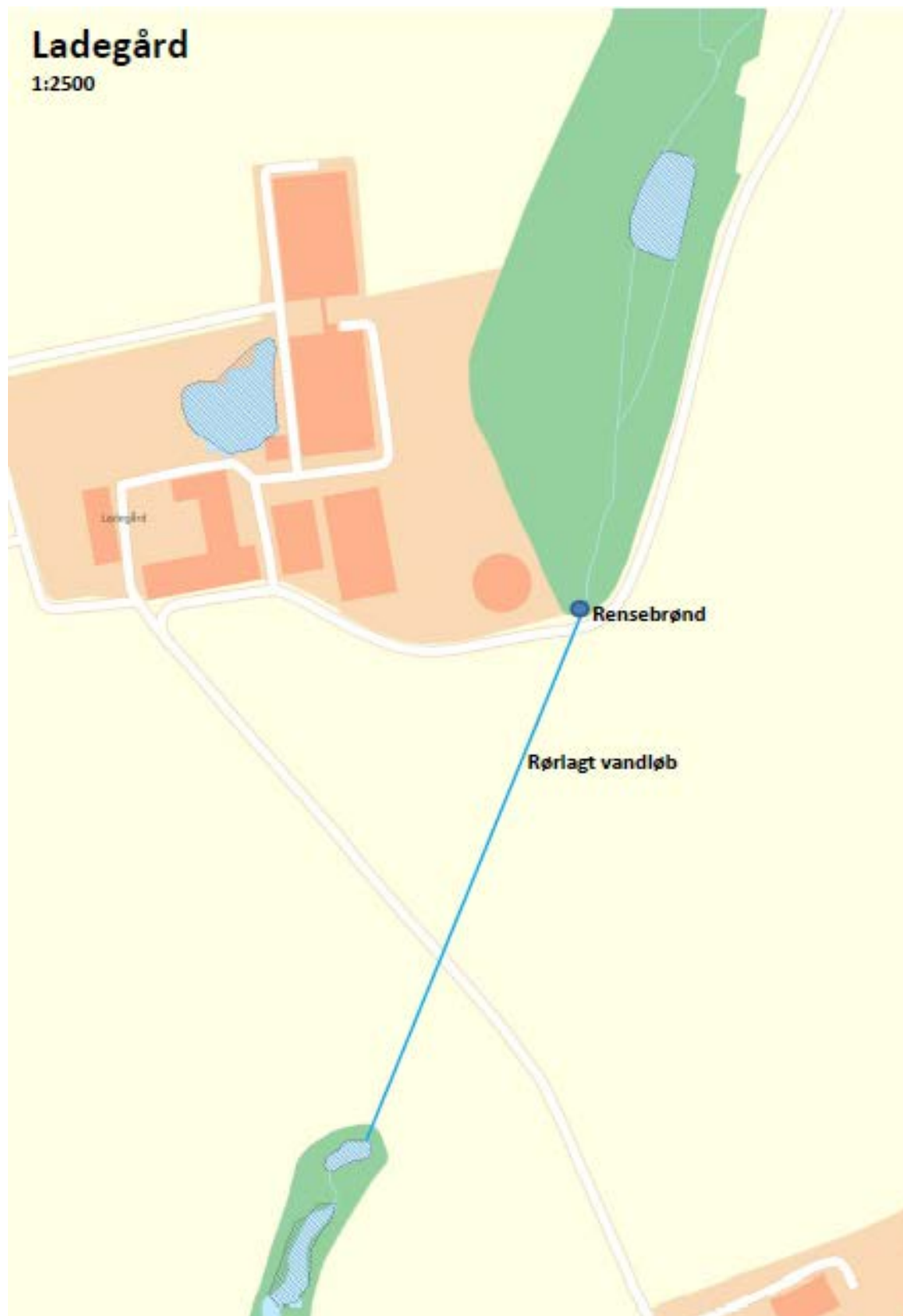
Psykisk førstehjælp

Det er ikke nødvendigvis kun den tilskadekomne, der får brug for professionel psykologhjælp. Måske skal alle medarbejdere have hjælp eller en orientering af en psykolog om det videre forløb omkring den tilskadekomne. Det kan for eksempel være en forklaring på, hvordan den tilskadekomne eventuelt vil reagere.

Beredskabskort 1 påført dræn, gyllerør, kritiske lagre, lys, afbrydere, pulversslukkere, flugtveje m.m.

Beredskabskort 2 – vandløb og rensebrønd

BILAG 8. VILKÅR FRA § 12-MILJØGODKENDELSE TIL LADEGÅRD FRA 7. MAJ 2014

Nedenstående vilkår er kopieret fra § 12-miljøgodkendelsen til Ladegård fra 7. maj 2014. Vilkår med rød skrift er vilkår, som enten ophæves eller ændres/erstatte af nye vilkår i dette tillæg til miljøgodkendelse.

1.1 Vilkår vedrørende drift og indretning

- 1.1.1 *Virksomheden skal placeres, indrettes og drives i overensstemmelse med de oplysninger, der fremgår af den miljøtekniske beskrivelse og med de ændringer, der fremgår af godkendelsens vilkår.*
- 1.1.2 *Der skal til stadighed tilstræbes en god staldhygiejne, herunder sikre at stier holdes tørre, samt at staldene og fodringsanlæg holdes rene. Klimatiske forhold fx meget høje temperaturer kan medføre at grise gøder i et større areal af stien.*
- 1.1.3 *Drikkevandssystemet skal drives og vedligeholdes, således at unødigt spil undgås i videst muligt omfang.*
- 1.1.4 *Håndtering af gylle skal foregå under opsyn, således at spild undgås, og der tages størst muligt hensyn til omgivelserne.*

1.2 Vilkår vedrørende årsproduktion

- 1.2.1 ~~**Svinebruget tillades drevet med et dyrehold på maksimalt 421,42 DE, svarende til 12.700 slagtesvin (30-117 kg). Det tillades en afvigelse på ind- og afgangsvægt, så længe det maksimale antal DE ikke overskrides. Produktionen må dog ikke overstige 421,42 DE i slagtesvin. Indgangsvægten må dog kun variere inden for intervallet 30-34 kg og afgangsvægten må variere inden for intervallet 113-117 kg.**~~

(Vilkåret erstattes af nyt vilkår 3.3.1)

1.3 Vilkår vedrørende information og ændringer på ejendommen

- 1.3.1 *Ændring i ejerforhold (eller hvem der har ansvar for driften) skal meddeles til kommunen. Drifts-, indretnings- eller bygningsmæssige ændringer, der er relevante i forhold til godkendelsen, skal anmeldes til kommune inden gennemførelsen. Kommunen vurderer om de aktuelle planer for ændringer/udvidelse kan ske indenfor rammerne af denne godkendelse.*
- 1.3.2 *De vilkår der vedrører driften, skal være kendt af de ansatte, der er beskæftiget med den pågældende del af driften.*

2 Vilkår vedrørende produktionsanlægget

2.1 Staldinventar- og drift

- 2.1.1 *Der skal etableres overbrusningsanlæg ELLER højtryksanlæg, hvor staldluften tilføres forstøvet vand i samtlige stalde. I stalde til smågrise, avls- og slagtesvin taget i brug efter 1. juli 2000 er det et lovkrav, at der til grise over 20 kg opsættes overbrusning eller andre foranstaltninger, der giver grisene mulighed for køling. (§ 4 i lov nr. 256 af 8. marts 2013 om indendørs hold af smågrise, avls- og slagtesvin).*

2.2 Ventilation

- 2.2.1 *Ventilatorer skal renholdes og rengøres inden hver indsætning af nyt hold dyr. Nævnte skal fremgå af egenkontrol journal.*

2.3 Rengøring af staldanlæg

- 2.3.1 *Der skal opretholdes en god staldhygiejne. Bygninger, anlæg og omgivelser skal renholdes, således at lugtgener begrænses mest muligt for de omkringboende.*

2.4 Lugt

- 2.4.1 Såfremt der efter kommunens vurdering opstår væsentlige lugtgener, der vurderes at være væsentlig større end der kan forventes ifølge grundlaget for miljøvurderingen, kan kommunen meddele påbud om, at der skal indgives og gennemføres projekt for afhjælpende foranstaltninger.

2.5 Vilkår vedrørende gyllebeholdere og forbeholder

- 2.5.1 Umiddelbart efter udkørsel af gylle fra gyllebeholderen skal gyllebeholderen tilføres snittet halm, således gylleoverfladen er dækket af et betydeligt lag halm indtil flydelaget dannes efter 1-2 uger.
- 2.5.2 Forbeholderen på 300 m³ (etableret som 200 m³), som skal anvendes til opbevaring af gylle, indtil gyllen afhentes af Biokraft A/S skal have fast overdækning i form af betonlåg.

2.6 Gødningsopbevaring

- 2.6.1 Der skal altid være en opbevaringskapacitet for fast og flydende husdyrgødning på mindst 9 måneder på husdyrbruget

2.7 Gyllehåndtering

- 2.7.1 Ved håndtering af gylle gennem ikke-faste installationer, der ikke lever op til § 18 i bekendtgørelse nr. 915 af 27. juni 2013 om husdyrhold og dyrehold for mere end 3 dyreenheder, husdyrgødning, ensilage m.v., skal dette foretages under konstant opsyn, således at evt. brud straks opdages og pumpningen i så fald afbrydes.
- 2.7.2 Såfremt der ved en eller flere af gyllebeholderne er etableret fast pumpeudstyr, skal elinstallationen indrettes, så at pumpen ikke kan startes utilsigtet.
- 2.7.3 Hvis der er monteret fjernbetjent pumpeudstyr på en eller flere af gyllebeholderne, skal der være monteret en anordning, der sikrer at pumpen slår fra automatisk, når der er pumpet, hvad der svarer til indholdet af en gyllevogn. Der kan alternativt etableres en anordning, som sikrer, at pumpen kun kan startes, når der står en gyllevogn under udløbet.

2.8 Spildevand og overfladevand

- 2.8.1 Tagvand kan ledes direkte til vandløb eller sø. Overfladevand fra øvrige befæstede arealer skal passere et veldimensioneret sandfang inden udledning til dræn, vandløb eller sø (kræver særskilt tilladelse).**

(Vilkår ændres)

- 2.8.2 Spildevand fra rengøring af stalde og lignende skal ledes til samletank eller gyllesystem og anvendes i henhold til reglerne for husdyrgødning i bekendtgørelse for husdyrhold og dyrehold for mere end 3 dyreenheder, husdyrgødning, ensilage m.v. (Bek. nr. 915 af 27. juni 2013).
- 2.9.3 Vaskevand fra rengøring af stalde skal opsamles i beholder og må herefter anvendes i overensstemmelse med bestemmelserne for spildevand i husdyrgødningsbekendtgørelsen.
- 2.9.4 Vask af maskiner og redskaber uden gødningsrester skal ske på fast vaskeplads. Vaskevandet kan, mod særskilt tilladelse, udledes til dræn, dog skal vandet forinden udløbet gennemgå rensning i et veldimensioneret sandfang og en godkendt olieudskiller.
- 2.9.5 Al vask af maskiner, redskaber, hvorfra der kan forekomme gødningsrester og sprøjte skal foregå på støbt, tæt plads med bortledning af spildevandet til opsamlingsbeholder. Udbringning skal ske jf. bekendtgørelse for husdyrhold og dyrehold for mere end 3 dyreenheder, husdyrgødning, ensilage m.v. (Bek. nr. 915 af 27. juni 2013).

2.10 Uheld og risici

- 2.10.1 Ved driftsuheld, hvor der opstår risiko for forurening af miljøet, er der pligt til øjeblikkeligt at anmelde dette til: 114 eller Bornholms Politi, tf.: 5690 1448

- 2.10.2 Der er udarbejdet en beredskabsplan for Ladegård som fortæller, hvornår og hvordan der skal reageres ved uheld, som kan medføre konsekvenser for det eksterne miljø. Denne beredskabsplan skal vedligeholdes så oplysningerne i den altid er opdateret.
- 2.10.3 Såfremt planen ikke forelægger på tidspunktet, hvor godkendelsen meddeles, skal den indsendes til tilsynsmyndigheden senest én måned efter meddelelse af godkendelsen.

2.11 Støjkilder

- 2.11.1 Virksomhedens bidrag til støjbelastningen i omgivelserne må ikke overstige følgende værdier, målt ved nabobeboelser eller deres opholdsarealer:
- 2.11.2 Støjbidraget (bortset fra maksimalværdien) måles som det ækvivalente, konstante, korrigerede støjni-veau i dB(A) (re. 20 µPa). Tallene i parenteserne angiver midlingstiden inden for den pågældende periode.
- 2.11.3 Virksomheden skal, for egen regning, dokumentere, at støjvilkårene overholdes, hvis tilsynsmyndigheden finder det påkrævet. Dokumentation for overholdelse af støjkravene kan være i form af målinger i ejendommens omgivelser (under fuld drift) eller kildestyrkemålinger ved de enkelte støjkilder kombineret med beregninger efter den fælles nordiske beregningsmodel for industristøj.

Kravet om dokumentation af støjforholdene kan højst fremsættes en gang årligt, med mindre den seneste kontrol viser, at vilkår nr. 2.11.1 ikke kan overholdes. Støjmålinger skal udføres som beskrevet i Miljøstyrelsens til enhver tid gældende støjberegningsvejledning og foretages i punkter som forinden aftales med tilsynsmyndigheden. Støjmåling skal udføres af et akkrediteret firma.

I våde høst år kan behovet for tørring af korn og andre afgrøder være så stort, at det er nødvendigt at lade blæserne køre i døgndrift. Særligt ved køling af korn kan det være nødvendigt at gøre det om natten, da temperaturen om dagen er for høj til, at der kan køles.

2.12 Skadedyr

- 2.12.1 Der skal på ejendommen foretages effektiv fluebekæmpelse som minimum i overensstemmelse med de nyeste retningslinier fra Statens Skadedyrlaboratorium. Bekæmpelsen skal desuden foretages på tilsynsmyndighedens forlangende.
- 2.12.2 Opbevaring af foder skal ske på sådan en måde, så der ikke opstår risiko for tilhold af skadedyr (rotter m.v.).

2.13 Støv

- 2.13.1 Driften må ikke medføre væsentlige støvgener uden for ejendommens eget areal.

2.14 Oplag af olie, affald, pesticider og øvrige kemikalier

Olie

- 2.14.1 Olietanke skal stå på et for olie vanskeligt gennemtrængeligt underlag, og som minimum være overdækket med et halvtag.
- 2.14.2 Opbevaring af diesel/fyringsolie i overjordiske tanke skal til enhver tid ske i en typegodkendt beholder, som står overdækket på fast og tæt bund, således at spild kan opsamles, og at der ikke er mulighed for afløb til jord, kloak, overfladevand eller grundvand.
- 2.14.3 Tankning af diesel skal til enhver tid ske på en plads med fast og tæt bund, enten med afløb til olieudskiller eller således at spil kan opsamles, og at der ikke er mulighed for afløb til jord, kloak, overfladevand eller grundvand.
- 2.14.4 Olie skal opbevares på en sådan måde, at der ikke opstår risiko for forurening.

Affald

- 2.14.5 Arealerne omkring bygningerne og tilkørselsveje skal holdes ryddelige og fri for affald.
- 2.14.6 Affald skal opbevares og bortskaffes efter BOFA I/S's regulativer.

- 2.14.7 Der må ikke foretages afbrænding af affald på ejendommen. Det gælder dog ikke afbrænding af affald, der er tilladt i medfør af BOFA I/S's affaldsregulativ (haveaffald)
- 2.14.8 Virksomhedens medicinaffald, veterinært affald m.v. skal opbevares utilgængeligt for uvedkommende. Affaldet skal bortskaffes efter BOFA I/S's regulativer.
- 2.14.9 Animalsk affald, herunder selvdøde dyr, skal opbevares i lukket kasse, container (større dyr under kadaverkappe) eller lignende og placeres ved privatvejen indtil staldanlægget, således at der i tidsrummet indtil afhentning ikke opstår uhygiejniske forhold herunder adgang for omstrefende dyr.
- 2.14.10 Affald bør sorteres i containere opstillet på ejendommen.
- 2.14.11 Olie- og kemikalieaffald skal opbevares i egnet emballage og skal stå på støbt areal. Oplagspladsen skal være under tag.

Sprøjtemidler og medicin

- 2.14.12 Rester af lægemidler og kanyler fra dyrehold betragtes som "særligt affald" og skal bortskaffes efter de til enhver tid gældende regler om bortskaffelse af affald. Medicin (lægemidler) må ikke opbevares sammen med levnedsmidler eller foderstoffer.
  - 2.14.13 Lægemiddelrester og brugte kanyler skal bortskaffes via autoriserede kanaler som fx kommunale modtageordninger. Ved særlige forholdsregler for bortskaffelse af lægemidler, vil det fremgå af indlægssedlen i pakningen.
- Påfyldning af vand i forbindelse med brug af sprøjtemidler må ikke ske ved direkte opsugning fra søer, vandløb eller brønde/boringer. Der må ikke være risiko for afløb til dræn eller vandløb.
- 2.14.14 Medicinrester og rester af sprøjtemidler samt emballage skal bortskaffes efter de til enhver tid gældende regler om bortskaffelse af affald, herunder reglerne om olie- og kemikalieaffald.

3 Staldanlæg, gyllekølingsanlæg og gylleforsuringsanlæg

Gyllekølingsanlæg

- 3.1 ~~Der skal i den nyeste af eksisterende slagtesvinestalde være etableret gyllekølingsanlæg.~~
- 3.2 ~~Gyllekanalerne i den nye slagtesvinestald – i alt 1.025 m² – skal, såvel som det allerede er etableret i den eksisterende slagtesvinestald, forsynes med køleslanger, der forbindes med en varmepumpe.~~
- 3.3 ~~Varmepumpen i slagtesvinestaldene skal levere en årlig køleydelse på mindst 20621 kWh, for at reducere ammoniakfordampningen med 10 %. Dette svarer til en køleeffekt på 10,5 kW med en driftstid på 2000 timer om året.~~
- 3.4 ~~Der skal monteres en typegodkendt energimåler på varmepumpen. Energimåleren skal være forsynet med automatisk datalogger, der registrerer den månedlige og årlige køleydelse målt i kWh. Alternativt kan der monteres en timetæller og en separat elmåler på varmepumpen. I så fald skal følgende ligning overholdes: antal timer årligt x køleeffekt = mindst den årlige køleydelse, der er stillet vilkår om.~~
- 3.5 Gyllekølingsanlægget skal være forsynet med et trykovervågningsystem, en alarm samt en sikkerhedsanordning, der i tilfælde af lækage stopper gyllekølingsanlægget. Gyllekølingsanlægget må ikke kunne genstarte automatisk.
- 3.6 Vedligeholdelse af gyllekølingsanlægget skal ske i overensstemmelse med producentens vejledning. Anlægget skal mindst én gang årligt efterses af en sagkyndig i anlægstypen. Nødvendige reparationer og justeringer skal foretages.
- 3.7 ~~Enhver type af driftsstop noteres i logbog sammen med angivelse af årsag og varighed.~~
- 3.8 Registreringer fra datalogger, logbogen, de årlige kontrolrapporter samt øvrige servicereporter skal opbevares på husdyrbruget i mindst tre år og forevises på tilsynsmyndighedens forlangende.

(Vilkårene 3.1 – 3.4 og 3.7 ophæves)

Gylleforsuringsanlæg

~~3.9 Gylleforsuringsanlæggets effekt på 65 % reduktion af ammoniakfordampningen skal dokumenteres ved registrering via elektronisk datalog over pH i gyllen samt ved dokumentation af indkøb og forbrug af syre. Anlæggets driftstid skal være 8760 timer årligt for at opnå reduktionen på 65 %.~~

~~(Vilkår 3.9 erstattes af nyt vilkår 3.8 med underpunkter)~~

Samlet ammoniak udledning

~~3.10 Den samlede ammoniakfordampning fra stald og lager må ikke overstige 4.717,82 kg kvælstof/år, beregnet i IT-ansøgningssystemet.~~

~~(Vilkår 3.10 ophæves)~~

~~Ved brug af gyllekøling og gylleforsuring beregnes ammoniakemissionen totalt til 2.847,33 kg N/år. Fravælges brug af gyllekøling, beregnes ammoniakemissionen i husdyrgodkendelse.dk til 2.875,37 kg N/år. BAT kravet kan således opfyldes uden brug af gyllekølingen.~~

4 Vilkår vedrørende bedst tilgængelige teknologi/Renere teknologi

- 4.1 Der skal i godkendelsesperioden foretages fornøden forureningsbegrænsning på basis af principper om bedst tilgængelig teknik til nedbringelse af eventuelle gener fra stalde og gødningsopbevaring.
- 4.2 Ved erstatning af råvarer og hjælpestoffer skal virksamheden dokumenteres, at erstatningen sker til mindre miljøbelastende råvarer og hjælpestoffer.
- 4.3 Anlæg der er særligt energiforbrugende, fx ventilations- og mælkekølingsanlæg skal kontrolleres og vedligeholdes således, at de altid kører energimæssigt optimalt.

5 Vilkår vedrørende tilsyn, kontrol og egenkontrol

- 5.1 På tilsynsmyndighedens forlangende skal virksamheden dokumentere overholdelse af denne godkendelses vilkår.
- 5.2 Der skal føres journal over dato og aktivitet vedr. udspreddning af gylle og sprøjtning i marken. Journalen skal kunne forevises på forlangende af tilsynsmyndigheden.
- 5.3 Der skal til enhver tid foreligge dokumentation for, at affaldet bortskaffes miljømæssigt forsvarligt.
- 5.4 Ved driftsforstyrrelser og uheld i forbindelse med håndtering af husdyrgødning, som indebærer fare for forurening, skal forskrifterne i beredskabsplanen følges. Den driftsansvarlige har pligt til at afværge følgerne af uheld bedst muligt.
- 5.5 Dokumentation i form af forpagtnings- og overførelsesaftaler om husdyrgødning (af mindst 1 års varighed) m.v. opbevares i mindst 5 år og forevises kommunen på forlangende.

BILAG 9. VILKÅR VEDR. AREALER FRA TILLÆG NR. 1 TIL § 12- MILJØGODKENDELSE TIL STORE DAMMEGÅRD FRA **XX.XX 2017**

Tillæg nr. 1 til § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård meddeles på de følgende vilkår, som også fremgår af de relevante afsnit i den miljøtekniske redegørelse. Disse vilkår erstatter eller supplerer vilkårene i den eksisterende § 12-miljøgodkendelse til Store Dammegård fra 6. april 2011. Det eksisterende vilkår 1.3.3 omhandlende bedriftens harmoniarealer ophæves. Alle øvrige vilkår i den eksisterende miljøgodkendelse er fortsat gældende.

Virksomheden skal drives i overensstemmelse med godkendelsens vilkår og bestemmelserne i den til enhver tid gældende bekendtgørelse om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v. (husdyrgødningsbekendtgørelsen) samt øvrig gældende lovgivning.

3.1 Vilkår vedr. udbringningsarealer

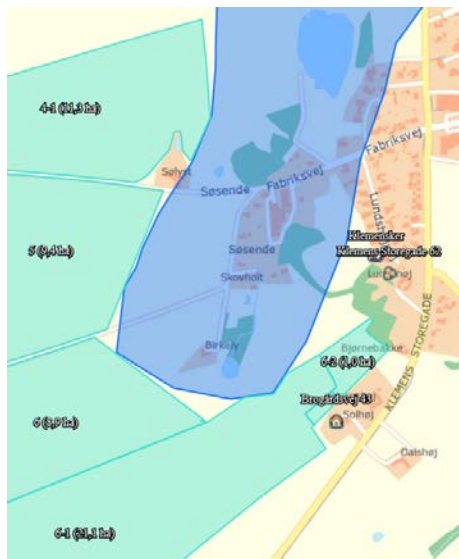
- 3.1.1 Miljøgodkendelsen omfatter de 374,11 ha ejede og forpagtede udbringningsarealer, der fremgår af ansøgningsskemaet – se Tabel 1 og Figur 1. Husdyrgødning fra bedriftens svineproduktion må udbringes på disse arealer. Endvidere er det forudsat, at overskydende svinegylle fra bedriften leveres til aftalearealer og Biokraft A/S.
- 3.1.2 På bedriftens ejede og forpagtede udbringningsarealer (374,11 ha) må der maksimalt udbringes husdyrgødning svarende til 1,3844 DE/ha (98,89 % af nugældende harmonikrav for svinebrug) i alt 517,92 DE pr. planperiode (1/8 til 31/7), fordi en mindre del af arealerne (27,78 ha) er beliggende inden for nitratklasse 1. Der skal ved tilsyn foreligge dokumentation herfor for de seneste 5 år, f.eks. i form af de indsendte gødningsregnskaber. (Dette vilkår træder dog først i kraft fra godkendelsesdatoen, og således skal der ikke de første år kunne fremvises gødningsregnskaber, som dokumenterer overholdelsen af dette vilkår 5 år tilbage i tiden).
- 3.1.3 Ændringer i arealerne til udbringning af husdyrgødning fra bedriften skal anmeldes til Bornholms Regionskommune, der så vurderer, om de nye arealer er mere sårbare end de nuværende. Fristen for anmeldelse af nye arealer er 1. august forud for den planperiode, hvor arealerne ønskes anvendt.
- 3.1.4 Der må ikke tilføres bedriftens arealer anden organisk gødning som f.eks. spildevandsslam.

3.2 Vilkår vedr. gylle til aftalearealer og Biokraft A/S

- 3.2.1 Husdyrgødning fra den miljøgodkendte svineproduktion må leveres til de 136,98 ha aftalearealer, som er angivet i Tabel 2. Der er regnet med overførsel af svinegylle svarende til 88,6 DE pr. planperiode til de to aftaleparter. Ændringer i aftalearealerne skal anmeldes til Bornholms Regionskommune.
- 3.2.2 Overskydende husdyrgødning skal leveres til Biokraft A/S. Der er regnet med overførsel af svinegylle svarende til 236,5 DE pr. planperiode.
- 3.2.3 Der skal indgås skriftlige aftaler om afsætning af svinegylle uden for husdyrbruget. Aftalerne skal som minimum indeholde følgende oplysninger: leverandørens og modtagers navn, adresse og CVR-nummer, samt hvor mange dyreenheder og hvor mange kg kvælstof og fosfor, som aftalen omfatter.
- 3.2.4 Dokumentation i form af underskrevne overførselsaftaler (af mindst 1 års varighed) skal opbevares i mindst 5 år og forevises tilsynsmyndigheden på forlangende.
- 3.2.5 Hvis driftsforstyrrelser på Biokraft A/S eller andre forhold medfører, at husdyrgødning ikke kan leveres til biogasanlægget i de forudsatte mængder, skal ejendommens driftsansvarlige skriftligt overfor tilsynsmyndigheden redegøre for, hvorledes det vil blive sikret, at såvel opbevaring som bortskaffelse af den overskydende husdyrgødningsmængde sker under overholdelse af reglerne i bekendtgørelse om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v.

3.3 **Vilkår vedr. udbringning af gylle ved NFI-områder**

3.3.1 *Der må ikke udbringes husdyrgødning på den del af bedriftens dyrkede areal, som er beliggende i nitratfølsomt vandindvindingsområde (NFI). Det drejer sig om hele eller dele af markerne 4-1, 5-0, 6-0, 6-1,6-2, 6-3 og 6-4 ved Søsende og den sydlige del af mark 18-0 øst for Klemensker. Andelen af markerne uden for NFI fremgår af Figur 6 og 7 - se figurerne herunder.*

3.3.2 *I gødningsplanen skal markerne opdeles i delmarker, som kun må tildeles handelsgødning, og delmarker, som også må tildeles husdyrgødning. Denne opdeling skal fremgå af gødningsplanen. Ved tilsyn skal overholdelse af vilkåret dokumenteres ved den opdaterede gødningsplan og ved udskrift fra GPS fra gyllevogn/traktor, der viser kørslen i marken med gylleudbringningsudstyr.*

BILAG 10. MODTAGNE HØRINGSSVAR I 1. OG 2. OFFENTLIGHEDSFASE

Bornholms Regionskommune har i forbindelse med den indledende offentlige annoncering i perioden fra 30. maj til 13. juni 2016 modtaget én skriftlig henvendelse. Denne er gengivet i det følgende efterfulgt af kommunens bemærkninger.

Indlæg fra Morten Friis Jørgensen, Søsede 4, 3782 Klemensker

"Tak for tilsendte skitse med situationsplan over udvidelse med nye staldanlæg mm. til slagtesvin hos min gode nabo på Ladegård her i Klemensker.

Det fremgår, at en ny slagtesvinestald (O) tænkes placeret østnordøst i forhold til Ladegårds senest byggede svinestald (N), mens man samtidig påtænker en ny gyllebeholder (S) placeret som yderste bygning mod nord i forlængelse af den nye slagtestald (O).

Udvidelsen hos familien Stender på Ladegård er positiv. Hos en af øens i forvejen helt store bedrifter og dertil også rigtig dygtige landmænd og svineproducenter skabes der udvidede rammer og muligheder for produktion af gode fødevarer på Bornholm – idet man til enhver tid bør overveje og optimere produktionsmetoderne og forretningsgrundlaget i forhold til almenvellet i form af bl.a. natur-, bæredygtigheds- og samfundshensyn mv.

Dansk svineproduktion, også hos min moderne nabo herovre på Ladegård, er grundlag for god mad til os alle sammen. Og i større perspektiv betyder det arbejdspladser, indtægt og måske endda også eksport og valuta til gavn for tilværelsen i vores fælles samfund.

Jeg kan imidlertid ikke anerkende den umiddelbart påtænkte placering af den nye gylletank (S). Af tilsendte skitse fremgår det, at gylletanken vil blive placeret som Ladegårds fjerneste bygning mod nord, hvilket omvendt bliver Ladegårds nærmeste bygningsværk over for mig her på Kæmpegård.

Jeg ønsker derfor en anden placering af den nye gylletank.

Først og fremmest at landskabelige hensyn. Gylletanken undgår vi jo ikke, og heller ikke den lugt, der til tider kommer, bl.a. når der gødskes. Men sådan er det jo her ude på landet, og godt for det, for gylle er god for jord og afgrøder og ikke gavnlig som udvasket affald i havet.

Det vil det være langt at foretrække, at den nye gylletank placeres stik østnordøst for den nuværende slagtesvinestald 1, så den nye gylletank altså placeres lige syd for/bagved den nye påtænkte slagtesvinestald og således inden for/syd for stensætningen. Så den nye gylletank så at sige vil være skjult bag den nye produktionsbygning (O), set her fra Kæmpegård.

Den gode Steen Stender lovede mig ved sidste udvidelse af Ladegård med slagtesvinestald 2 (N), at han ville etablere et (bredt) plantebælte med passende skærmende beplantning i form af buske og træer osv. hen langs nordsiden af den dengang nye slagtesvinestald (N), så produktionsbygningen i princippet ville være skjult for øjet, set her fra Kæmpegård.

Konklusion:

Jeg er på ingen måde imod Stender-familiens udvidelse af produktion og ejendom på Ladegård, men jeg anker imod den påtænkte placering af den nye gylletank og foreslår en anden placering.

Som alternativ til mit første forslag her ovenfor kunne den nye gylletank evt. placeres stik øst for den kommende nye slagtesvinsbygning (O). På den måde bliver gylletanken på smuk vis trukket ind fra marken, ud af kulturlandskabet og ind ved siden af den nye bygning.

På den måde kan der stadig med højt etisk og landskabeligt resultat anlægges et bredt og retlinet naturhegn med buske og flere rækker løvfældende og stedsegrønne træer langs en vest-østlig akse. Plantebæltet vil give læ, gavne dyrevildtet i naturen – og visuelt lukke for synet af alle produktionsbygningerne og gylletanken, set her fra Kæmpegård".

Venlig hilsen

*Morten Friis Jørgensen
Journalist, redaktør (DJ)*

Bornholm Regionskommune, Teknik og Miljø's bemærkninger til indlægget

Efter annonceringen af udvidelsesplanerne på Ladegård modtog Bornholms Regionskommune en rettelse til ansøgningen, idet Steen Stender ønsker at opføre den nye slagtesvinestald i forlængelse af den eksisterende stald mod nord fremfor parallelt med denne. Placeringen af den nye gyllebeholder ændres ikke, men beholderen vil nu ligge øst for i stedet for nord for den nye stald.

Som følge af henvendelsen fra Morten Friis Jørgensen gjorde Bornholms Regionskommune ham bekendt med ændringen, hvilket affødte et ønske om et møde med kommunen om byggeplanerne på Ladegård.

Den 21. juni 2016 mødtes sagsbehandler Susanne Kjær-Hansen, Teknik og Miljø med Morten Friis Jørgensen på rådhuset i Tejn. På mødet blev argumenterne for den ansøgte placering af anlæggene forklaret og drøftet:

- Ansøger ønsker svinestalden placeret i forlængelse af de eksisterende stalde af hensyn til koblingen af gødningssystemet i den nye stald til det eksisterende gylleforsøringsanlæg, og fordi det arbejdsmæssigt er mest hensigtsmæssigt ikke at skulle drive dyrene omkring hjørner ved interne flytninger.
- Teknik og Miljø ønsker stalden placeret længst muligt fra skoven øst for ejendommen for at reducere ammoniakdepositionen til naturområdet, dog uden at de landskabelige hensyn tilsidesættes.
- Afstanden fra gyllebeholderen til vandløb og søer større end 100 m² skal være minimum 100 m af hensyn til risikoen for forurening af vandmiljøet i tilfælde af gylleudslip. Da der ligger tre søer helt tæt på anlægget både mod øst, vest og nordvest, kan beholderen ikke trækkes længere mod syd.

For at imødekomme Morten Friis Jørgensens ønske om afskærmning af staldanlægget og gyllebeholderen over mod hans ejendom 400-500 m længere nordpå, er det aftalt med Steen Stender, at han etablerer en beplantning af træer og buske, ikke kun vest for de to nye stalde men også mod nord-nordøst hen forbi gyllebeholderen for at sløre indkigget til produktionsanlægget fra nord.

Bornholms Regionskommune har i forbindelse med 2. offentlighedsperiode fra 31. januar 2017 til 21. februar 2017 modtaget xx skriftlig(e) henvendelse(r). Denne/disse er gengivet i det følgende efterfulgt af kommunens kommentarer til de enkelte punkter.

FORSLAG